

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Porovnání transformace českého menšinového školství
v Rumunsku a v Srbsku od konce 80. let 20. století do
současnosti**

Bc. Vít Polák

© 2023 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Vít Polák

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Porovnání transformace českého menšinového školství v Rumunsku a v Srbsku od konce 80. let 20. století do současnosti

Název anglicky

Comparison of the transformation of Czech minority education in Romania and Serbia from the end of the 1980s to the present

Cíle práce

Tato práce má za cíl odpovědět na hlavní výzkumné otázky a podotázky:

Výzkumná otázka: Jak se měnil způsob a míra financování českých škol v Rumunsku a Srbsku?

Podotázka: Jaké subjekty financovaly a financují české menšinové školství v těchto dvou zmíněných zemích?

Podotázka: V jaké míře se české menšinové školství v Rumunsku a Srbsku financovalo a financuje?

Výzkumná otázka: Jak se Češi uplatňovali a uplatňují po absolvování českých škol v Rumunsku a Srbsku?

Podotázka: V jaké míře pomáhají české kulturní prvky pro uplatnění na pracovním trhu ve zmíněných zemích?

Podotázka: Jakou důležitost hrálo v Rumunsku a Srbsku české vzdělání v průběhu sledovaného období?

Výzkumná otázka: Jak se změnil poměr českých škol v Rumunsku a Srbsku ve sledovaném období?

Podotázka: V jaké míře byly a jsou české školy v Rumunsku a Srbsku vytíženy?

Podotázka: Jaké možnosti mohli a mohou učitelé na českých školách ve zmíněných dvou zemích využít?

Metodika

Základ práce budou tvořit především výsledky terénního výzkumu a souvisejících materiálů, které byly nashromážděny v rumunských a srbských oblastech osídlených českou menšinou.

Pořízené informace budou následně porovnány s informacemi nacházející se v odborné literatuře a pracích, které se již v historii touto problematikou zabývaly.

Mezi preferované standardizované metody bude patřit kvalitativní výzkum ve formě rozhovorů s respondenty. Dále budou použity kvantitativní (převážně statistické) metody sběru dat.

Doporučený rozsah práce

cca 70 stran

Klíčová slova

Češi, menšina, menšinové školství, totalitní režim, transformace

Doporučené zdroje informací

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN: 978-80-7419-010-0.

MORAVCOVÁ, Ilona. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-892-6.

SECKÁ, Milena. *Češi v rumunském Banátu. Češi v cizině*, 1995, 8: 92-115.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0.

VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-397-8.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 ZS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D., prof.h.c.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 7. 9. 2021

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 10. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Porovnání transformace českého menšinového školství v Rumunsku a v Srbsku od konce 80. let 20. století do současnosti“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2023

Poděkování

V první řadě bych touto cestou chtěl poděkovat doc. PhDr. Ing. Petru Kokaislovi, Ph.D., prof. h. c. za jeho trpělivost, rady a postřehy. Dále bych chtěl poděkovat respondentům, kteří byli velice vstřícní a ochotně mi poskytli veškeré informace. Svě díky věnuji i kamarádům za jejich podporu v čele s Denčou, Charliem, Johy a Míšou. Díky bando!

Dále bych nemohl nepoděkovat i mé sestře, protože bez jejích gramatických korektur by tato práce byla po stránce češtinářské mnohem méně reprezentativní. Nemohu zapomenout ani na celou moji rodinu, neboť mi poskytovala neutuchající podporu a zázemí nejen při psaní této práce, ale během celého mého vysokoškolského studia.

Poslední řádek věnuji mé nejmilovanější. Díky za všechno Míšo.

Porovnání transformace českého menšinového školství v Rumunsku a v Srbsku od konce 80. let 20. století do současnosti

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na porovnání transformace českého menšinového školství v Rumunsku a Srbsku od konce 80. let po současnost. K cílům práce patří zodpovězení stanovených výzkumných otázek. Ty se ve dvou zmíněných státech zabývají vývojem financování českého menšinového školství, změnami poměrů v českém menšinovém školství a vlivem českého vzdělání a kultury na pracovní uplatnění v průběhu sledovaného období. Tyto tři základní pilíře otázek jsou doplněny podotázkami. K získání dat byla použita metoda smíšeného výzkumu s technikami sběru dat v rámci polostrukturovaného rozhovoru. Práce je doplněna statistickými údaji z poskytnutých materiálů od respondentů a odborné literatury. Stěžejní praktická část se nejčastěji opírá o získaná data od respondentů, jejichž výpovědi navazují na předešlé kapitoly literární rešerše a teoretickou část, seznamující čtenáře s informacemi z odborné literatury. Shrnutí výpovědí respondentů a porovnání s informacemi z odborné literatury obsahuje kapitola závěr. Hlavní přidanou hodnotou této práce je propojení výsledků z terénního výzkumu s fakty z odborné literatury. Právě autentické výpovědi krajanů poskytují této práci zajímavější a komplexnější rozměr. Celým textem navíc prostupuje časová linka počínající koncem 80. let minulého století, která propojuje vývoj českých škol s každodenní situací tamních obyvatel.

Klíčová slova: Češi, menšina, menšinové školství, totalitní režim, transformace

Comparison of the transformation of Czech minority education in Romania and Serbia from the end of the 1980s to the present

Summary

The thesis focuses on a comparison of the transformation of Czech minority education in Romania and Serbia from the late 1980s to the present. The objectives of the thesis include answering the research questions. They deal with the development of the financing of Czech minority education in the two mentioned countries, the changes in the conditions of Czech minority education and the influence of Czech education and culture on employment during the period under review. These three main pillars of questions are complemented by sub-questions. A mixed-method research with semi-structured interview data collection techniques was used to collect data. The thesis is supported by statistical data from materials provided by the respondents and previous publications. The main practical part relies mostly on the data obtained from the respondents, whose statements are related to the previous chapters of the literature search and the theoretical part, introducing the reader to information from the literature. A summary of the respondents' statements and a comparison with information from the literature is provided in the conclusion chapter. The main added value of this thesis is the linking of the results from the field research with the facts from the literature. It is the authentic testimonies of czech ethnic groups that give this thesis a more interesting and complex dimension. Moreover, a time line starting in the late 1980s runs through the entire text, linking the development of Czech schools with the everyday situation of the local population.

Keywords: Czechs, minority, minority education, totalitarian regime, transformation

1. Obsah

1. OBSAH	9
2. ÚVOD A CÍL PRÁCE	13
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE	16
4. METODOLOGIE	23
4.1. Metody sběru dat a jejich adekvace	23
4.1.1. Kvalitativní výzkum	23
4.1.2. Kvantitativní výzkum	25
4.1.3. Smíšený výzkum	26
4.2. Průběh výzkumu	27
4.2.1. Použité metody při výzkumu	27
4.2.2. Realizace samotného výzkumu	30
4.3. Pasportizační seznam respondentů	32
5. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	35
5.1. Etnická a národnostní menšina	35
5.2. Etnicita versus etnikum	37
5.3. Argumenty pro zachování etnické identity	39
5.3.1. Idealistická argumentace	39
5.3.2. Praktická argumentace	41
5.3.3. Motivace a vize pro zachování etnické menšiny	42
5.4. Migrace	43
5.4.1. Definice migrace a migrační teorie	44
5.4.2. Teorie pracovní migrace	45
5.5. Menšinové školství	47
5.5.1. Typy menšinových škol	48
5.5.2. Vysílání českých učitelů	49
6. PRAKTICKÁ ČÁST	51

6.1.	Rumunsko – posledních 120 let	51
6.1.1.	Od počátku 20. století do konce 2. světové války	51
6.1.2.	Politický režim Nicolae Ceaușesca	52
6.1.3.	Vývoj po roce 1989	54
6.2.	Srbsko – posledních 120 let	55
6.2.1.	Od počátku 20. století do konce 2. světové války	56
6.2.2.	Socialistická Jugoslávie do konce 80. let	57
6.2.3.	Vývoj po roce 1989	58
6.3.	Historie Čechů v Rumunsku	61
6.4.	Historie Čechů v Srbsku	65
6.5.	Způsob a míra financování českých škol v Rumunsku a Srbsku	70
6.5.1.	Finanční pomoc z České republiky	71
6.5.2.	Finanční pomoc Rumunska a Srbska	84
6.6.	Poměry českého menšinového školství v Rumunsku a Srbsku	90
6.6.1.	Poměry z hlediska vytíženosti menšinových škol	91
6.6.2.	Poměry z hlediska možností učitelů	106
6.7.	Uplatnění rumunských a srbských Čechů na pracovním trhu	111
6.7.1.	Uplatnění české menšiny v městském prostředí	111
6.7.2.	Vliv vesnického prostředí na pracovní uplatnění české menšiny	116
6.7.3.	Pomoc ČR k pracovním příležitostem pro českou komunitu v Rumunsku a Srbsku	119
7.	DISKUSE A ZÁVĚR	124
7.1.	Jak se měnil způsob a míra financování českých menšinových v Rumunsku a Srbsku	124
7.2.	Jak se změnily poměry českých škol v Rumunsku a Srbsku ve sledovaném období	127
7.3.	Jak se Češi uplatňovali a uplatňují po absolvování českých škol v Rumunsku a Srbsku	131
8.	SEZNAM LITERATURY	135
8.1.	Literární zdroje	135

8.2.	Časopisy a odborná periodika	138
8.3.	Internetové zdroje	139
9.	PŘÍLOHY	144

Seznam grafů

Graf 1 - Vývoj počtu Čechů v Rumunsku	64
Graf 2 - Vývoj počtu Čechů v Srbsku	68
Graf 3 - Finance ze státního rozpočtu ČR na pomoc krajanům v Rumunsku.....	73
Graf 4 - Peněžní dary krajauským spolkům v Rumunsku	78
Graf 5 - Peněžní dary krajauským spolkům v Srbsku	79
Graf 6 - Vývoj celkového počtu žáků v základní škole Svatá Helena v Rumunsku. ...	92
Graf 7 - Vývoj počtu žáků základní školy v Gerníku v Rumunsku	93
Graf 8 - Počet dětí navštěvující hodiny českého jazyka s vyslaným učitelem v Rumunsku.....	99
Graf 9 - Počet dětí navštěvující hodiny českého jazyka s vyslaným učitelem v Srbsku 2017-2022	102
Graf 10 - Počet žáků navštěvující hodiny češtiny na státní škole v Kruščici	105

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Výskyt Čechů v Rumunsku k roku 2002	65
Obrázek 2 - Výskyt české menšiny v Srbsku.....	70
Obrázek 3 - Zastřešená sportovní hala v Kruščici.....	84
Obrázek 4 - Festival Krása různorodosti	122

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Seznam respondentů z výzkumu v roce 2018	33
Tabulka 2 - Seznam respondentů z výzkumu v roce 2022	34
Tabulka 3 - Finanční podpora českým spolkům a besedám v Srbsku od českého státu v letech 2003-2005.	75
Tabulka 4 - Seznam vyslaných českých učitelů od roku 1998-2023.....	97
Tabulka 5 - Počet středoškolaáků a dospělých navštěvující hodiny češtiny s vyslaným učitelem v Srbsku 2017-2022	103
Tabulka 6 - Počet dětí na státních školách v Bela Crkva navštěvující hodinu češtiny 2022/23	105

Seznam Příloh

Příloha 1 - Celkový počet žáků základní školy ve Svaté Heleně v Rumunsku.....	144
Příloha 2 - Celkový počet žáků základní školy v Gerníku v Rumunsku	144
Příloha 3 – Počet žáků navštěvující hodiny češtiny s vyslaným učitelem v Rumunsku	145
Příloha 4 - počet žáků navštěvující hodiny češtiny s vyslaným učitelem v Srbsku....	145

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

DSSČR – Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku

DZS – Dům zahraniční spolupráce

EU – Evropská unie

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MZV – Ministerstvo zahraničí ČR

NATO – Severoatlantická aliance

RDS – Rumunská dělnická strana

RKS – Rumunská komunistická strana

2. Úvod a cíl práce

Evropa se obecně se svým počtem etnických skupin řadí z tohoto pohledu spíše k méně pestrým místům na světě. Na druhou stranu zmíněný světadíl v tomto ohledu není jednotný, a i zde můžeme najít národnostně velmi bohaté lokality. V některých státech se velké množství menšin ocitlo kvůli významným událostem, které přilákaly komunity do tamních krajin, nebo k tomu byly donuceny. V jiných zemích existuje jen pár menšin již po staletí a kvůli velkým kulturním odlišnostem si dokázaly uchovat svoji původní kulturní identitu. V dalších evropských státech si menšiny naopak uchovaly svoji kulturu ne kvůli velkým odlišnostem vůči většinové populaci, ale například z důvodu slabé integrační politiky vedení země či špatné geografické dostupnosti. Ve velmi častých případech se také minoritní komunita vytvořila z důvodu historického překreslování hranic a vzniků a zániků vícenárodních říší.

Kombinací některých ze zmíněných faktorů vznikla i dnešní česká menšina v Rumunsku a Srbsku. Její vznik v průběhu 19. století souvisel převážně s logistickými kroky v otázce bezpečnosti a mocenského vlivu tehdejších rakouských a uherských velmocí. Banátská oblast již od pradávna tvořila most mezi křesťanským a islámským světem. Po osmanské nadvládě balkánského regionu v 18. století chtěly evropské říše zabezpečit tuto oblast vojenskou hranicí, tudíž i zkultivovat a zalidnit tamní nepřehlednou divokou krajinu. Kulturně pestrému obyvatelstvu ochotnému osídlit tamní končiny bylo nabídnuto vlastnictví půdy či osvobození od daní, tedy benefity v té době nevídané. Této příležitosti využili i Češi, kteří kolonizovali levý i pravý břeh Dunaje.

Po první světové válce vznikla na Dunaji hranice mezi dnešním Rumunskem a Srbskem, a tím se česká komunita rozdělila na dvě části. Ač si tyto dvě české menšiny uchovaly téměř totožné kulturní atributy, v následujících sta letech byly ovlivňovány rozdílnými státními útvary. Každá z nich si dokázala vybojovat své místo mezi ostatními státy uznanými menšinami a lépe či hůře odolat asimilaci. K jednomu z nástrojů k uchování původní kultury dodnes patří české menšinové školství, které přímo podporuje jeden z kulturních atributů, jazyk.

Pokud souhlasíme s premisou, že z opakující se historie se lze alespoň částečně poučit nebo inspirovat, nechť tato práce slouží nejen k představení české menšiny v Rumunsku

a v Srbsku, nýbrž i k pojednání o úspěšných a méně zdařilých krocích jednotlivých států v souvislosti s tamním českým menšinovým školstvím.

Vhodná forma výuky a systému menšinových škol ovlivňuje kvalitu života dané menšiny a zmíněný školní systém se také spolupodílí na úspěšné komunikaci a práci státního aparátu s danými minoritami. Události posledních dvou let související s ukrajinskou migrační vlnou do Evropy ukazují, že studium a následné použití prvků pomáhající k integraci etnicky rozdílného obyvatelstva se může během chvíle týkat i národnostně velmi homogenních států v čele s Českem, Polskem či Maďarskem. I tyto státy musely během pár měsíců nastavit své vlastní imigrační a integrační strategie, mezi kterými nechybělo ani zapojení uprchlické populace do systému školství. Tato implementace menšinového etnika do vzdělávacích programů i v oblasti střední Evropy ukazuje, z jakého důvodu je studium národnostních menšin a systémů školství stále aktuální.

K cílům diplomové práce patří zodpovězení hlavních výzkumných otázek věnující se definovanému tématu. Získávání informací probíhá formou výpovědí respondentů na základě smíšeného výzkumu s kvalitativními a kvantitativními technikami sběru dat. Potřebná data jsou čerpána i z primárních a sekundárních literárních pramenů. Hlavní výzkumné otázky a podotázky zní:

- 1) Jak se měnil způsob a míra financování českých škol v Rumunsku a Srbsku?**
 - a) Jaké subjekty financovaly a financují české menšinové školství v těchto dvou zmíněných zemích?
 - b) V jaké míře se české menšinové školství v Rumunsku a Srbsku financovalo a financuje?
- 2) Jak se změnil poměry českých škol v Rumunsku a Srbsku ve sledovaném období?**
 - a) V jaké míře byly a jsou české školy v Rumunsku a Srbsku vytíženy?
 - b) Jaké možnosti mohli a mohou učitelé na českých školách ve zmíněných dvou zemích využít?
- 3) Jak se Češi uplatňovali a uplatňují po absolvování českých škol v Rumunsku a Srbsku?**
 - a) V jaké míře pomáhají české kulturní prvky pro uplatnění na pracovním trhu ve zmíněných zemích?

- b) Jakou důležitost hrálo v Rumunsku a Srbsku české vzdělání v průběhu sledovaného období?

Obsah této práce je rozčleněn do několika částí. Literární rešerše uvádí informace z odborné literatury, jež se studovanou problematikou úzce souvisejí. Teoretická část nejprve pojednává o vymezení pojmu menšina, etnicita a etnikum s argumenty pro jeho zachování. Poté následuje kapitola o migraci a jejích teoriích. Teoretickou část následně zakončují řádky o typu českých menšinových škol a vysílání učitelů. Praktická část vykresluje důležité historické události Rumunska a Srbska za posledních 120 let společně s dějinami české menšiny ve dvou zmíněných státech. Následující kapitoly se již plně věnují hlavním výzkumným otázkám ve formě výpovědí respondentů doplněné o související informace z relevantních literárních zdrojů. Kapitola diskuse a závěr shrnuje informace z výzkumné části práce a porovnává české menšinové školství v Rumunsku a Srbsku na základě stanovených výzkumných otázek.

3. Literární rešerše

Počátky české pomoci ze strany státu popisuje „Zpráva o zahraniční politice České republiky“ pro rok 1998 až 1999, zveřejněna na portále Ministerstva zahraničních věcí ČR. V této zprávě bylo zmíněno usnesení vlády ČSFR č. 375/1992 jako jeden z prvních legislativních kroků, který upravoval a popisoval možnosti a podmínky státní finanční pomoci českým krajanům. V dokumentu byl definován vztah mezi Ministerstvem zahraničních věcí ČR jakožto koordinátorem akcí a styků s krajauskými komunitami. K těmto aktivitám příslušela mimo jiné pomoc krajanům, kteří projevují zájem o uchování kulturní, jazykové a historické sounáležitosti s ČR. Za formy finanční pomoci pro tento bod se považovalo například poskytování stipendií, realizace jazykových kurzů v ČR, či vysílání učitelů ke krajauským komunitám. Následně v roce 1995 bylo schváleno usnesení vlády č. 217/95 Sb., které zahrnovalo vznik pětiletého programu přijímání krajauských stipendistů a vysílání učitelů češtiny ke krajauským komunitám. Na pětileté období 1995-2000 byla vyčleněna částka ze státního rozpočtu v hodnotě 50 milionů Kč. Tato suma zafinancovala letní kurzy češtiny v Dobrušce pro 40 krajanů, vymezení 20 studijních míst pro studium češtiny na českých vysokých školách a vyslání 10 učitelů ke krajauským komunitám. Dle závěrečné zprávy o zahraniční politice financovala ČR ve sledovaném období i českou menšinu v Rumunsku, kde byla poskytnuta pomoc k budování infrastruktury, rozvodům pitné vody a stavbě české školy.¹

Jaroslav Vaculík ve své publikaci „České menšiny v Evropě a ve světě“ tematicky navazuje na financování české menšiny v Rumunsku ze strany českého státu, které mělo zastavit nebo zpomalit odliv rumunských Čechů zpět do Česka. Proto se od roku 2000 spustila realizace projektů na podporu ekonomických aktivit v regionu, zejména ve formě právní asistence při zakládání firem a projektů potenciálním investorům. Také započalo budování vztahů a partnerství tamních českých škol se školami v ČR a dále partnerství mezi českými a rumunskými obcemi s realizací projektů pro rozvoj venkova.²

O financování českých krajanů v Srbsku se zmiňuje „Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2001“. Ta definuje investiční pomoc ze strany ČR zaměřenou na opravu škol

¹ MZV ČR. *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od července 1998 do prosince 1999*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2000. s. 243-244. ISBN 80-86345-01-7.

² VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha: Libri, 2009. s. 178. ISBN 978-80-7277-397-8.

a krajaňských kulturních zařizení jako jeden z důležitých projevů zájmu republiky o krajaňy. V rámci této vize pokračovaly ve zmíněném roce opravy spolkové budovy v srbské obci Bela Crkva.³ Pro podporu uchování českého jazyka a kultury proběhlo v roce 2001 také vyslání českého učitele do tehdejší Svazové republiky Jugoslávie k tamní české menšině. Kromě této akce, kterou financovalo MZV ČR, dále pokračovala činnost lektora českého jazyka na univerzitě v Bělehradu.⁴

Česká republika i nadále finančně podporuje vysílání českých učitelů ke krajaňským komunitám, které koordinuje příspěvková organizace „Dům zahraniční spolupráce.“⁵ V současnosti v rámci „Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí“ působí celkem 14 vyslaných učitelů u českých menšin ve světě. Nechybí mezi nimi ani jeden vyslaný učitel v Srbsku.⁶

Věra Exnerová ve své publikaci „Globální problémy a rozvojová spolupráce“ popisuje obecné momenty, které měly pozitivní dopad na míru a efektivitu financování a podpory českých komunit v zahraničí. Ve své práci zmiňuje vstup Česka do Evropské unie v roce 2004 za přelomový, neboť se tím znatelně ulehčila mezinárodní spolupráce.⁷ Od roku 2006 poskytuje Česká republika finanční dary prostřednictvím zvláštního zmocněnce pro krajaňské záležitosti. Finanční obnosy lze poskytnout právníckým osobám, které tyto zdroje použijí na kulturní a vzdělávací projekty, či na opravy a údržby krajaňských škol a jiných spolkových projektů. Na základě výše zmíněného poskytla Česká republika v roce 2022 celkem 30 181 000 Kč krajaňským komunitám ve světě. Podle každoročních soupisů peněžních darů, které zveřejňuje Ministerstvo zahraničních věcí ČR, byl tento rok české menšině v Rumunsku přidělen finanční dar ve výši 582 000 Kč, zatímco Čechům v Srbsku náleželo 515 000 Kč.⁸

³ MZV ČR. *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2001 do prosince 2001*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2002. s 245. ISBN 80-86345-24-6.

⁴ *Ibidem*, s. 160.

⁵ Dále už jen DZS

⁶ Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí. In: *Dzs.cz* [online]. ©2022 [cit.2022-11-20]. Dostupné z: [Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí | Dům zahraniční spolupráce \(dzs.cz\)](#).

⁷ EXNEROVÁ, V. *Globální problémy a rozvojová spolupráce: témata, o která se lidé zajímají*. Praha: Člověk v tísni, 2005. s. 127-133. ISBN 80-86961-00-1.

⁸ Peněžní dary krajaňským spolkům v roce 2022. In: *Mzv.cz* [online]. 29.06.2022. ©2022 [cit.2022-11-20]. Dostupné z: [Peněžní dary krajaňským spolkům v roce 2022 | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#).

O vlivu českých kulturních prvků na pracovní chování se zmiňuje Olga Skalníková ve svém textu „Die tschechische Minderheit im rumänischen Banat.“ V historické rovině popisuje, v jakých aspektech vesnického života se od sebe lišily české a rumunské obce. Zprvče česká menšina disponovala vědomostmi v oblasti zemědělství a farmaření, které v té době předčily tamní rumunskou praxi. Pémové byli známi pro svou pracovitost, systematicklost a koordinovanost v komunitě. Díky vlastenectví, jehož nositeli v té době byli faráři a učitelé, se Češi těšili jakési soudržnosti, která je v dobách hospodářského úpadku držela pohromadě, a díky tomu tak dokázali tyto negativní dopady úspěšně překonat.⁹

Jaroslav Svoboda a Ivo Dokoupil v brožuře „Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem“ chronologicky navazují a popisují život rumunských Čechů v 2. polovině 20. století, převážně pak v 80. letech. V té době dle autorů nastal pozvolný úpadek vlivu české menšiny na své okolí. Dále dodávají, že i nadále lze najít u většiny Čechů charakteristické vlastnosti, díky kterým byla tato komunita v Rumunsku tak úspěšná. Hospodárnost, pracovitost a houževnatost se však již v posledních letech vytrácejí vlivem mentální asimilace a pozvolného přizpůsobení se balkánské způsobu života, který má v extrémních případech tendence k pasivitě, nedochvilnosti a netečnosti.¹⁰

České kulturní prvky, které zmiňuje Olga Skalníková ve svém článku výše, hrály důležitou roli i u Pémů usazujících se v srbské části Banátu. To vysvětluje Petr Kokaisl ve své knize „Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě“. V této publikaci popisuje vznik dnes již jedině autentické české vesnice Češko Selo v Srbsku, kterou založili Češi stěhující se z obce Paňaska. Jednalo se o českou obec na rumunském území, jejíž nehostinnost okolí a izolovanost časem donutila české rodiny k přestěhování do úrodných nížin srbské Vojvodiny. Tím se česká kultura dostala ve větší míře do oblastí, kde žijí srbští Češi dodnes a stále se hlásí k českým kulturním kořenům, například používáním češtiny. Tento český kulturní prvek má pozitivní dopad na uplatnění na pracovním trhu. Toho jsou si vědomi nejen Pémové, kteří usilují o zachování jejich mateřštiny, ale i samotní Srbové.

⁹ SKALNÍKOVÁ, O. Die Tschechische Minderheit im rumänischen Banat. In: TSCHERNOKOSHEWA, E; MISCHKEK, U., et al. *Beziehungsgewebe Minderheit*. Münster: Waxmann Verlag, 2009. s. 112. ISBN 978-3-8309-2213-1.

¹⁰ SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. Brno: Kudrna, 2015. s. 107-108. ISBN 978-80-260-0263-5. ISBN 978-80-260-0263-5.

Silně vnímají benefity, které znalost tohoto jazyka nabízí, jako například vidinu práce v perspektivnějším pracovním prostředí v Česku.¹¹

O prvku důležitosti vzdělání v životě české menšiny v Rumunsku se zmiňuje Desideriu Gesce. Ve své knize „Historie českých komunit v Rumunsku“ stručně popisuje změnu vnímání absolvování různých stupňů vzdělání v průběhu 20. století. Dle autora právě odlehlost a zemědělská práce byly v historii hlavním determinantem pro žádaný stupeň vzdělání, kterým bylo po většinu času v historii absolvování základní školy. V této době existovaly ve větších českých vesnicích v Rumunsku čtyřleté školy vyučované v češtině. Díky tomu měla tato forma výuky v mateřském jazyce u zmíněné minority své výsadní postavení. V roce 1957 byl přidán i stupeň druhý, nicméně jeho výuka probíhala jen v rumunštině. Až do roku 1989 žáci absolvující osmiletou základní školu zpravidla nestudovali na středních školách, které se nacházeli převážně ve vzdálených rumunských městech. Výjimkou se stala vesnice Eibenthál, kde se rodiče rozhodli nechat vzdělávat své ratolesti na středních školách a odborných učilištích v přilehlé Oršavě, Rešici, či Temešváru.¹²

K tématu důležitosti českého vzdělání v srbském Banátu se vyjadřuje například Jozef M. Irović v publikaci „Od národní knihovny a čítárny po českou besedu Kruščice.“ Blíže se věnuje Pémům žijícím v této etnicky pestré obci a vytyčuje události, které souvisely s českou výukou a vzděláním, a tím pádem měly vliv i na fungování této komunity. Za rozhodující moment ve vzdělání považuje rok 1963, kdy došlo ke zrušení výuky v češtině na tamní základní škole. Tato událost měla dle autora obrovský dopad na celkový život srbských Čechů. Česká mládež odcházela za studiem do dalekých srbských měst, kde již mnoho z nich poté zůstalo. To mělo za následek pokles populace v obci, což nastartovalo následnou emigraci. Zrušením české školy se snížila nejen početnost Pémů, ale tamní minorita ztratila i české učitele, kteří zpravila bývali i tamní elitou a motorem pro českou kulturu. Důležitost českého vzdělání se naplno projevila v roce 2001, kdy mezi české krajany

¹¹ KOKAISL, P. *Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice – Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, o. s., 2009. s. 252-255. ISBN 978-80-254-5924-9.

¹² GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrmann, 2013. s. 277-278. ISBN 978-80-87054-31-4.

přijel do Srbska český učitel Roman Grossman. Opět začal vyučovat češtinu, čímž nastartoval vyhaslou českou kulturu a společenské akce.¹³

Na otázku míry vytiženosti českých škol odpovídá Silviu Costachie „Czech minority in Banat – Romania.“ Autor se zabývá demografickým vývojem české enklávy v Rumunsku od roku 1930 do roku 2002, který přímo ovlivňuje počet školáků ve třídách tamních českých základních škol. Jelikož při sčítání lidu byla zavedena samostatná kolonka pro Čechy až od roku 1956, může se přesný počet této menšiny od roku 1930 po dalších 26 let jen odhadovat. Při sčítání lidu v roce 1930 a 1948 byla česká a slovenská národnostní menšina evidována dohromady. K porovnání situace jsou pro tuto práci důležitá data ze sčítání lidu z roku 1992, kdy se k české národnosti v Rumunsku hlásilo 5 797 Čechů. Tento výsledek byl ovlivněn výraznou emigrační vlnou, která započala v roce 1989 po pádu totalitního režimu v Rumunsku. Výsledek tohoto přetrvávajícího trendu lze spatřit v následujícím sčítání lidu v roce 2002, kdy se počet hlásících se k české národnosti snížil na 3 941 osob (téměř o 32 %). Právě pokles české populace v rumunském Banátu od roku 1989 do roku 2002 měl zásadní negativní dopad na vytiženost českých základních škol v Rumunsku.¹⁴

Souvztažnost mezi poklesem populace a snížením vytiženosti škol je platná i pro případ české menšiny v Srbsku. Na vývoj české populace v srbském Banátu se zaměřuje Tamara Lukić v článku „Geo-demographic Structure of the Czechs in Vojvodina Province (Serbia)“. Autorka nesleduje českou populaci v celém Srbsku, ale jen v jeho severní části, v oblasti Vojvodiny, kde se nicméně koncentruje nejpočetnější české zastoupení v populaci. Česká menšina ve Vojvodině čítala v roce 2001 celkem 1 399 osob, což je 2,8krát méně než v prvním poválečném sčítání v roce 1948, kdy počet Čechů ve sledované oblasti činil 3 976 lidí. V Srbsku žije podle odhadů více než 10 000 Čechů, nicméně jedná se zpravidla o potomky ze smíšených manželství, kteří se cítí být již spíše Srby. Autorka dále zpracovává statistické údaje o zastoupení věkových kategorií ve společnosti a nabízí tak srovnání ve vývoji věkové pyramidy české minority oproti

¹³ IROVIĆ, J. M. *Od národní knihovny a čítárny pro Českou besedu Kruščice*. Kruščice: Česká beseda Kruščice, 2022. s. 35-36.

¹⁴ COSTACHIE, S., et al. Czech minority in Banat-Romania: A social geography survey. *Geographica Pannonica*, 2011. Vol 15(1): s. 10-11.

věkové pyramidě populace celé Vojvodiny. Z dostupných dat je patrné, že již v roce 1961 bylo zastoupení věkové kategorie 0-14 let celé Vojvodiny vyšší (26,6 %) než u tamních Čechů (20,9 %). Poslední doložená data z roku 2011 jen dokládají pokles zastoupení popisované věkové kategorie, tedy takové, která navštěvuje základní školy. Hodnoty zastoupení výše zmíněné věkové kategorie činí u celé populace Vojvodiny 14,4 %, zatímco u české komunity dosahuje tento ukazatel hodnot pouze 9,5 %.¹⁵

O možnostech učitelů na českých školách v Rumunsku píše Kateřina Žádníková ve svém příspěvku „Na Erasmus do Banátu.“ Ve svém článku popisuje výhody praktických stáží pro studenty Ústavu českého jazyka na FF UK¹⁶, kteří nově od roku 2021 mohou v rámci zmíněného programu vyrazit za vyslanými českými učiteli v Rumunsku. Celkem byla stážištům nabídnuta 4 místa, z toho 2 učitelce Kláře Jíchové do Svaté Heleny a Gerníku a stejný počet k učiteli Alexandru Gajzdicovi do české vesnice Eibenthál. V prvním roce výzvy bylo obsazeno jedno místo, zatímco v následujícím semestru se již obsadila místa tři. Ke dvěma studentkám z Karlovy univerzity se přidala i studentka Mendelovy univerzity v Brně. Učitelé vyslaní Domem zahraniční spolupráce tak nově mohli využít spolupráci se studenty, kteří jim takto pomohli zvládat velké množství jejich agendy. Kromě přímé práce s dětmi patřily ke každodenní práci stážištek například korektorské práce, práce na informační brožůře v etnografickém muzeu či příprava výročí oslav k příchodu prvních osadníků do Svaté Heleny. Čeští studenti tedy všemi těmito aktivitami výrazně pomáhají jak českým vyučujícím, tak české menšině v Rumunsku obecně.¹⁷

O výuce češtiny v dnešním Srbsku pojednává M. Spinelli ve svém textu s názvem „Invisible exclaves Slovak and Czech minority in Serbia.“ Autor mimo jiné popisuje možnosti českých učitelů působících u Pémů ve vesnici Češko Selo. Zde existuje do dnešního dne budova, kterou mohli čeští vyučující plně využívat se vším vybavením, které tato škola poskytovala. Nicméně v roce 1972 byla výuka ve zmíněné české obci zrušena. Hlavní důvod přičítá autor stálému poklesu počtu žáků na tamní základní škole. Česká národní rada, což je orgán zastupující zájmy české národnostní menšiny v Srbsku, se v roce 2011 zasloužila o zavedení hodin češtiny pro zájemce do čtyřech státních

¹⁵ LUKIĆ, T., et al. Geo-demographic Structure of the Czechs in Vojvodina Province (Serbia). *European Geographical studies*, 2016. Vol. 11(3): s. 111-114.

¹⁶ Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

¹⁷ ŽÁDNÍKOVÁ, K. Na Erasmus do Banátu. *Krajiny češtiny*, 2022, 14(2): s. 20.

základních škol v obcích s nejvyšším počtem obyvatel z řad české komunity; 2 základní školy v Bela Crky, základní škola v Kruščici a základní škola v Gaji. Učitelé už tedy přes 10 let využívají zázemí a vybavení, které jim zmíněné základní školy mohou nabídnout.¹⁸

¹⁸ SPINELLI, M. Invisible exclaves Slovak and Czech minority in Serbia. In: *Researchgate.net* re [online]. 2020. s. 15-16. ©2023 [cit.2022-11-28]. Dostupné z: [\(PDF\) Invisible exclaves Slovak and Czech minority in Serbia \(researchgate.net\)](#).

4. Metodologie

K hlavnímu smyslu výzkumu bezesporu patří sběr dat, kdy je následný výstup nezbytný pro určení jeho přidané hodnoty a bez něhož by celý výzkum postrádal smysl. Získávání dat a informací však lze realizovat v rámci dvou hlavních paradigmat, které jsou popsány společně s metodami a technikami sběru dat. Následně jsou blíže přiblíženy metody a techniky použité při samotném výzkumu s nastíněním průběhu realizace. Nakonec tuto kapitolu uzavírá seznam respondentů, kteří se ochotně do výzkumu zapojili.

4.1. Metody sběru dat a jejich adekvace

V současnosti se pro získávání, zpracování a interpretaci informací používají postupy, které jsou zařazeny do dvou hlavních typů výzkumu; kvalitativního a kvantitativního. Každý z nich má jak své výhody, tak i nevýhody, nicméně oba z nich přispívají k rozšiřování znalostí dané problematiky svým vlastním způsobem, a tím se vzájemně doplňují. Z tohoto důvodu se proto někdy přistupuje k tzv. smíšenému výzkumu, který kombinuje výše zmíněné metody výzkumu.¹⁹

4.1.1. Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je široký pojem, který může odkazovat na mnoho různých přístupů, tudíž neexistuje jednotný názor na jeho definici a umístění v rámci jiných forem výzkumu. Někteří jej považují pouze za doplňkový ke kvantitativním metodám, jiní jej naopak nazývají jakýmkoliv přístupem, který nezahrnuje statistické či jiné kvantifikační metody.²⁰ Velmi obecně popisuje kvalitativní výzkum například John W. Creswell, který jej považuje za proces hledání založený na různých metodologických tradicích studia dané problematiky. Snahou výzkumníka by tedy mělo být vytvoření uceleného obrazu, analýza textů a průzkum v přirozených podmínkách.²¹ Dle H. Lune a B. L. Berga vyvstává hlavní definice kvalitativního výzkumu při konfrontaci s pomyslným kvantitativním protipólem,

¹⁹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. s. 54-56. ISBN 80-7367-040-2.

²⁰ Ibidem, s. 49-50.

²¹ CRESWELL, J. W. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998. s. 12. ISBN 0-7619-0143-4.

který spoléhá na zkoumání věcí pomocí číselných a matematických vyjádření. Kvalitativní výzkum má naproti tomu tendenci hodnotit kvalitu věcí pomocí slov, obrazů a popisů.²²

Naopak dle J. Saldany by se ani u kvalitativního výzkumu nemělo upouštět od dat založených na číslech či jiných matematických způsobech, neboť tato data ve spojitosti s kvalitativním přístupem mohou odhalit zajímavé vzorce v sociálních akcích a interakcích. Čísla a počty by však neměly být ústředním zaměřením kvalitativní studie, nýbrž jen podpurným materiálem.²³

K jednomu z nejzákladnějších prvků kvalitativních metod se řadí hledání zákonitostí a formulace hypotéz až po nasbírání dostatečného množství dat. Tato logická operace se nazývá indukce.²⁴ Díky tomu lze říct, že u výzkumného pracovníka dochází jen k malému zkuslení výsledků výzkumu na základě vlastních představ, které by pramenily z hypotézy stanovené před samotným výzkumem.²⁵

Dle klasiků a podporovatelů kvalitativního přístupu sběru dat B. Glasera a A. L. Strausse pramení jedna z hlavních výhod kvalitativního výzkumu z faktu, že v mnoha situacích je nezbytné se zaměřit právě na sběr kvalitativních dat, neboť strukturální podmínky, odchylky, normy, či konfigurace mají obvykle kvalitativní charakter. V mnoha případech se řadí kvalitativní metody sběru dat k tomu nejefektivnějšímu přístupu, jak se v dané situaci dostat k požadovaným informacím a vyrovnat se s obtížemi ne vždy přehledných a stálých empirických podmínek a situací.²⁶ Na druhou stranu však například H. S. Becker zmiňuje, že prezentace výstupů z kvalitativních údajů je obtížnější v porovnání se statistickými údaji, které lze shrnout v tabulkách a matematických vyjádřeních.²⁷

Z důvodů zmíněných výše se proto někdy kvalitativní vědecké strategie považují za méně vědecké než ty kvantitativní. Tato domněnka může spočívat v záměně studia

²² LUNE, H.; BERG, B. L. *Qualitative research methods for the social sciences*. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2017. s. 12. ISBN 978-1-292-16439-7.

²³ SALDANA, J. *Fundamentals of Qualitative Research*. Oxford University Press, 2011. s. 77. ISBN 9780199838356

²⁴ ŠVARÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. s. 14-15. ISBN 978-80-262-0644-6.

²⁵ SULKUNEN, P. *Sosiologian avaimet*. In: BABOR, T. F.; PATES, K.; MIOVSKÝ, R.; O'REILLY, M.; CANDON, P. *Publishing Addiction Science*. London: Ubiquity Press, 2017. s. 155. ISBN 978-1-911529-09-5.

²⁶ GLASER, B.; STRAUSS, A. L. *The discovery of grounded theory*. New York: Aldine, 1967. s. 17. ISBN 9780202300283.

²⁷ BECKER, H. S. *Sociological Work*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009. s. 37. ISBN 978-0-87855-630-4.

nepřesného předmětu s nepřesným studiem těchto předmětů.²⁸ Pracovníci by proto při kvalitativní práci měli dbát na důslednou formalizaci a systematizaci různých operací, které používají. Tím bude kvalitativní výzkum vnímán jako více vědecký a méně „umělecký“.²⁹

Ke splnění vědeckého přístupu je důležitá i validita zdrojů, ze kterých výzkumník čerpá. Tento postup se nazývá triangulace dat. Termín pocházející z geodézie popisuje principy, jakým způsobem lze bezpečně určit pozici daného bodu. K tomu je zapotřebí znát nejméně tři body, jejichž umístění je bezpečně známo. Analogií k triangulaci v geodézii se tedy stala triangulace dat, kdy hledaná informace výzkumu představuje bod, který je zajištěn okolními body symbolizujícími zdroje, kterými se daná informace ověřuje. Čím více zdrojů bude použito pro ověření hledané informace nebo hypotézy, tím více se bude následný výsledek blížit realitě.³⁰

Kromě datové triangulace se tento přístup využívá i u investigativní triangulace, která využívá více výzkumníků k vytvoření komplexního náhledu na daná data. Do dalších alternací spadá i teoretická triangulace, v rámci které se přistupuje k datům v různých konceptech a teoriích, jež je pomáhají zpracovat a interpretovat.³¹

4.1.2. Kvantitativní výzkum

I zde platí, tak jako u předešle popisovaného vědeckého výzkumu, jistá složitost univerzálně platné definice pro kvantitativní výzkum z per různých autorů. K obecně uznávanému popisu v sociálních vědách se nicméně řadí bližší spjatost k metodologii přírodních věd, než je tomu u kvalitativního přístupu. Kvantitativní metody sběru dat se zpracovávají tak, aby co nejvíce odpovídaly předmětu zkoumání. Toho se dosahuje pomocí třech základních principů; validity měření, spolehlivosti a verifikace. U prvně zmíněného principu je nutné po dobu celého sběru dat dbát na kontrolu, že dochází k pozorování a sběru pouze požadovaných a relevantních informací. Princip spolehlivosti spočívá v tom, že pokud se měří stejná neměnná věc vícekrát, výsledek by měl být za takové

²⁸ LUNE, H.; BERG, B. L. *Qualitative research methods for the social sciences*. s. 12.

²⁹ BECKER, H. S. *Sociological Work*. s. 38.

³⁰ FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. s. 246. ISBN 80-7178-367-6.

³¹ REEVES, S.; KUPER, A.; HODGES, D. Qualitative research: Qualitative research methodologies: ethnography. *BMJ: British Medical Journal*, 2008. Vol 337 (7668): s. 513.

situace totožný. U verifikace je klíčová úloha získání podpůrných argumentů pro platnost zkoumané teorie.³²

V rovině více praktické odkazuje kvantitativní přístup na počty, míry, rozsah a velikost distribuce sledovaného předmětu.³³ Výzkum se tedy obecně týká statistik, při němž bude výzkumník operovat s frázemi jako „kolik“, „jak často“, „jak konstantní“, aby svá zjištění dokázal popsat.³⁴

V kvantitativním výzkumu se stěžejní logická operace nazývá dedukce. V průběhu takového výzkumu nejprve dochází k formulaci hypotéz na základě obecně platných teorií. Ty naznačují možné souvislosti mezi proměnnými, pokud je daná hypotéza pravdivá. Po následném sběru dat se porovnávají závislosti mezi shromážděnými daty a předešle stanovenou hypotézou. Hypotéza se považuje za platnou, pokud shromážděná data odpovídají hypotetickému vzorci. V opačném případě musí být hypotéza zamítnuta.³⁵ Kvantitativní přístup tedy umožňuje shromažďovat velké soubory dat pro numerické analýzy, ale pochopení dat na základě hypoteticko-deduktivní operace je omezeno koncepty vyvstávajícími z předem stanovených hypotéz. Ve kvantitativním výzkumu proto obvykle tato předčasná představa výzkumníka ovlivňuje více výsledek a interpretaci daného zkoumání, než je tomu u výzkumu kvalitativního.³⁶

4.1.3. Smíšený výzkum

Výzkum smíšené metody využívá pro své studie strategickou a účelnou kombinaci kvalitativního i kvantitativního sběru a analýzy dat. Předpokládá se, že metodologické výhody každého paradigmatu mohou pracovat ve shodě, aby potvrdily a robustněji podpořily zjištění, či odhalily doplňkové nebo dokonce protichůdné výsledky.³⁷

I když kvalitativní výzkum zdůrazňuje induktivní subjektivně-kontextuální přístup a kvantitativní výzkum zdůrazňuje deduktivní objektivní generalizační přístup, nedochází u nich k vzájemnému potírání či vylučování.³⁸ Nicméně pokud jde o jejich hodnoty

³² HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. s. 46-49.

³³ LUNE, H.; BERG, B. L. *Qualitative research methods for the social sciences*. s. 12.

³⁴ SALDANA, J. *Fundamentals of Qualitative Research*. s. 77.

³⁵ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. s. 286-290. ISBN 80-246-0139-7.

³⁶ BABOR, T. F.; PATES, K.; MIOVSKÝ, R.; O'REILLY, M.; CANDON, P. *Publishing Addiction Science*. s. 155.

³⁷ SALDANA, J. *Fundamentals of Qualitative Research*. s. 10-11.

³⁸ LUNE, H.; BERG, B. L. *Qualitative research methods for the social sciences*. s. 12.

a procesy, dochází mezi těmito metodami k napětí, ale právě tyto tenze mohou generovat nové a neotřelé poznatky.³⁹

Smíchání metod může nastat v jedné studii nebo v několika studiích výzkumného programu. Strategie pro míchání a slučování metod by měla být explicitně odůvodněna a popsána. Před sběrem dat je nezbytné nadefinovat hledisko sekvence, v rámci které lze aplikovat souběžný přístup s využitím kvalitativních a kvantitativních metod dohromady, či začít nejprve kvalitativním a pak navázat kvantitativním přístupem a naopak. Na druhou stranu hledisko priority zohledňuje upřednostnění a preferenci jedné z výzkumných metod.⁴⁰

Výzkum smíšených metod je přítomen již několik desetiletí, ale teprve nedávno se objevil jako přístup, který spojuje kdysi oddělené kvantitativní a kvalitativní paradigma, aby vytvořil nový teoretický a metodologický způsob práce, pokud je jeho využití hodné pro účely a ku prospěchu výzkumu.⁴¹

4.2. Průběh výzkumu

Tato kapitola navazuje na předchozí obecné charakteristiky typů výzkumu a ve dvou podkapitolách se již konkrétněji věnuje daným metodám a technikám pro sběr dat, které byly během výzkumu použity. Dále tato kapitola navazuje pojednáním o samotné realizaci projektu a rozdělením jednotlivých fází v průběhu časového období. V poslední části kapitoly se nachází výčet literárních a internetových zdrojů, ve kterých se již autor této práce v různé míře diskutovanému tématu věnoval.

4.2.1. Použité metody při výzkumu

Praktická část této diplomové práce by nemohla vzniknout bez sběru dat na základně kvalitativních i kvantitativních metod. V rámci smíšeného výzkumu docházelo k jejich vzájemné kombinaci.

Při smíšeném výzkumu byl použit tzv. smíšený model, kdy výzkumník využil kvalitativní a kvantitativní výzkum v jednotlivých fázích výzkumného procesu. Nejdříve

³⁹ LINGARD, L.; ALBERT, M.; LEVINSON, W. Qualitative Research: Grounded Theory, Mixed Methods, and Action Research. *BMJ: British Medical Journal*, 2008. Vol. 3(7667): s. 460.

⁴⁰ Ibidem, s. 460

⁴¹ SALDANA, J. *Fundamentals of Qualitative Research*. s. 10-11.

byly určeny výzkumné otázky, následovalo shromažďování a sběr dat, a nakonec byla data analyzována.⁴² Kvalitativní část se převážně opírala o 3 obecně zformulované výzkumné otázky s jednotlivými podotázkami, na jejichž základu byl vytvořen finální seznam ještě podrobnějších dotazů. Vytvoření takto podrobného seznamu otázek mělo za účel vykrýt co možná nejvíce informačních trhlín, ke kterým by mohlo během rozhovoru docházet, a eliminovat tak riziko jejich pozdní identifikace během zpracovávání a interpretace dat. Pro zodpovězení a získání základního informačního rámce byly v některých případech využity statistické údaje od vnějších hodnotitelů (například mezinárodní výzkumy), ale také od hodnotitelů vnitřních (například české školy v Rumunsku a Srbsku). Následně byla tato statistická data zpracována ve statistických ukazatelích, tedy v tabulkách a grafech.

Mezi jednoznačné výhody smíšeného výzkumu patřila komplexnost získaných informací díky dvěma různým paradigmatům získávání dat v podobě kvalitativního a kvantitativního výzkumu. Naopak k jedné, avšak velké nevýhodě patřila časová náročnost získávání dat společně s náklady na realizaci výzkumů v zahraničí.

Kvalitativní fáze výzkumu se nesla v duchu polostrukturovaných rozhovorů. Tento typ rozhovoru zahrnuje předem vybraná témata s přidruženými otázkami, jejichž formulace, frázování a pořadí se mohlo od navrhnuté struktury ve výsledku trochu lišit. V případě nejasností byly respondentům otázky podrobněji uvedeny a dovysvětleny. Tazatel mohl některé otázky vynechat, pokud se rozhodl, že svým obsahem neodpovídaly adekvátnosti dané situace či kontextu, nebo považoval za nevhodné je danému respondentovi pokládat.⁴³ Doplňkové otázky byly použity k posouzení, zda respondent pochopil klíčovou otázku správně. Jednorázové otázky se používaly k navázání vztahu mezi tazatelem a respondentem, ale nikoli ke zjišťování základních informací k výzkumu.

Kromě výše popsaných doporučených postupů při rozhovorech bylo dbáno na to, aby nedošlo k použití otázek, které by mohly negativně ovlivnit zjištění. Mezi nežádoucí otázky patří například otázky, jež mohou u respondentů vyvolat nevhodné emocionální reakce kvůli nevhodnému znění, nebo otázky, které respondentům ztěžují konstruktivní odpovědi z důvodu rozsáhlosti a nesrozumitelnosti.⁴⁴ Dále se během kvalitativního výzkumu dbalo

⁴² HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. s. 60.

⁴³ WILDEMUTH, B. M. *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Westport, CT: Libraries Unlimited, 2009. s. 222-231. ISBN 8086889017.

⁴⁴ LUNE, H.; BERG, B. L. *Qualitative research methods for the social sciences*. s. 72-74.

na to, aby pokládané otázky nevyzněly sugestivně, tedy návodně. Sugestivnost otázky se většinou předává v samotném jejím obsahu, ale může taktéž záviset i na jiných okolnostech jako jsou osobnosti tazatele a dotazovaného nebo vnější podmínky komunikace. Prvky sugestivnosti mohou nést neverbální prostředky čili mimika, intonační zabarvení řeči nebo gesta během rozhovoru.⁴⁵

K základním výhodám polostrukturovaných rozhovorů patřila jejich větší flexibilita, než je tomu u rozhovorů strukturovaných. Zároveň však byla dodržena rámcová organizovanost a systematičnost rozhovorů, což naopak chybí u rozhovorů nestrukturovaných. Zdánlivě úplná svoboda se řídila rámcem základních otázek, na které měli dotazovaní odpovědět.⁴⁶ K dalším přidaným hodnotám polostrukturovaného rozhovoru se řadí možnost získávání dat od potenciálních výmluvných a dobře informovaných respondentů, kteří dokážou věci popsat obsáhle a někdy i na otázku odpovědět nepřímo. Tím však poskytnou odpověď z jiné perspektivy, čímž otevrou tazatelovi možnosti k dalším otázkám, a tím tedy k lepšímu pochopení situace a kontextu výpovědi.

Mezi nevýhody polostrukturovaného rozhovoru patřila časová náročnost pro obě strany výzkumu. V ideálním případě bylo zapotřebí pro komplexnost výpovědi projít všechny připravené otázky a zároveň reagovat doplňujícími otázkami na odpovědi respondenta.⁴⁷ Doporučená délka rozhovoru 90 minut byla překročena jen ve vzácných situacích, které to nicméně kvůli informační obsáhlosti či rozvleklosti výpovědi vyžadovaly.

Během kvantitativní fáze výzkumu byla použita forma strukturovaného rozhovoru. Zaprvé byly otázky byly kladeny tak, aby na ně respondent mohl odpovědět jedním slovem nebo jednou z předložených možností. V této fázi strukturovaných otázek data sama o sobě informačně nepřispívala k obsahu odpovědi nabytých kvalitativními metodami. Cílem otázek bylo získat základní informace o respondentovi, což následně umožňuje efektivnější

⁴⁵ JURČÍKOVÁ, S. *Komunikace při soudním řízení. Výslech svědka, obviněného*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce: JUDr. Drahomíra Houbová, CSc. s. 55-57.

⁴⁶ WILDEMUTH, B. M. *Applications of social research methods to questions in information and library science*. s. 222-231.

⁴⁷ POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. Praha, 2020. Bakalářská práce. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta. Vedoucí práce: doc. Ing. PhDr. Petr Kokaisl, Ph.D. s. 14.

volbu struktury a formy polostrukturovaných rozhovorů v kvalitativní části výzkumu. Dále se ve výzkumu uchylovalo k strukturovaným otázkám v případě, kdy výpověď respondenta nebyla pro tazatele srozumitelná. Výzkumník se tak mohl ujistit, že danou výpověď správně pochopil.

Součástí výzkumu byl však také sběr statistických údajů, které byly následně zpracovány v tabulkách a grafech a tvořily součást odpovědí na výzkumné otázky. Jednalo se o doplňující údaje z literatury a také o osobní statistické údaje respondentů, jejichž materiál výstup z výzkumu velmi obohatil.⁴⁸

4.2.2. Realizace samotného výzkumu

Výzkum a sběr dat probíhal v několika časově rozložených fázích. Po přípravě a definování výzkumných otázek došlo v červenci 2018 v rámci projektu Pestrá Evropa ke zprostředkování návštěvy české menšiny v Rumunsku v tamní banátské oblasti. Finanční podpora zmíněného projektu ve velké míře pomohla s realizací tohoto střednědobého výzkumu.

Podstatná část respondentů byla tvořena krajanů tamních českých vesnic Svaté Heleny a Gerníku. Několik dotazovaných však pocházelo i z městského prostředí Nové Moldavy a Temešváru. Mobilitu během výzkumu zajišťovala lokální veřejná doprava, jejíž dosah a možnosti využití byly z části limitovány odlehlostí regionu s českou menšinou. Polostrukturované a strukturované rozhovory probíhaly v místě bydliště dotazovaného a veškeré výpovědi byly okamžitě zapisovány. Během střednědobého výzkumu nedocházelo k nedorozumění a k neporozumění otázkám, což mohlo pramenit z udržovaného vysokého standardu češtiny u tamních krajanů, jejich adaptace na řeč a časté přítomnosti turistů z Česka.

Na základě tohoto prvního výzkumu vznikla v roce 2018 pod záštitou již zmíněného projektu Pestrá Evropa publikace „Pestrá Evropa“.⁴⁹ Dále v roce 2019 vznikl výstup v podobě semestrální práce o Čechách v Rumunsku v rámci předmětu „Etnické minority

⁴⁸ POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. s. 15-16.

⁴⁹ POLÁK, V. Češi v Rumunsku. In: KOKAISL, P., et al. *Pestrá Evropa*. Praha: Nostalgie, 2018. 110 s. ISBN 978-80-906207-7-3.

v Evropě“.⁵⁰ Tato první část výzkumu, která se věnovala Čechům v Rumunsku, byla zakončena v roce 2020 bakalářskou prací „Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti“.⁵¹ Kromě informací od respondentů a výše zmíněných prací, které byly využity jako literární zdroje, se v bakalářské práci nachází data z vedené korespondence s příspěvkovou organizací Dům zahraniční spolupráce, která funguje pod záštitou Ministerstva školství ČR.

Druhá fáze střednědobého výzkumu proběhla v srpnu roku 2022 v Srbsku u tamní české komunity. Po zkušenostech z předešlého výzkumu byla mobilita zajištěna osobním automobilem, což v mnohém usnadnilo realizaci výzkumu. Rozhovory s respondenty probíhaly taktéž v podobě osobní schůzky, kdy rozhovory byly po souhlasu dotazovaného nahrávány na diktafon. Výpovědi dotazovaných se uskutečnily v městském či maloměstském prostředí, jmenovitě Novi Sad, Bělehrad, Vršac, Bela Crkva a Niš. Rozhovory samozřejmě probíhaly i v prostředí vesnic Gaj, Češko Selo a Kruščica.

Během tohoto druhého střednědobého výzkumu docházelo mnohem častěji k nedorozumění a k neporozumění dotazům tazatele, což s jistotou pramenilo z průměrně nižší úrovně mluveného českého jazyka v porovnání s rumunskými krajany. Z tohoto důvodu často docházelo k změnám formulací jednotlivých otázek a pokládání strukturovaných dotazů pro ujasnění výpovědi. Po předešlé domluvě byl u jednoho respondenta využit jeho přítel jako tlumočnick. Z tohoto důvodu byly tyto výpovědi zpracovány jako nepřímá citace.

Po návratu ze Srbska postupem času docházelo k dodatečnému kontaktování respondentů, zpravidla za účelem vyjasnění či dovysvětlení dané informace. Dále se povedlo realizovat hovory přes MS Teams s vyslanými učiteli z Domu zahraniční spolupráce, kteří působí u české menšiny v rumunském a srbském Banátu.

⁵⁰ POLÁK, V., et al. Češi v Rumunsku. In: *Hks.re* [online]. ©2023 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: [Češi v Rumunsku \[Hospodářská a kulturní studia\] \(hks.re\)](#).

⁵¹ POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. Praha, 2020. Bakalářská práce. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta. Vedoucí práce: doc. Ing. PhDr. Petr Kokaisl, Ph.D.

Tato druhá část výzkumu dala vzniknout článku v časopise „Český Banát“, jehož řádky se věnují českému jazyku jako atributu identity jak u Čechů v Rumunsku, tak v Srbsku.⁵²

4.3. Pasportizační seznam respondentů

Níže se nachází seznam respondentů, kteří na výzkumu participovali svým zapojením do polostrukturovaných rozhovorů a stávají se tak důležitým informačním rámcem této práce. Díky tomu, že tito respondenti jsou pevně spjati ve svých komunitách, zpravidla úspěšné kontaktování jednoho z nich vedlo k získání dalších kontaktů a tipů, tudíž toto postupné nabalování v mnohém sběr dat usnadnilo a zefektivnilo.

Tabulka obsahuje základní údaje respondentů včetně pohlaví, věkové kategorie a místa narození. Aby byla zachována anonymita u těch respondentů, kteří si tak přáli, jsou uvedena pouze pozměněná křestní jména nebo různé zkratky. U respondentů, kteří souhlasili s uvedením své identity, je ponecháno křestní jméno s počátečním písmenem příjmení. Dotazovaný díky tomu s kombinací osobních informací v seznamu respondentů dokáže své výpovědi v textu identifikovat.

Realizace rozhovorů se řídila podle Etického kodexu České asociace pro sociální antropologii.⁵³

⁵² POLÁK, V. Proč je pro Čechy v Rumunsku a Srbsku čeština stále důležitá? *Český Banát: časopis českých krajanů v Rumunsku a Srbsku*, 2022. Vol 2: s. 21.

⁵³ Etický kodex české asociace pro sociální antropologii. In: *Casaonline.cz* [online]. ©2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: [Etický kodex České asociace pro sociální antropologii | CASA \(casaonline.cz\)](https://www.casaonline.cz).

V tabulce č. 1 se nachází seznam respondentů z výzkumu v roce 2018 realizovaný v Rumunsku.

Respondent	Pohlaví	Věková kategorie	Místo narození	Prostředí rozhovoru
Anička	Žena	50-60	Rovensko	Svatá Helena
František	Muž	60-70	Bígr	Svatá Helena
Helena	Žena	30-40	ČR	Gerník
Jan	Muž	20-30	Gerník	Temešvár
Josef	Muž	40-50	Šumice	Nová Moldava
Marie	Žena	40-50	Gerník	Gerník
Pan B.	Muž	40-50	Svatá Helena	Gerník
Pan K.	Žena	30-40	Gerník	Gerník
Paní L.	Žena	70-80	Svatá Helena	Svatá Helena
Paní M.	Žena	60-70	Gerník	Gerník
Pavel	Muž	20-30	Eibenthál	Temešvár
Razvan	Muž	30-40	Bukurešť	E-mailová komunikace

Tabulka 1 - Seznam respondentů z výzkumu v roce 2018⁵⁴

⁵⁴ Tabulka byla vlastnoručně vytvořena v programu MS Excel.

V tabulce č. 2 se nachází seznam respondentů z výzkumu v roce 2022 realizovaný v Srbsku. Respondenti Alex, Klára a Standa byli dotazováni přes platformu MS Teams, a to několik měsíců po ukončení terénního výzkumu v Srbsku.

Respondent	Pohlaví	Věková kategorie	Místo narození	Prostředí rozhovoru
Alex	Muž	20-30	ČR	MS Teams
Emanuel	Muž	30-40	Bela Crkva	Češko Selo
Josef I. B.	Muž	50-60	Bela Crkva	Bělehrad
Josef I. K.	Muž	50-60	Kruščice	Kruščice
Josef I. V.	Muž	70-80	Česko Selo	Vršac
Karolína	Žena	40-50	ČR	Niš
Klára	Žena	40-50	ČR	MS Teams
Liduše	Žena	50-60	Bela Crkva	Bela Crkva
Margita	Žena	60-70	Kruščice	Češko Selo
Milan	Muž	40-50	ČR	Bělehrad
Růža	Žena	60-70	Petrovaradín	Petrovaradín
Standa	Muž	40-50	ČR	MS Teams
Václav	Muž	70-80	Bela Crkva	Bela Crkva
Walter	Muž	70-80	Bělehrad	Vršac
Zdeňko	Muž	50-60	Gaj	Gaj

Tabulka 2 - Seznam respondentů z výzkumu v roce 2022⁵⁵

⁵⁵ Tabulka byla vlastnoručně vytvořena v programu MS Excel.

5. Teoretická východiska

V této teoretické části jsou zmíněny teorie a pojmy, které se vztahují k tématu práce a tvoří tak její informační základ, na který dále navazuje praktická část.

Pro lepší srozumitelnost praktické části se v následujících kapitolách nachází základní definice pojmů menšina, etnicita či etnikum společně s argumenty pro jeho zachování. V neposlední řadě jsou uvedeny základní definice migrace a její teorie. Tuto část práce uzavírá základní popis a dělení menšinových škol, plus jakým způsobem funguje v obecné rovině vysílání učitelů.

5.1. Etnická a národnostní menšina

Při pročítání výše uvedených kapitol se nelze nevyhnout pojmu „menšina“. Jelikož je tato práce zaměřena na české obyvatele jakožto sledovanou menšinu v Rumunsku a Srbsku, je proto vhodné v této kapitole uvést základní definice těchto 2 zmíněných pojmů.

Pojem menšina neboli minorita je relativní vztahový pojem, tudíž i relační,⁵⁶ zvláště pak ve významu týkající se etnicity. Na druhém pomyslném konci se poté nachází nějaká většina, která je však definována porovnáním s menšinou, tudíž bez ní ztrácí svůj význam. Jejich oboustranný vztah se ve většině případů odehrává v rámci nějakého systému nebo struktury, v tomto případě nejčastěji v rámci vymezení národních hranic. Pokud se tedy změní státní hranice, změní se i poměr mezi menšinou a většinou. Za příklad lze uvést nynější situaci Rusů v bývalých svazových republikách Sovětského svazu. Ačkoliv před rozpadem SSSR tvořili Rusové většinu, po rozpadu tohoto svazového státu se stali menšinou v nově vzniklých národních státech.⁵⁷

Etymologie slova "menšina" se logicky vztahuje k početně slabší části populace. Z pocitového hlediska mohou být k tomuto slovu intuitivně přiřazeny významy, které staví danou minoritu do role znevýhodněné a utlačované části obyvatel. Nicméně historie už několikrát ukázala, že ne vždy tomu tak je. Však i dnes jsou známy případy, kdy se menšina v dané oblasti těší nadřazenosti nad většinou. Příkladem může být situace

⁵⁶ Vychází z pojmu „relace“, tedy vzájemný vztah či poměr. In: *slovník-cizích-slov.abz.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-02-27]. Dostupné z: [relace - ABZ.cz: slovník cizích slov](https://slovník-cizích-slov.abz.cz/).

⁵⁷ ERIKSEN, T. H. Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy. In: *Hks.re* [online]. ©2023 [cit.2023-02-27]. Dostupné z: [Etnicita a nacionalismus \[Hospodářská a kulturní studia\] \(hks.re\)](https://hks.re/).

obyvatel evropského původu v Jihoafrické republice v období apartheidu, či vyřešení albánské otázky v oblasti Kosova vyhlášením samostatného státu, kde Albánci nyní tvoří pohodlnou většinu, ač před odtržením se jednalo o utlačovanou menšinu. Tyto příklady ukazují, že i většinové skupiny mohou být v určitých případech a v určitých částech svého území znevýhodněny, či dokonce diskriminovány.⁵⁸

Z politického hlediska poté nezáleží na početním zastoupení jedinců dané minority v celkové populaci, ale na principu politické podřízenosti.⁵⁹

U menšin, převážně pak ve smyslu části obyvatelstva, která se od toho většinového viditelně liší (vzhled, jazyk a vnější projevy jejich kultury), se přiřazuje přídavné jméno „národnostní“ nebo „etnická“. V Česku se obecně používá výraz „národnostní menšina“ jakožto termín pro označení všech typů a kategorií etnických společenství, které v dané oblasti nedisponují svým vlastním státem.⁶⁰ Tato teorie se překrývá s tvrzením například Francesca Capotortiho, který definuje národnostní menšinu jako vždy tu početně menší skupinu obyvatel, která nezaujímá dominantní postavení a jejíž příslušníci vykazují náboženské, etnické či jazykové znaky odlišující se od ostatního obyvatelstva. Je zajímavé, že etnicita figuruje v této teorii jako podřízená veličina pojmu národnostní menšiny, nikoliv jako vlastnost, která by dala za vznik pojmu etnické menšiny, tedy označení pro jiný druh menšiny. V této teorii nechybí ani prvek pocitu sounáležitosti zaměřený na zachování vlastních tradic, náboženství, kultury nebo jazyka.⁶¹

To koresponduje i s definicí národnostní menšiny v českém zákonu, jmenovitě č. 273/2001 Sb., ve kterém se píše:

„Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí

⁵⁸ KOKAISL, P. *Etnické minority v Evropě*. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, Katedra psychologie, 2014, s. 5. ISBN 978-80-213-2524-1.

⁵⁹ ERIKSEN, T. H. *Sociální a kulturní antropologie: Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál 2008, s. 339. ISBN 978-80-7367-465-6.

⁶⁰ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: Příručka nejen pro učitele*. Praha: Trilon, 2006, s. 41. ISBN 80-7254-866-2.

⁶¹ SULITKA, A. Národnostní menšiny v České republice. In: ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, s. 54-58. ISBN 80-7178-285-8.

o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.“⁶²

Naopak k definici etnické menšiny se vyjadřuje Jan Průcha. Dle autora etnická menšina pokrývá každou skupinu obyvatel určité země, v níž nepatří k většinové populaci. Jako příklad zmiňuje čínskou komunitu, která v Česku taktéž přebývá. I když tato menšina splňuje zmíněný požadavek o původu z existujícího státu (v tomto případě ČLR), není v Česku legislativně jako národnostní menšina, tudíž se stále jedná o menšinu etnickou.⁶³

5.2. Etnicita versus etnikum

Základ těchto slov byl znám již ve starém Řecku, kde tvar "ethnos" ve svém původním významu odpovídal dnešnímu označení národa, národnosti nebo kmenu.⁶⁴ V americké sociologii se však termín etnicita objevil až v 60. letech 20. století.⁶⁵ Poté se tento termín začal používat jako "etnická skupina" a postupně začal nahrazovat termín "kmeny". V tomto pojetí je vnímána jako samostatná jednotka uvědomující si existenci jiných etnických skupin, a tím i svou vlastní identitu, která se skrz uvědomění a kontakt s ostatními menšinami upevňovala. Sebeuvědomění a sdílení etnicit vyvolává pocit autenticity, která je v mnoha případech odvozována od společného původu komunity.⁶⁶

Jedná se tedy o soubor vzájemně provázaných kulturních, jazykových a teritoriálních faktorů s již zmíněnou představou o společném původu. Tento celkový mix formuje a definuje etnickou identitu člověka. Tyto jednotlivé prvky kultury etnicitu nevytváří, protože mohou nabývat v rámci etnického kolektivu různých podob. Etnicita vzniká až společným působením kulturních prvků dohromady.⁶⁷

⁶² Zákon č. 273/2001 Sb.: Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In: *Zakonyprolidi* [online]. ©2023 [cit.2023-02-27]. Dostupné z: [273/2001 Sb. Zákon o právech příslušníků národnostních menšin \(zakonyprolidi.cz\)](https://zakonyprolidi.cz/273/2001-Sb.-Zakon-o-pravech-prislusniku-narodnostnich-menšin).

⁶³ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: Příručka nejen pro učitele*. s. 24.

⁶⁴ HUBINGER, V. Etnos a etnikum. *Český lid*, 1988. Vol. 75(1): s. 43.

⁶⁵ WILLIAMS, R. *Keywords: a vocabulary of culture and society*. New York: Oxford University Press, 1983. s. 119. ISBN 0-19-520469-7.

⁶⁶ MURPHY, R. F. *Úvod do sociální a kulturní antropologie*. Praha: Slon, 2004. s. 163. ISBN 80-86429-25-3.

⁶⁷ HUBINGER, V. Etnos a etnikum. *Český lid*, 1988. Vol. 75(1): s. 43.

Problematika etnicity je stále velmi rozsáhlá a setkat se s mnoha náhledy a přístupy na tento fenomén lze dodnes. Tradiční pojetí etnicity spatřilo světlo světa na přelomu 18. a 19. století a následně se stalo velmi populárním, zejména pak v Německu. Koncept je založen na pocitu národní sounáležitosti, který je praktikován společným jazykem, kulturou a morálkou. Etnicita se považuje v tomto případě za něco přirozeného, co existuje nezávisle na lidské vůli.

Tomu odporuje koncepce popisující etnické vědomí jako něco umělého a vykonstruovaného. Ta je nicméně kritizována a odmítána, neboť se označuje za koncept, který se dnes stále neopírá o realitu vnímání. Mnohem častěji užívaný náhled na etnicitu je takzvaná koncepce „buď-anebo“. Ta popisuje člověka jako příslušníka, jež se řadí buď k jedné, nebo druhé etnicitě. V evropských zemích se toto pojetí vžilo v podobě „každodenního nacionalismu“, který usiluje o zachování dané etnicity. Naopak koncepce „nejen-ale i“ vychází z tezí multikulturalismu a apeluje na propojení a překryv jednotlivých kultur. S pojmem etnicita se v tomto případě již moc nepracuje, neboť na ni není kladen takový důraz.⁶⁸

Po předložení definice etnicity již následně není těžké pochopit princip a definici slova „etnikum“. Tento pojem zahrnuje souhrn všech lidí se společnou etnicitu, tedy odlišnou od etnicity jiných. Etnikum dále nemusí být prostorově ani organizačně homogenní, ale důležitá je homogenita etnická.

K dalším důležitým prvkům etnika se řadí nejednoduchost vzniku daného etnika. Jedná se o tak složitý a nepřehledný historický proces, kdy jisté je jen to, že etnikum nevzniklo pouhým deklarováním. Případná změna v etnickém vnímání musí být pro následné osvojení uznána členy daného etnika.

Aby například Češi (tedy nositelé české etnicity) v Rumunsku změnili znaky svého etnika, museli by projít etnickým procesem, který by z nich udělal Rumuny jak v jejich vlastních očích, tak v očích samotných Rumunů. Obecně vzato se takováto etnická transformace z minoritního etnika na majoritní nepovažuje za pravděpodobnou, pokud dané etnikum v cizorodém prostředí usiluje o svoje zachování. I v opačném případě však trvá přibližně tři generace, než jsou původní etnické rysy trvale potlačeny rysy novými.⁶⁹

⁶⁸ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Cargo Pub., 2001. s. 17-19. ISBN 8090295215.

⁶⁹ HUBINGER, V. Etnos a etnikum. *Český lid*, 1988. Vol. 75(1): s. 46-47.

5.3. Argumenty pro zachování etnické identity

V předešlých řádcích bylo nastíněno, že pokud se postupem času vytrácí rysy typické pro dané etnikum, neznamená to přímou ztrátu své vlastní identity, nýbrž nahrazování původních etnických „vlastností“ těmi novými, nejčastěji převzatými od okolního prostředí. Z tohoto důvodu se formulace „zachování etnické identity“ v názvu této kapitoly převážně odkazuje na vnímání této problematiky samotnými členy dané etnické či národnostní menšiny. Ti svou kulturní identitu chápou jako dědictví svých předků, o které je třeba pečovat a vynakládat úsilí pro jeho uchování.

V případné diskusi na téma etnicity se řečníci, spjatí i nespjatí s životem v minoritě, nakonec dostanou k té nejzákladnější otázce. Má etnicita a její hlavní charakteristiky skutečně takovou cenu? Má smysl se bránit přirozené asimilaci a vkládat tak velké úsilí pro zachování svého etnika?⁷⁰

Tyto základní otázky je velmi jednoduché položit, nicméně hledání odpovědi je již poněkud komplikovanější. Ve snaze posílit kolektivní vůli předávat a zachovávat své etnické rysy se používají různé typy argumentů. Na jedné straně se mohou nést v duchu vychvalování krás, hodnot a vlastností, které dané menšině přísluší. Na straně druhé se argumenty mohou opírat o teorie s vědeckým vzhledem. Tyto argumenty lze rozdělit do dvou základních kategorií, jež se však často překrývají.⁷¹

5.3.1. Idealistická argumentace

Na tento typ argumentace se zaměřuje Joshua Fishman vynechávající pro tento případ ryze praktické a pragmatické aspekty zachování původní etnicity a rozvíjí teorie více idealistické.

Autor poukazuje na to, že redukovat problémy kulturních hnutí na čistě mocenské a peněžní znamená přesouvat tak význam lidských hodnot, citů a loajality ke své identitě na peněžní kapitál a prvky moci. Takového chybné tendence oslabují schopnost porozumět složitosti lidské povahy a komplexnosti sociokulturní reality. Tento náhled taktéž opomíjí sílu ideálů a altruismu, které se nedají mocí a penězi vyčíslit. A právě i zmíněné idealistické

⁷⁰ POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. s. 29.

⁷¹ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. s. 63-64.

představy a snahy patří k základnímu hnacímu motoru chování mnoha etnických skupin, a snaží se tak posunout jejich životní situace pozitivním směrem.

Argumenty, které považují snahy proti asimilaci za iracionální a zbytečné, lze obhajovat postmoderním způsobem. V tomto případě je proto zapotřebí poukázat na relativitu a rovnost všech sociokulturních snah obecně. Život se totiž neřídí jen ekonomicko-pragmatickým přístupem, ale pro jeho pochopení je zapotřebí na něj pohlížet mnohem komplexněji.⁷²

Saphir-Whorfova hypotéza. Jedním z náhledů, který na první pohled nespadá do kategorie praktických argumentů, je i tzv. Saphir – Whorfova. Lze ji shrnout do tří základních bodů:

- 1) Veškeré myšlení je jazykové
- 2) Každý jazyk vytváří svou vlastní vizi reality
- 3) Obrazy reality konstruovány různými jazyky se od sebe liší⁷³

Z toho lze usuzovat, že pouhé používání jazyka dané kultury však může způsobit, že jednotlivci přizpůsobí své myšlenky a chování kulturním normám a hodnotám spojeným s tímto jazykem.⁷⁴

K. S. Yang a M. H. Bond naznačují, že pokud se někdo učí cizí jazyk, může být podvědomě ovlivněn kulturou tohoto jazyka, kdy získává kulturní postoje a hodnoty. Podle silné verze této hypotézy jazyk určuje způsob našeho myšlení.⁷⁵ Dá se tedy říci, že lidé mluvící různými jazyky žijí paralelně v různých světech s různými „nálepkami“, které svým pojmenováním věcí cizí jazyk vytváří.⁷⁶

Silná verze této hypotézy v současnosti nemá mnoho přívrženců. Nicméně v kontextu revitalizačních aktivit jazyka, který je jedním z hlavních nositelů etnicity, lze tuto teorii

⁷² FISHMAN, J. *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Language*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 1991. s. 19-20. ISBN 1-85359-121-1.

⁷³ BUDIL, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 1992. s. 105. ISBN 80-900904-5-1

⁷⁴ AKKERMANS, D.; HARZING, A.-N.; VAN WITTELOOSTUIJN, A. Cultural Accommodation and Language Priming: Competitive versus Cooperative Behavior in a Prisoner's Dilemma Game. *MIR: Management International Review*, 2010. Vol. 50(5): s. 565.

⁷⁵ YANG, K. S.; BOND, M. H. Ethnic affirmation by chinese bilinguals. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1980. Vol. 7(4): s. 411.

⁷⁶ HULIN, C. L.; MAYER, L. J. Psychometric Equivalence of a Translation of the Job Descriptive Index into Hebrew. *Journal of Applied Psychology*, 1986. Vol. 7(1): s. 83.

ve své základní „lehké“ verzi úspěšně používat. V rámci ní existuje teze, že se zánikem určitého jazyka zmizí i specifické vnímání reality a světa.⁷⁷ Navíc skupinové používání zvuků, slov a myšlení v daném jazyce postupem času vytvoří společnou paměť etnika, která je nepřenosná. Pokud tedy daný jazyk zanikne, i kolektivní paměť vázána na daný jazyk zmizí společně s ním.⁷⁸

5.3.2. Praktická argumentace

Tento typ argumentace, jak už název napovídá, se zaměřuje na čistě praktické úvahy o zachování existence etnických menšin. Mezi nejčastější argumenty v této souvislosti patří například lidské a kulturní vzájemné obohacení mezi etnickou minoritou a majoritou. Dále se sem řadí i případné výhody v zaměstnání, neboť znalost jazyků etnických menšin, případná vyšší vzdělanost a pohled na svět může být výsadou s pozitivním dopadem na trh práce. V případě menšin žijících v příhraničních oblastech se diskutuje o teorii kulturně-ekonomického mostu. Tu lze vnímat v pozitivní konotaci jako most mezi dvěma státy. Jako příklad lze uvést dánskou a německou menšinu, které žijí v příhraničních oblastech těchto dvou států. Koncepce kulturně-ekonomického mostu nicméně nefunguje vždy automaticky. Zmíněný fenomén se nevyskytuje například u Katalánců a Basků, jejichž území je rozděleno španělsko-francouzskou hranicí. Teorii nelze pozitivně aplikovat ani v případě ruskojazyčného obyvatelstva žijícího v pobaltských státech, kde se naopak jedná o poměrně složitou mezinárodní otázku.⁷⁹

Z výše uvedených důvodů se zastánci menšinových jazyků snaží povzbudit rodiče, aby své děti vedli k učení jazyka daného etnika. V mnoha případech totiž rodiče považují svůj mateřský jazyk za zbytečný, a tudíž jako zátěž pro jejich děti. Exaktní psychologické a biologické výzkumy však učinily tomuto sporu jednou provždy přítrž. Nejen že se prokázalo, že menšinové jazyky neznamenají pro děti zátěž, ale děti vychovávané od útlého věku ve dvou jazycích dosahují ve škole lepších výsledků, i když používají většinový jazyk, tedy ne jejich mateřský.⁸⁰

⁷⁷ VRHEL, F. Jazyk a obraz světa. *Český lid*, 1996. Vol. 83(3): s. 223.

⁷⁸ STEENSEN, T. *Grundtatsachen zur Zwei-und Mehrsprachigkeit*. Bredstedt: Verlag Nordfriisk Instituut, 1998. s. 18. ISBN 3880072701.

⁷⁹ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. s. 66-67.

⁸⁰ BAKER, C.; PRYS JONES, S. *Encyclopaedia of Bilingualism and Bilingual Education*. Philadelphia: Multilingual Matters Ltd, 1998. s. 62-85. ISBN 1853593621

Tyto děti totiž dokážou svět kolem sebe vnímat komplexněji, čímž zvyšují své intelektuální schopnosti a potenciál. Taktéž se u dvojjazyčných dětí prokázal pozitivní dopad na abstraktní myšlení.⁸¹ Dále tito jedinci disponují přístupem k většímu objemu informací a vědomostí. Při používání více jazyků zároveň využívají rozdílné modely myšlení, což dělá jejich intelekt flexibilnějším.⁸²

V sociolingvistickém pojetí lze užívání dvou a více jazyků označit dvěma pojmy; *bilingvismus* a *diglosie*. Prvně zmíněný termín je českým ekvivalentem obecně pro aktivní znalost dvou a více jazyků. Diglosie taktéž označuje využívání dvou a více jazyků, na rozdíl od bilingvismu je však toto užívání podmíněno sociálním kontextem.⁸³ Užívání daného jazyka se váže na jeho jednotně stanovenou vysokou nebo nízkou prestiž v daném společenství. Na základě toho se určuje, v jaké chvíli a situaci je vhodné jazyk s vysokým nebo nízkým statusem používat.⁸⁴

5.3.3. Motivace a vize pro zachování etnické menšiny

I přes obranu národnostních a etnických menšin před asimilací je třeba si uvědomit, jak obtížné někdy může být příslušníkem dané sledované skupiny. Každý uvědomělý člen menšinového etnika je jím nějakým způsobem ovlivňován, determinován a bohužel i částečně handicapován. I ve společnosti bez předsudků existuje nemalé množství překážek negativně ovlivňujících život minoritě. Komunita se často musí potýkat s problémy, které se v životě "národní" kultury objevují jen zřídka. Menšinové kultury navíc čelí potřebě sebeidentifikace v mnohem větší míře než kultury většinové, což jim poskytuje psychologickou podporu v odlišném kulturním prostředí. V mnoha případech se jedná doslova o existenční otázky, jako je role národnosti při výběru vhodného partnera nebo v jaké kultuře vychovávat své děti. Dilemata vznikají při zvažování využívání či nevyužívání škol pro etnické menšiny, nedostatku volného času kvůli udržování a rozvoji komunity nebo při zvažování výhod a nevýhod kulturní změny a jejích důsledků pro přežití dané skupiny.⁸⁵

⁸¹ STEENSEN, T. *Grundtatsachen zur Zwei- und Mehrsprachigkeit*. s. 17-18.

⁸² WURM, S. Prospect of language preservation in the North. *Senri Ethnological studies*, 1997. Vol. 44: s. 40.

⁸³ NEKVAPIL, J. Sociolingvistika v systému encyklopedických hesel. *Češtinář*, 2001. Vol. 11(1): s. 15-24.

⁸⁴ FASOLD, R. *The Sociolinguistics of Society: Introduction to Sociolinguistics*. Svazek I. Oxford-Cambridge: Blackwell, 1984. s. 23. ISBN 0631133852.

⁸⁵ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. s. 48-49.

Je tedy samozřejmostí, že život uvědomělého člena menšinové kultury není v žádném případě stejný jako člena většiny. Proto se nelze divit, že některé menšiny zvažují, zda vynakládat svou energii na boj proti asimilaci, nebo se plně integrovat do společnosti s většinovou kulturou. Udržovat svou komunitu v kulturně odlišném prostředí je velmi náročné a v mnoha případech opuštění od tohoto snažení dělá život mnohem snadnějším.⁸⁶

Každá úspěšná snaha o zachování určité etnické identity by měla mít svůj cíl společný pro celou komunitu. Za nejefektivnější motor obrany proti zániku se považuje víra v budoucnost. Činnosti spojené s touto vírou by měli chápat a akceptovat sami příslušníci etnické menšiny. Jejich aktivity musí vycházet také z jejich vlastní iniciativy, nikoliv jen čekat na spontánní možnosti a povolení ze strany majority. Modely z devatenáctého století založené na vlastenectví se dnes dají uplatnit už velmi těžko a mohou být dokonce kontraproduktivní.⁸⁷ Etnické skupiny musí jasně a přesně definovat své jedinečné vlastnosti a atributy, a tím vymezit své kulturní hranice. To však v žádném případě neznamená vytvářet kulturní bariéry.⁸⁸

5.4. Migrace

Při studiu menšin vyvstává jedna ze základních otázek, která se věnuje původu vzniku dané menšiny. Z jakého důvodu se daná minorita v dané oblasti nachází? Co se v historii událo, že skupina se specifickými kulturními prvky se odloučila od své pravlasti a vyvíjela se individuálně obklopena kulturně cizím prostředím? V předešlých kapitolách byla zmíněna německá a dánská menšina, která je od svého národního státu, od něhož odvozuje svůj původ, odloučena hranicí. To podobné platí i pro španělské Basky a Katalánce, kteří nicméně žijí taktéž za hranicí na francouzské půdě. Na světě se nicméně vyskytují menšiny vzdálené od své domoviny stovky, ne-li tisíce kilometrů. V těchto případech nedošlo jen k překreslení geopolitické mapy, ale k dobrovolnému či méně dobrovolnému pohybu části populace mimo „národní“ hranice. To je příběh i české enklávy žijící

⁸⁶ POLÁK, V. Proč je pro Čechy v Rumunsku a Srbsku čeština stále důležitá? *Český Banát: časopis českých krajanů v Rumunsku a Srbsku*, 2022. Vol 2: s. 21.

⁸⁷ FISHMAN, J. *Language and ethnicity in minority sociolinguistic perspective*. Philadelphia: Multilingual Matters, 1989. s. 397. ISBN 1-85359-006-1.

⁸⁸ KASPER, M. Etniska zhromadnosć – rěč – etniske sebjewědomje. *Rozhlad*, 1981. Vol. 31(6): s. 225.

v Rumunsku a Srbsku. Z tohoto důvodu se tato kapitola bude věnovat základní definici migrace a jejím typům.

5.4.1. Definice migrace a migrační teorie

Definici tohoto pojmu lze nalézt například v sociologickém slovníku Jana Jandourka. Ten jej definuje jako pohyb jednotlivců, skupin nebo populačních celků v geografickém a sociálním prostoru, který je spojen s dočasnou nebo trvalou změnou bydliště.⁸⁹

William Petersen se zajímal o měnící se formy migrace v průběhu času. Migraci definoval na její nejstarší formě, tedy jako mobilitu klanů nebo celé etnické skupiny z důvodu klimatických změn, nedostatku obživy nebo tlaku jiných skupin. Kromě kolektivní migrace existovala i individuální forma způsobená sňatkem, kdy jeden z partnerů opustil své místo bydliště.⁹⁰

Pro pojednání o migraci byly v průběhu času vymyšleny a definovány teorie, které by dokázaly popsat a zobecnit její trendy. Většina teorií však teoriemi nejsou, neboť nespĺňujú základní kritéria, která musí být u teorií splněna. Postrádají například obecnou platnost, jednotlivé části nejsou logicky propojeny, či chybí prediktivní funkce. V tomto pojetí se proto teorie stává pouhou kumulací pojmů, hledisek a modelů.⁹¹

První teorie migrace vznikly na konci 19. století a jednou z klíčových postav v této oblasti byl E. G. Ravenstein, který v 80. letech 19. století jako první formuloval zákonitosti migrace. Autor ve svém díle dospěl k závěru, že většina lidí migruje postupně na krátké vzdálenosti a že migrace se stupňuje především ekonomickými faktory, neboť je poháněna rozvojem průmyslu a obchodu. Dále zjistil, že u každé migrace existuje migrační zpětný proud.⁹²

Ve 20. století na výzkum migrace navázali například W. I. Thomas a F. Znaniecký, kteří popisovali polskou komunitu stěhující se z Polska do USA. Hlavní přidaná hodnota

⁸⁹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007. s. 159. ISBN 80-7367-269-3

⁹⁰ PETERSEN, W. A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 1958. Vol. 23(3): s. 256–266.

⁹¹ DRBOHLAV, D. UHEREK, Z. Reflexe migračních teorií. *Geografie–Sborník České geografické společnosti*, 2007. Vol. 112(2): s. 3.

⁹² RAVENSTEIN, E. G. The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 1889. Vol. 52(2): s. 286–289.

tkví v popisu tzv. disorganizace, kdy migrující jedinci ztrácejí odtržením od své domoviny sociální vazby, a musí je tudíž v novém prostředí nějakým způsobem nahradit.⁹³

K dalšímu důležitému momentu tématu migrace patřila bezpochyby teorie „push-pull“, s kterou přišel v 60. letech minulého století D.J. Bogue a následně byla rozpracována C. Jansenem. V této koncepci push faktor označuje sílu, jež jedince z daného území vytlačuje. Naopak jedinec je na nějaké místo přitahován pull faktorem. Nicméně neděje se tak vždy, neboť zmíněné faktory musí nabýt určité intenzity, aby se osoba nebo skupina lidí dala do pohybu. I tak push a pull faktory působí selektivně, pro rozhodnutí migrovat je u každého jednotlivce zapotřebí jiná intenzita zmíněných faktorů.⁹⁴

Everett S. Lee dále rozdělil proces migračního rozhodování do čtyř kategorií. V první kategorii ovlivňují migranta faktory v jeho domovské zemi. Ve druhé kategorii působí na migranta faktory v cílové zemi. Ve třetí kategorii jsou migranti ovlivněni překážkami mezi domovskou a cílovou zemí. Poslední čtvrtou kategorií tvoří osobní faktory. Velikost migračních proudů a protiproudů tedy závisí na podmínkách domovské a cílové země a na rozsahu a četnosti bariér během cesty.⁹⁵

5.4.2. Teorie pracovní migrace

Existuje mnoho příčin, proč se lidé rozhodnou opustit svou zemi. Mezi ten nejčastější důvod však patří pohyb za prací, která slibuje lepší životní podmínky. Jelikož se tento přístup týkal i emigrantů z českých zemí mířících do dnešního Rumunska a Srbska, věnuje se tato kapitola právě pracovní migraci.

Neoklasická ekonomie má dvě úrovně analýzy; na makroúrovni a mikroúrovni. Na makroúrovni teorie vysvětluje migraci související s nabídkou práce a její poptávkou. Migrační proudy směřují z méně rozvinutých zemí a regionů s přebytkem pracovních sil a nízkými mzdami do rozvinutějších zemí a regionů s nedostatkem pracovních sil a vysokými mzdami. Na mikroúrovni je základním předpokladem, že jednotlivci migrují

⁹³ SYMMONS-SYMONOLEWICZ, K. The Polish Peasant in Europe and America. *The Polish Review*, 1968. Vol. 13(2): s. 24-25.

⁹⁴ JANSEN, C. J. *Readings in the Sociology of Migration*. Michigan University: Elsevier Science & Technology, 1970. s. 13. ISBN 0080069150.

⁹⁵ SINHA, V. C.; ZACHARIA, E. *Elements of demography*. Allied publishers private limited, 2009. s. 192-193. ISBN 81-7764-044-5.

v naději na zlepšení celkové kvality života a že zisky z migrace převažují nad krátkodobými a dlouhodobými ztrátami z ní vyplývající.

Mikroekonomické rozměry neoklasické teorie byly více rozpracovány v **Modelu lidského kapitálu**, který vysvětluje dynamiku lidského rozhodování. Každý posuzuje výši zisků a ztrát jinak na základě osobních psychologických a kulturních předpokladů a dalších životních cílů. V této teorii je klíčovou proměnnou trh práce, tj. pravděpodobnost zaměstnání a dobré odměny. Středobod tohoto modelu se zaměřuje na maximalizaci zisku.⁹⁶

Neoklasická teorie dosáhla svého vrcholu v 60. letech 20. století, neboť poměrně přesně odrážela situaci, kdy většina západoevropských zemí v čele se Spolkovou republikou Německo podpořila svůj hospodářský růst přílivem levné pracovní síly. Postupem času však začala teorie narážet na situace, které nebylo možné uspokojivě vysvětlit a začala se tak v mnoha případech rozcházet s realitou. Například ze zemí s rozvíjející se ekonomikou se migruje častěji než ze zemí velmi chudých. V této souvislosti se začalo diskutovat o prahové hodnotě blahobytu, která ochotu migrovat potlačuje.⁹⁷

Neoklasické teorii jsou vyčítány i další nedostatky:

- 1) Nedovede vysvětlit na první pohled iracionální pracovní migraci do chudších regionů
- 2) Nezohledňuje lokální specifické proměnné, ne pouze pracovní příležitost
- 3) Nebere v potaz nepružnost mezd, které mohou se zpožděním reagovat na situaci na trhu
- 4) Nepočítá s faktem, že ne všichni jednotlivci jsou dokonale informováni, neboť jim v tom brání náklady na získávání informací⁹⁸

Teorie **Nové ekonomické migrace** se proto již snaží reagovat na slabá místa teorií předešlých. Pohled není zaměřen na jedince, ale primárně na jeho nejbližší sociální skupinu, například rodinu. Rozhodování o migraci tak dostává kolektivní rozměr. Maximalizace

⁹⁶ DRBOHLAV, D. UHEREK, Z. Reflexe migračních teorií. *Geografie–Sborník České geografické společnosti*, 2007. Vol. 112(2): s. 7.

⁹⁷ BARŠOVÁ, A.; BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova Univerzita, 2005. s. 268. ISBN 8021038756.

⁹⁸ LUX, M.; SUNEGA, P.; MIKESZOVÁ, M.; VEČERNÍK, J.; MATYÁŠ, F. Analýza opatření bytové politiky směřujících k podpoře flexibility práce v ČR. 1. díl. In: *Migrace – základní charakteristika* [online]. [cit.2023-03-01]. s. 24-25. Dostupné z: [1 Migrace – základní charakteristika \(muni.cz\)](https://www.muni.cz).

užitku stále velmi silně vstupuje do rozhodování, nicméně bere se v potaz rovněž minimalizace rizika spojená s nepředvídatelnými událostmi.⁹⁹

Teorie segmentovaného pracovního trhu se zaměřuje na makroekonomický přístup k migraci. Přenáší tak pozornost na poptávku po pracovní síle, která je v předešlých teoriích charakterizována jako „pull“ faktor. Tato teorie následně pomyslně rozděluje pracovní trh cílové země na různé segmenty, z nichž, z hlediska migračního toku, nejdůležitější sledují nízké mzdy a sociální status. U společenského statusu se předpokládá, že automaticky vytváří adekvátní očekávanou výši mzdy. Na rozdíl od neoklasické ekonomie nepočítá teorie segmentovaného pracovního trhu s pružnými mzdami.¹⁰⁰

Teorie globálního světa také předpokládá příliv nekvalifikované pracovní síly na špatně placené pozice v bohatých oblastech, ale liší se důrazem na soustavnost migračního proudu z chudých periferií.¹⁰¹ V této teorii je migrace postavena na rozšiřování kapitalistických vztahů z jádrových oblastí do periferií, které mají zaostalý zemědělský charakter. Následkem vytvoření vztahu jádro-periferie dojde k restrukturalizaci zemědělského stylu života, těžbě surovin a vzniku manufaktur, což má za následek narušení dosavadních sociálních, ekonomických a kulturních vazeb společnosti. Celý tento proces je uzavřen vznikem nových vazeb na jádrové oblasti, následkem kterých vznikají vysoce mobilní pracovní síly.¹⁰²

5.5. Menšinové školství

Jak již bylo nastíněno v kapitole „Literární rešerše“, český jazyk má v kulturní identitě Čechů v Rumunsku a Srbsku své pevné místo. Vlastní menšinový jazyk tedy ve velké míře napomáhá k udržení etnického povědomí, a tudíž svým vlastním způsobem bojuje proti asimilaci. Jelikož se tato práce zaměřuje na české menšinové školství v Rumunsku a Srbsku,

⁹⁹ *Migrace – základní charakteristika* [online]. [cit.2023-03-01]. s. 26-27.

¹⁰⁰ ONDRČKA, P. *Makroekonomie různých ekonomických proudů*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s.106-107. ISBN 80-210-3993-0.

¹⁰¹ BARŠOVÁ, A.; BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. s. 273.

¹⁰² DRBOHLAV, D. UHEREK, Z. Reflexe migračních teorií. *Geografie–Sborník České geografické společnosti*, 2007. Vol. 112(2): s. 8.

nevěnuje se tato kapitola školství obecně, ale přímo cílí na menšinové školství v zahraniční jako takové.

5.5.1. Typy menšinových škol

Obsah této subkapitoly vychází z práce Ilony Moravcové, která se dlouhodobě na život menšin zaměřuje. Ta české menšinové školy rozděluje do tří hlavních typů.

České školy doplňovací nabízejí kromě běžné státní školy základní vzdělání v mateřském jazyce, včetně výuky českého jazyka, dějepisu a českých písní. Výuka je bezplatná a vedoucím třídy je obvykle učitel vyslaný z České republiky. Vzhledem k tomu, že žáci mají povinnou školní docházku dopoledne, čeští vyučující učí děti až odpoledne.

České školy doplňovací fungují dvěma způsoby. Výuka češtiny se realizuje odděleně od běžných veřejných škol s tím, že na vzdělávací předpisy dohlíží tamní stát. Druhý způsob umožňuje českou výuku v rámci státní nebo veřejné školy, kdy žáci zde plní část svých školních povinností stanovené zákonem.

V praxi se žáci od prvního do přibližně třetího ročníku vzdělávají ve všech povinných státních předmětech v českém jazyce pod vedením českých učitelů. V dalších ročnících je role českých učitelů omezena na výše uvedené předměty, jako je dějepis a zpěv.

České soukromé školy jsou součástí běžného veřejného nebo státního systému školství, a podléhají tak školským předpisům v daném státu, tudíž školní docházka je v tomto případě povinná. Veškerá výuka již probíhá v českém jazyce, přičemž jazyk příslušného státu se vyučuje jako povinný předmět. Některé z těchto škol jsou zcela samostatnými správními jednotkami, jiné jsou přičleněny ke státním nebo jiným veřejným školám. Žáci těchto škol skládají závěrečné zkoušky ve státních školách.

Posledním třetím typem jsou **České státní školy**. Ty mají stejná práva jako běžné státní školy v dané zemi. Tyto výsady vycházejí z mírových smluv a všeobecných úmluv o ochraně národnostních menšin nebo z dalších doplňujících smluv a dohod. Docházka do těchto škol plně nahrazuje českým žákům běžnou povinnou školní docházku a přiznává jim všechna práva z ní vyplývající. České státní nebo veřejné školy v zahraničí mohou plnit

úlohu výuky v češtině zcela nezávisle, nebo mohou být vhodně propojeny s veřejnými školami v národním jazyce. V obou případech probíhá výuka v českém jazyce a národní jazyk může být povinným předmětem nebo jedním ze dvou vyučovacích jazyků.¹⁰³

5.5.2. Vysílání českých učitelů

Při zavádění a zřizování českých menšinových škol v daném státě je důležitý jeden faktor, a tím je početnost české menšiny. Ta přímo ovlivňuje přítomnost českých učitelů, bez nichž by výuka českého jazyka neměla smysl. Je však velmi obtížné najít české učitele, pokud nepochází z řad dané menšiny. Stát má proto povinnost dle ustanovení o ochraně menšin zajistit učitele menšinového jazyka, a to dvěma způsoby.

Učitel z řad menšiny. Pokud daný vyučující perfektně ovládá svůj rodný jazyk, jedná se o nejlepší variantu. Jelikož tito učitelé vyrůstali v daném prostředí, chápou a plně si uvědomují potřeby dané komunity. Toho, kdo se rozhodne pro toto zaměstnání, však čeká trnitá cesta. V ideálním případě by jedinec měl vyrůstat ve škole, která nějakou formou zajišťuje výuku mateřského jazyka. Poté se dotyčný musí vypořádat s přechodem z prostředí svého jazyka a vydat se studovat na státní pedagogickou školu v jazyce majority. Po úspěšném absolvování vysoké školy je vhodné absolvovat alespoň jeden rok vzdělávání v menšinovém jazyce v domovské zemi.

Vyslaný učitel. Pokud etnická menšina není schopna si dlouhodobě vychovat vlastního učitele, může stát využít možnosti pozvat na své území kantory ze státu, ke kterému se daná menšina kulturně hlásí.¹⁰⁴

Je však třeba poznamenat, že ačkoli vyslaní učitelé mají původ v pravlasti, z níž historicky minorita pochází, v žádném případě se nejedná o setkání dvou naprosto stejných kultur. Existuje totiž řada příčin a faktorů ovlivňující dané etnikum a odklánějící jej tak od jeho původního kulturního základu, ze kterého vyslaný učitel pochází.¹⁰⁵

Není tedy překvapením, že vyslaní učitelé nemohou zpočátku vstřebat všechny rozdílnosti, které vyvstávají z porovnání života a kultury menšiny s jejich pravlastí. Vyslaný

¹⁰³ MORAVCOVÁ, I. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. s. 17-19. ISBN 80-7194-547-1.

¹⁰⁴ *Ibidem*. s. 19-21.

¹⁰⁵ ŠATAVA, L. *České etnikum v jinonárodním prostředí. Češi v cizině*, 1989. Vol. 4: s. 63.

učitel tedy musí časem použít své nově nabyté postřehy a na základě nich co nejlépe přizpůsobit výuku mateřského jazyka. Je proto nutné, aby si vyslaní učitelé tyto rozdíly plně uvědomovali a dokázali se s prací v menšinové skupině náležitě vyrovnat.¹⁰⁶

¹⁰⁶ POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. s. 37.

6. Praktická část

6.1. Rumunsko – posledních 120 let

Rumunsko se rozhodně neřadí mezi země s kulturně homogenním obyvatelstvem, ba právě naopak. Se svými uznanými 20 národnostními menšinami patří k etnicky velmi bohatému a různorodému státu Evropy. I tamní česká menšina si za desítky let tento status postupem času vydobyla a stala se nedílnou součástí rumunského národa.

Nicméně ještě před tím, než se tato práce bude věnovat samotné historii české enklávy v Rumunsku, je zapotřebí zasadit její počínání do kontextu historického vývoje dnešního Rumunska jako takového.

6.1.1. Od počátku 20. století do konce 2. světové války

V začátcích minulého století se Rumunsko potýkalo s nejnižším hospodářským růstem v celé balkánské oblasti vůbec. Situaci nezlepšovala opožděná průmyslová revoluce, existence feudálních přežitků s absencí zemědělské reformy či vysoký zahraniční dluh.¹⁰⁷

Na druhou stranu se Rumunsku začalo dařit geopoliticky. Nejprve v roce 1913 získalo ve druhé balkánské válce od Bulharska oblast jižní Dobrudži. To následně v roce 1916 ovlivnilo rumunského krále při rozhodování, na čí stranu se v první světové válce přikloní, neboť se obával bulharských represí. Rumunsko tedy ještě téhož roku vstoupilo do vojenského konfliktu na straně spojenců. Po první světové válce Rumunsko získalo Bukovinu, Besarábii a Banát. Navíc k němu byla v roce 1920 přičleněna na základě Trianonské smlouvy oblast Sedmihradsko. Tím vzniklo tzv. Velké Rumunsko.¹⁰⁸

Zmíněná oblast Banátu hrála důležitou roli i v historii české menšiny na tamním území. Etnická různorodost sahá k počátkům 19. století, kdy se do tamních oblastí začalo stěhovat obyvatelstvo rozmanitých národností. Území Banátu, jehož největší část se nalézala na rumunském území, patřilo až do roku 1718 Turkům. Po Požarevackém míru však přešlo do rukou habsburské monarchie a bylo začleněno do jejich vojenských hranic. V letech 1849-1867 se stalo samostatnou korunní zemí s názvem Srbská Vojvodina

¹⁰⁷ TEJCHMAN, M. *Balkán ve 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. s. 23. ISBN 978-80-2463-178-3.

¹⁰⁸ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Nakladatelství Brána, 2012. s. 139-146. ISBN 978-80-7243-597-5.

a Temešský Banát. V roce 1872 došlo k navrácení pod mocenskou nadvládu Uherska a v roce 1920 byl Banát rozdělen do současné podoby, tedy mezi Srbsko, Maďarsko a Rumunsko.¹⁰⁹

Tlak rumunského státu vůči národnostním menšinám vytvářel protitlak ze stran národnostních menšin, neboť země prováděla prostřednictvím školské politiky velmi intenzivní rumunizaci.¹¹⁰ V této napjaté atmosféře, kterou ovlivňovala nespokojenost národnostních menšin i většinové populace, se začal v průběhu 30. let formovat ultrapravicový směr uvažování pod taktovkou ekonomických idejí Mihaila Manoilescu. Ty ve finále vedly k rozhodnutí stát se dodavatelem surovin a zemědělských produktů nacistického Německa.¹¹¹

Během 2. světové války přišlo Rumunsko o Besarábii, která se stala součástí SSSR. V této oblasti vznikla Moldavská SSR a část připadla i Ukrajinské SSR.¹¹²

Roku 1944 proběhl státní převrat a zbytek války bojovalo Rumunsko po boku SSSR. Rumunská armáda se taktéž výrazně podílela na osvobození Československa v roce 1945.¹¹³

6.1.2. Politický režim Nicolae Ceaușesca

Zárodky slibné kariéry této historické osobnosti Rumunska započaly ve 40. let minulého století, kdy byl jakožto stoupenec komunistické ideologie internován jako politický vězeň v koncentračním táboře Targuziu. Nicméně již v roce 1945 byl jmenován brigádním generálem rumunské armády a o 2 roky později již zastával post náměstka ministra zemědělství. Po smrti vůdce Rumunské dělnické strany Gheorghe Gheorghi-Dej v roce 1965 začala moc Nikolae Ceaușesca výrazně růst.¹¹⁴

Ještě téhož roku byl na IX. sjezdu zvolen novým generálním tajemníkem později nově pojmenované Rumunské komunistické strany.¹¹⁵ Tento moment pomyslně odstartoval jedno

¹⁰⁹ ŘÍMAN, J., et al. *Malá československá encyklopedie, sv. 1*. Praha: Academia, 1986. s. 415.

¹¹⁰ KOKAISL, P. *Etnické minority v Evropě*. s. 311.

¹¹¹ LOVE, J. L. *Crafting the Third World: theorizing underdevelopment in Rumania and Brazil*. California: Stanford University Press, 1996. s. 78. ISBN 0-8047-2546-2.

¹¹² KOKAISL, P. *Etnické minority v Evropě*. s. 301.

¹¹³ ŠAJTAR, J. Rudá armáda a osvobození: Nejde zdaleka jen o maršála Koněva, ale o primitivní pokus přepisovat dějiny. In: *Reflex* [online]. 9. 9. 2019. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Rudá armáda a osvobození: Nejde zdaleka jen o maršála Koněva, ale o primitivní pokus přepisovat dějiny | Reflex.cz](https://reflex.cz).

¹¹⁴ Textual Material about Ceaușescu. In: *Ceausescu.org* [online]. ©2005 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [www.ceauescu.org - the leading infosource on the web about Ceausescu and his era!](http://www.ceauescu.org).

¹¹⁵ TREPTOW, K. W., et al. *Dějiny Rumunska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 358. ISBN 8071063487.

z nejlepších období v komunistické historii Rumunska, které trvalo do roku 1971. Hlavním ekonomickým tahounem se stal těžký průmysl.¹¹⁶

Přístup státu k základním lidským právům a svobodám se po roce 1971 rapidně zhoršil, neboť ve zmíněném roce podnikl Ceaușescu diplomatickou návštěvu Číny, z které se vrátil s ideou kulturní revoluce. O nastolení pořádku ve společnosti se starala i tajná policie.¹¹⁷

I přes všeobecné represe se vedení RKS stále snažilo pěstovat dobré vztahy s většinovým rumunským obyvatelstvem než s národnostními menšinami. V rámci svých politických ideologií proto vsadilo na rumunský nacionalismus na kulturním a ekonomickém poli. Situace lidí s jinou, než rumunskou národností tedy byla ještě horší než u řadových Rumunů.¹¹⁸

V roce 1974 se v rumunské ekonomice začaly objevovat trhliny. Aby stát udržel rumunské fabriky, které táhly celou ekonomiku, vydával obrovské částky na dovoz ropy a železné rudy. Kvůli těmto výdajům začal růst zahraniční dluh, který v roce 1980 dosáhl již téměř 10 miliard USD. Rumunský prezident na tyto negativní tendence zareagoval zlepšením vztahů se SSSR, čímž zkrátil vzdálenost dodavatelům základních surovin a snížil tím náklady. I přes to všechno se Rumunsko v roce 1985 ocitlo v mezinárodní izolaci a na pokraji hospodářského kolapsu.¹¹⁹

Teprve v roce 1989 bylo dokončeno splácení státního dluhu, které Ceaușescu označil za jednu z hlavních priorit. Nespokojenost veřejnosti však již byla obrovská a slavnostní projev na Palácovém náměstí v Bukurešti v prosinci 1989 vyústil v bučení na rumunského „vůdce“. Dne 25. prosince 1989 byli prezident a jeho manželka zajati armádou, když se chystali uprchnout z hlavního města, a později zastřeleni na vojenské základně poblíž Targoviște. Ač se jednalo o důležitý pozitivní předěl v rumunské historii, nezákonnost a nedůstojnost tohoto řešení je stále diskutována.¹²⁰

¹¹⁶ TEJCHMAN, M. *Dějiny Rumunska*. Praha: Karolinum, 1997. s. 73. ISBN 80-7106-348-7.

¹¹⁷ SPATACEAN, J. *Romania's implementation of European Union standards: Rule of law, democracy, and human rights*. Ann Arbor: Regent University, 2013. s. 32-35. ISBN 9781303137792.

¹¹⁸ GILBERG, T. Ethnic minorities in Romania under socialism. *East European Quarterly*, 1974. Vol. 7(4): s. 435.

¹¹⁹ Ibidem. s. 363-368.

¹²⁰ BOIA, L. *Rumunsko – krajina na hranici Európy*. Bratislava: Kalligram, 2012. s. 122. ISBN 978-80-8101-651-6.

6.1.3. Vývoj po roce 1989

Počátek 90. let se nesl ve znamení navazování diplomatických a ekonomických vztahů s evropskými státy, v řadě případů mnohem vyspělejšími. Nová Ústava byla schválena voliči ve vypsaném referendu v roce 1991, díky čemuž mohlo následně dojít mimo jiné k otevření hranic či nastolení demokratických voleb. Ve snaze stát se součástí evropského společenství podalo Rumunsko v roce 1995 oficiální žádost o vstup do EU.¹²¹

I přes přetrvávající působení politiků s komunistickou minulostí panovala v řízení státu všeobecná shoda v prozápadním směru zahraniční politiky, který byl stvrzen vstupem do NATO v roce 2004 a vstupem do EU v roce 2007.¹²² Tímto krokem se rumunská ekonomika stala dostupnější pro zahraniční investice a například v roce 2014 a 2015 se stalo Rumunsko nejrychleji rostoucí ekonomikou v Evropě vůbec.¹²³

Od roku 2014 zastává prezidentský post liberálně orientovaný Klaus Iohannis, který svůj pětiletý mandát v roce 2019 znovu obhájil. Pro kulturně bohaté Rumunsko nemůže být příznačnější, že prezidentskou funkci vykonává člověk pocházející z národnostní menšiny, a to německé.¹²⁴ V současnosti zastává post premiéra liberálně orientovaný Florin Citsu.¹²⁵

Situace a práva národnostních menšin od 90. let 20. století v Rumunsku.

I pro etnické menšiny znamenal přelom 20. a 21. století snížení represí a útlaku v Rumunsku. Této situace využila i česká menšina, která ihned počátkem roku 1990 založila „Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku“.¹²⁶ V rámci programového prohlášení a stanov ze 4. ledna 1990 byly přijaty body a cíle slovensko-české koalice:

- 1) Zachování a rozvoj kultury Čechů a Slováků
- 2) Reprezentace těchto národností

¹²¹ Rumunsko. In: *Euroskop.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-01]. Dostupné z: [Rumunsko - Euroskop](#).

¹²² ROSZKOWSKI, W. *East Central Europe: A concise history*. Warszawa: Instytut Jagielloński, 2015. s. 454. ISBN 978-83-65972-20-0.

¹²³ Romania – the new European tiger. In: *Aecom.com* [online]. ©2023 [cit.2023-03-01]. Dostupné z: [Romania - the new European tiger \(aecom.com\)](#).

¹²⁴ Klaus Iohannis obhájil post rumunského prezidenta. Získal 63 procent hlasů. In: *Irozhlaz.cz* [online]. 25. 11. 2019. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Klaus Iohannis obhájil post rumunského prezidenta. Získal 63 procent hlasů | iROZHLAS - spolehlivé zprávy](#).

¹²⁵ Rumunský parlament schválil novou vládu premiéra Citsua. In: *Ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 23. 12. 2020. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Rumunský parlament schválil novou vládu premiéra Citsua — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](#).

¹²⁶ Dále již jen DSSČR.

- 3) Obhajoba a zasazování se o demokratická práva a svobody
- 4) Politická angažovanost v komunálních, župních, i parlamentních volbách
- 5) Organizace kulturních, společenských a vydavatelských aktivit¹²⁷

Na půdě Rady Evropy byla ještě v roce 1992 přijata Evropská charta regionálních a menšinových jazyků. V rámci toho se Rumunsko zavázalo k ochraně minoritních jazyků na svém území.¹²⁸ Na to navazoval první zákon o vzdělávání z roku 1994, který zaručoval menšinám právo na zachování, rozvoj a vyjadřování své kulturní příslušnosti, a tedy právo učit se svému rodnému jazyku.¹²⁹ Dále v roce 1995 Rumunsko ratifikovalo Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin, kterou vyhlásila Rada Evropy. Jednalo se o jednu z nejdůležitějších úmluv v souvislosti s národnostními menšinami definující práva a povinnosti, kterými stát i daná národnostní menšina disponuje. Zmíněná úmluva v Rumunsku vzešla v platnost v roce 1998.¹³⁰

Práva menšin v Rumunsku byla taktéž velmi podpořena volebním zákonem 25/2008, jež umožňuje přidělení jednoho poslaneckého mandátu organizacím reprezentujícím menšinová etnika.¹³¹

V současnosti sídlí centrála DSSČR v městě Nadlac. Jihobanátská pobočka, která zastřešuje českou část svazu, má sídlo v Nové Moldavě. Dále se české pobočky nachází v obcích Bígr, Caransebes, Eibenthál, Ešelnice, Gerník, Liubcova, Oršava, Rovensko, Svata Helena, Šumice, Zlatice, Rešice a Baie Herculane.¹³²

6.2. Srbsko – posledních 120 let

Ještě před tím, než se praktická část práce bude věnovat českému menšinovému školství, je nasnadě pro lepší pochopení života české menšiny představit základní historický rámec srbského území, na kterém se do současnosti Pémové vyskytují.

¹²⁷ Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku. In: *Slovacivrumunsku.sk* [online]. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Slováci v Rumunsku \(archive.org\)](http://Slováci v Rumunsku (archive.org))

¹²⁸ Chart of signatures and ratifications of Treaty 148. In: *Coe.int* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Full list - Treaty Office \(coe.int\)](http://Full list - Treaty Office (coe.int)).

¹²⁹ SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banáť: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. s. 155.

¹³⁰ Chart of signatures and ratifications of Treaty 157. In: *Coe.int* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Full list - Treaty Office \(coe.int\)](http://Full list - Treaty Office (coe.int))

¹³¹ JARABINSKÝ, I. Diskursivní rovina sporu o volební reformu v Rumunsku v roce 2012. *Středoevropské politické studie*, 2014. Vol. 16(1): s. 41.

¹³² Přehled kontaktů na krajanské spolky v Rumunsku. In: *Mzv.cz* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Přehled kontaktů na krajanské spolky v Rumunsku | Velvyslanectví České republiky v Bukurešti \(mzv.cz\)](http://Přehled kontaktů na krajanské spolky v Rumunsku | Velvyslanectví České republiky v Bukurešti (mzv.cz))

6.2.1. Od počátku 20. století do konce 2. světové války

Mezi nejvýznamnější události počátku a první čtvrtiny 20. století patřily vojenské konflikty. Prvními z nich byly celkem dvě balkánské války, které začaly nejprve snahou o osvobození Balkánu od turecké nadvlády. Pozdější fáze tohoto konfliktu se však postupem času měnily v etnické čistky. Kromě materiálních ztrát a vysokých počtů obětí války taktéž docházelo k nucené migraci statisíců Turků, Řeků a Bulharů. To souviselo s územními ztrátami jednotlivých mocností, kdy v první balkánské válce nejvíce území ztratila Osmanská říše, v druhé válce to pak bylo Bulharsko, které přišlo o značnou část svého území.¹³³ Naopak Srbsko se ještě před 1. světovou válkou rozšířilo o oblast dnešní Severní Makedonie, Kosovo a oblast Raška.¹³⁴

Atentát v roce 1914 na následníka rakousko-uherského trůnu Ferdinanda d'Este vmanévroval Srbsko do velmi nepříjemné pozice, neboť útok na arcivévodu naplánovala a provedla bosenská organizace v čele se srbskými nacionalisty. Po odmítnutí rakousko-uherského ultimáta, ze srbského úhlu pohledu velmi nevýhodného, započala v červenci téhož roku válka, při které nejprve Srbové o své území přišli, ale nakonec srbské území s Bělehradem vybojovali zpět.¹³⁵

Změny vyvstávající z poválečných poměrů daly v roce 1918 vzniknout novému státnímu útvaru Království Slovinců, Chorvatů a Srbů. Ač si vznikem této monarchie vysoce postavení srbští vládní činitelé slibovali postupnou realizaci konceptu dominantní úlohy srbského národa a kultury, Srbové již v nově vytvořeném státním útvaru netvořili většinu obyvatelstva.¹³⁶

Z důvodu stabilizace různorodého státního útvaru a pro zajištění nástupnictví pro svůj rod rozpustil král Alexandr v roce 1929 parlament a vydal dekrety, jež vedly k nastolení Království Jugoslávie.¹³⁷ V něm jednotlivé národy úmyslně neměly svoje autonomní území,

¹³³ KOKAISL, P. *Etnické minority v Evropě*. s. 32

¹³⁴ *Ibidem*. s. 359

¹³⁵ BOŽIĆ, I.; ĆIRKOVIĆ, S.; DEDIJER, V.; EKMEČIĆ, M. *Istorija Jugoslavije*. Beograd: Prosveta, 1972. s. 379.

¹³⁶ ŽÁČEK, V.; STARČEVIĆ, V., et al. *Dějiny Jugoslávie*. Praha: Svoboda, 1970. s. 391-397.

¹³⁷ ŠÍSTEK, F. *Stručná historie států: Černá Hora*. Libri, 200, s. 78. ISBN 978-80-7277-355-8.

protože došlo k rozčlenění území na 9 bánovin, které nereflektovaly etnické rozložení. Součástí království se stala i Vojvodina (do konce 1. světové války patřila Rakousku).¹³⁸

Jugoslávii zasáhla v první polovině 30. let minulého století ekonomická krize, která vzedmula obecnou nespokojenost s politickou situací, což následně vedlo v roce 1934 k zavraždění krále Alexandra teroristou z chorvatsko-makedonské skupiny.¹³⁹

Během druhé světové války Srbsko nejprve podepsalo smlouvu s nacistickým Německem, v roce 1941 však byla vláda svržena a nová vláda podepsala smlouvu se Sovětským svazem. Němci odpověděli těžkým bombardováním a město brzy obsadili. V roce 1944 byl Bělehrad osvobozen sovětskými vojsky a Jugoslávskou osvobozenou armádou.¹⁴⁰

6.2.2. Socialistická Jugoslávie do konce 80. let

Po válce se Bělehrad stal hlavním městem Svazové lidové republiky Jugoslávie, která se pod vedením umírněného komunisty Josipa Broze Tita rozrůstala a modernizovala.¹⁴¹ Společně s nastolením nové Jugoslávie po druhé světové válce došlo k nastolení socialistického režimu a k potírání jakýchkoliv nacionalistických tendencí. V rámci Jugoslávie vzniklo Srbsko se dvěma autonomními oblastmi; Vojvodinou a Kosovem s Metochií.¹⁴²

Když v květnu roku 1980 umřel Josip Broz-Tito, neznamenal to jen odchod státníka s obrovským kultem osobnosti, ale příchod nejistoty, co bude s Jugoslávií dál a s vědomím, že předešlý vůdce bude jen velmi špatně nahraditelný. Navíc se Jugoslávie nacházela v hluboké ekonomické krizi a do roku 1985 dosáhla inflace 30% hranice.¹⁴³

V ruku v ruce se špatnou hospodářskou situací začínala růst obecná nespokojenost a projevy nacionalismu. Tohoto tématu se v roce 1987 chopil komunistický politik Slobodan Milošević, který začal upozorňovat na utlačování menšinových Srbů v jednotlivých

¹³⁸ KOKAISL, P. *Etnické minority v Evropě*. s. 359

¹³⁹ RYCHLÍK, J.; TEJCHMAN, M.; VOJTĚCHOVSKÝ, O., et al. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 384-388. ISBN 80-7106-671-0.

¹⁴⁰ KOKAISL, P. *Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě*. s. 232.

¹⁴¹ Ibidem, s. 232

¹⁴² RYCHLÍK, J.; TEJCHMAN, M.; VOJTĚCHOVSKÝ, O., et al. *Dějiny Srbska*. s. 445.

¹⁴³ PIRJEVEC, J. *Jugoslávie 1918–1992: Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha: Argo, 2000. s. 414-417. ISBN 80-7203-277-1.

republikách, převážně pak v Kosovu. Využil tak frustraci obyvatelstva, především toho srbského, pro start své kariéry.¹⁴⁴ Počátkem roku 1989 se začalo vážně mluvit o omezení pravomocí stávajících autonomních oblastí, v první řadě Kosova. To vedlo k masivní vlně nevole a stávkám kosovských horníků. V březnu téhož roku nicméně byla nová ústava s těmito reduktivními prvky vyhlášena. O dva měsíce později Slobodan Milošević uspěl ve volbách a stal se tak novým prezidentem.¹⁴⁵

6.2.3. Vývoj po roce 1989

K tomu hlavnímu, co formovalo dnešní oblast Srbska v 90. letech, patřila nepochybně válka v Jugoslávii. K vojenskému konfliktu vedla z počátku všeobecná nespokojenost jednotlivých svazových republik s ekonomickou situací. Nicméně i po vypuknutí války v Jugoslávii se situace nelepšila, neboť Rada bezpečnosti OSN uvalila na Svazovou republiku Jugoslávie embargo a fakticky ji tím izolovala od ekonomických mezinárodních aktivit.¹⁴⁶

Předehrou samotné válce se staly slovinské volby v roce 1990, po kterých nově sestavená vláda vypsalala referendum o samostatnosti a suverenitě Slovinska.¹⁴⁷ Stát následně v červnu 1991 vyhlásil nezávislost, na což okamžitě reagovala Jugoslávská lidová armáda. Následně proběhla tzv. desetidenní válka, v níž slovinské ozbrojené složky nečekaně uspěly a slovinskou nezávislost uhájily.¹⁴⁸ Společně se Slovinskem vyhlásila v roce 1990 referendum o osamostatnění také dnešní Severní Makedonie.¹⁴⁹

V případě snah o osamostatnění Chorvatska se jednalo o intenzivní vojenský konflikt trvající od srpna 1991 do ledna 1992, nicméně mírová smlouva byla podepsána

¹⁴⁴ PELIKÁN, J. *Jihoslovanská krize. Kořeny a souvislosti*. Praha: Karolinum, 1996. s. 17. ISBN 80-7184-287-7.

¹⁴⁵ PIRJEVEC, J. *Jugoslávie 1918–1992: Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. s. 458-460.

¹⁴⁶ KOVAČEVIĆ, Ž. *Amerika i raspad Jugoslavije*. Beograd: Filip Višnjić, 2007. s. 100. ISBN 978-86-7363-536-1.

¹⁴⁷ *Ilustrovaná encyklopedie: Díl 3: Q – Ž*. Praha: Encyklopedický dům, 1995. S. 146. ISBN 80-901647-6-5.

¹⁴⁸ KOHOUTKOVÁ, Z. David proti jugoslávskému Goliášovi: Slovinská válka za samostatnost. In: *Stoplusjednicka.cz* [online]. 10.12.2020. ©2007-2011 [cit.2023-03-03]. Dostupné z: [David proti jugoslávskému Goliášovi: Slovinská válka za samostatnost \(2\) | 100+1 zahraniční zajímavost \(stoplusjednicka.cz\)](https://stoplusjednicka.cz).

¹⁴⁹ ŠESTÁK, M., et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Nakladatelství lidové noviny, 1998. s. 653. ISBN 80-7106-266-9.

až v roce 1995. Hrubým odhadem si tato válka vyžádala nejméně 20 tisíc vojenských i civilních životů.¹⁵⁰

Situace začínala nabírat na obrátkách i v multietnické Bosně a Hercegovině, neboť boseňští Chorvaté a Muslimové nechtěli zůstat ve státě jako menšina s převahou Srbů. V rostoucím celospolečenském napětí se nejrychleji chopili iniciativy bosenští Srbové, kteří na východě země vyhlásili koncem roku 1991 Republiku srbskou a následně bojkotovali referendum o vyhlášení samostatné Bosny a Hercegoviny v roce 1992. Evropské státy nicméně ještě ten samý rok nezávislost tohoto státu uznaly. Po vyhlášení samostatnosti podnikly bosenští Srbové v čele s Jugoslávskou lidovou armádou vojenskou ofenzivu, která vedla k obklíčení a ostřelování Sarajeva po více jak 3 roky. Mír nastal až v prosinci roku 1995 podpisem Daytonské dohody rozdělující zemi na dvě poloviny.¹⁵¹

Válku v Bosně a Hercegovině provázely i etnické čistky. K nejznámějšímu incidentu kvalifikovanému jako genocida došlo v červenci 1995, kdy bosenští Srbové povraždili více jak 8 000 mužů v Srebrenici navzdory přítomnosti mírových sil nizozemských ozbrojených složek.¹⁵²

Kromě morální krize se od roku 1992 projevila i krize ekonomická. Prvotní chybné kroky v protinflační politice v roce 1990, následná rezignace na vysokou inflaci a zavedené sankce na Jugoslávii z důvodu ozbrojeného konfliktu vypukla jedna z nejhorších hyperinflací v Evropě vůbec, jež svého vrcholu dosáhla v lednu 1994.¹⁵³

V roce 1996 se navíc začala horšit i situace v Kosovu, kde docházelo k bojovým potyčkám mezi Albánci a Srby s Kosovskou osvobozenou armádou. Tato situace vyústila v roce 1999 v bombardování Jugoslávie leteckými silami NATO, které docílilo stažení srbské armády z Kosova, načež se tato oblast dostala pod mezinárodní správu.¹⁵⁴

¹⁵⁰ JOVIĆ, D. Turning nationalists into EU supporters: The case of Croatia. In: RUPNIK, J., et al. *The western Balkans and The Europe: The Hour of Europe*. Challiot Papers, 2011. s. 36. ISBN 978-92-9198-187-8.

¹⁵¹ Před 30 lety vypukla občanská válka v Bosně a Hercegovině. In: *Vhu.cz* [online]. 28.02.2022. ©2023 [cit.2023-03-03]. Dostupné z: [VHU PRAHA](https://vhu.cz).

¹⁵² RYCHLÍK, J.; TEJCHMAN, M.; VOJTĚCHOVSKÝ, O., et al. *Dějiny Srbska*. s. 537-539.

¹⁵³ LAZAREVIČ, A. 20 let od nejděsivější hyperinflace v Evropě. In: *Mesec.cz* [online]. 5. 5. 2014. ©2023 [cit.2023-03-03]. Dostupné z: [20 let od nejděsivější hyperinflace v Evropě - Měsíc.cz \(mesec.cz\)](https://mesec.cz).

¹⁵⁴ RYCHLÍK, J.; TEJCHMAN, M.; VOJTĚCHOVSKÝ, O., et al. *Dějiny Srbska*. s. 545-548.

V roce 2000 byly vyhlášeny prezidentské volby, které udělaly pomyslnou tečku za obdobím vlády Slobodana Miloševiče, jež byl následující rok souzen před tribunálem v Haagu.¹⁵⁵

Rozpad bývalé Jugoslávie dokonalo osamostatnění Černé Hory se v roce 2006 a oblasti Kosova v roce 2008.¹⁵⁶ O rok později podalo Srbsko žádost o členství v EU, čímž započalo novou etapu dějin s příslibem spolupráce s Evropskou unií.¹⁵⁷

V roce 2014 se stal předsedou vlády Aleksandar Vučić, který ve volbách přislíbil pokračovat v procesu přistoupení k EU, privatizace státních podniků a liberalizace trhu.¹⁵⁸ Tento politik následně v roce 2017 vyhrál i prezidentské volby a v roce 2022 svůj prezidentský post obhájil.¹⁵⁹

Situace a práva národnostních menšin od 90. let 20. století v Srbsku. Tak jako v případě Rumunska, i v Srbsku došlo v 90. letech k legislativnímu ošetření práv a svobod národnostních menšin. Ač Rada Evropy přijala Evropskou chartu regionálních a menšinových jazyků již v roce 1992, v Srbsku došlo k ratifikaci až v únoru roku 2006 a ještě téhož roku vstoupila v platnost.¹⁶⁰ Rámcová smlouva o ochraně národnostních menšin, která byla projednávána na půdě Rady Evropy v roce 1995, byla srbským státem ratifikována v roce 2001 a téhož roku vstoupila v platnost.¹⁶¹ Nejpodrobněji se problematikou národnostních menšin zabývá srbský „Zákon o ochraně práv a svobod národnostních menšin“ z roku 2009. Ten umožňuje dané uznané minoritě vytvořit národní radu zprostředkovávající komunikaci mezi národnostní menšinou a státem. Mimo jiné má národní rada za úkol koordinovat aktivity v oblasti kultury, jazyka či sdílení informací.¹⁶²

¹⁵⁵ RYCHLÍK, J.; TEJCHMAN, M.; VOJTĚCHOVSKÝ, O., et al. *Dějiny Srbska*. s. 550-552.

¹⁵⁶ TEOKAREVIC, J. Ten years of post-Milosevic transition in Serbia: problems and prospects. RUPNIK, J., et al. *The western Balkans and The Europe: The Hour of Europe*. Challiot Papers, 2011. s. 59. ISBN 978-92-9198-187-8.

¹⁵⁷ Srbsko dnes oficiálně požádá o členství v EU. In: *Euroskop.cz* [online]. 22. 12. 2009. ©2023 [cit.2023-03-01]. Dostupné z: [Srbsko dnes oficiálně požádá o členství v EU - Euroskop](#).

¹⁵⁸ Independent Serbia. In: *Britannica.com* [online]. ©2019 [2023-03-03]. Dostupné z: [Serbia | Britannica.com \(archive.org\)](#).

¹⁵⁹ Srbským prezidentem se opět stal Vučić. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 4. 4. 2022. ©2023 [2023-03-03]. Dostupné z: [Srbským prezidentem se opět stal Vučić — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](#).

¹⁶⁰ Chart of signatures and ratifications of Treaty 148. In: *Coe.int* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Full list - Treaty Office \(coe.int\)](#).

¹⁶¹ Chart of signatures and ratifications of Treaty 157. In: *Coe.int* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Full list - Treaty Office \(coe.int\)](#).

¹⁶² Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. In: *Paragraf.sr* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina \(paragraf.rs\)](#).

K iniciativám, které zorganizovala samá česká menšina, patří 2 zásadní události. K té první došlo v roce 1997, kdy byla v Srbsku založena tzv. Matice česká. Ta sídlí v obce Bela Crkva a má od svého působení na starosti zastupování českých besed v Kruščici, Češkom Sele, Bele Crkvi a v Gaji. Dále se angažuje v aktivitách pro uchování českého jazyka, zvyků a v koordinaci ostatních besed.¹⁶³

K druhé významné události došlo v roce 2010 ve formě založení Česká národní rady, na základě již zmíněného zákona ošetřující práva a svobody menšin č. 72/2009.¹⁶⁴ Česká národní rada zastupuje národnostní menšinu v oblasti vzdělávání, kultury, informací v českém jazyce a úředního užívání českého jazyka a písma.¹⁶⁵ Společně s Českou národní radou, českými besedami a Maticí českou existuje v současnosti dohromady kolem 20 organizací, jejichž činnost je založena na identifikaci s českou národnostní menšinou v Srbsku. Jejich kompletní seznam se nachází na stránkách MZV.¹⁶⁶

6.3. Historie Čechů v Rumunsku

Obecně se Češi do Banátu ze své vlasti stěhovali z ekonomických, sociálních a politických důvodů. Po smrti císaře Josefa II. se v českých zemích zpřísnil dohled tajné policie, čím dál častěji lidé trpěli hladem, bídou a živobytí znesnadňovala vysoká daňová zátěž. V neposlední řadě nevytvářela lákavé vyhlídky ani 10 až 16letá povinná vojenská služba. Kromě emigrace z českých zemí do banátské oblasti na vlastní pěst organizovaly kolonizaci i samy císařské úřady pro zajištění přístupnosti a bezpečnosti tamních vojenských hranic.¹⁶⁷

První českou kolonizační vlnu vyvolal dřevařský velkoobchodník Iosif Magyarly, který si na tři roky pronajal rozsáhlé lesy u Nové Moldavy od vojenských úřadů a na stejnou

¹⁶³ *Matice česká – česká beseda 1922-2002*. Bela Crkva. Propagační materiál Matice České.

¹⁶⁴ Srbsko. In: *Mzv.cz* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Srbsko | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#).

¹⁶⁵ Национални савет чешке националне мањине. In: *Savetceha.rs* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [O nama - Nacionalni savet češke nacionalne manjine \(savetceha.rs\)](#).

¹⁶⁶ Srbsko. In: *Mzv.cz* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Srbsko | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#).

¹⁶⁷ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku* s. 33-34

dobu uzavřel s tamními vojenskými pluky kolonizační smlouvu.¹⁶⁸ Do Čech poté vyslal agenty, kteří verbovali ochotné pracovníky. První várka přibližně 52 katolických rodin dorazila v letech 1823-1824. Převážně se jednalo o tesaře, kováře a truhláře, kteří na místo určení cestovali dva měsíce na volských povozech přes Vídeň a maďarské pusty. Druhá imigrační skupina následovala v roce 1824-1825 s počtem 28-30 evangelických rodin. Češi katolického vyznání založili osadu Alžběta a evangelíci vesnici Svatou Helenu.

Magyarlymu se nicméně obchod s dřevem nedařil, tudíž oblast nečekaně opustil. České kolonisty tak nechal bez práce a vzal jim dokonce i nářadí na zpracovávání dřeva. Krajané se proto přihlásili do služby ve Valašsko-Ilyrském pluku, čímž se jejich životní situace velmi zlepšila. Byli tak na 10 let osvobozeni od daní z pozemků a daní z úrody.¹⁶⁹ V neposlední řadě se jednalo o mimořádnou příležitost, jak oficiální cestou získat svou vlastní půdu.¹⁷⁰

V roce 1826 započala druhá kolonizační vlna, která však již byla plně řízena císařskými úřady. K dlouhodobým benefitům střežení vojenské hranice se řadilo například desetileté osvobození od vojenské služby a od placení daní, nebo bezplatné zajištění osiva a dřeva pro stavbu. K roku 1827 se přihlásilo ke kolonizaci banátské oblasti celkem 1500 rodin.¹⁷¹ Během dvou let bylo založeno 12 vesnic, které Češi obývali: Gerník, Bígr, Rovensko, Eibenthál, Frauvišn, Nový Župánek, Šumice, Poňáska, Weidenthal, Wolfsberg, Wolfswiese a Lindinfeld.¹⁷²

Kvůli plošnému kácení lesů však vyschl potok, který napájel vesnici Alžběta. Když ji následně postihl ničivý požár, osada zanikla a její rodiny se v roce 1847 přestěhovaly do Svaté Heleny.¹⁷³ To mělo za následek změnu náboženské skladby, neboť ve zmíněné vesnici vyznávali baptistickou víru, zatímco nově příchozí byli katolíci.¹⁷⁴

¹⁶⁸ HLADKÝ, L.; CHOCHOLÁČ, L. J.; ŠTĚPÁNEK, V. *Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů v 19. a 20. století*. Brno: Matice moravská, 2005 s. 82. ISBN 80-86488-18-7.

¹⁶⁹ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*. s. 34-35.

¹⁷⁰ SECKÁ, M. *Češi v rumunském Banátu. Češi v cizině*, 1995. Vol. 8: s. 92-115.

¹⁷¹ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*. s. 36-37.

¹⁷² URBAN, R. *Čechoslováci v Rumunsku*. Bukurešť: Knihovna československého ústavu zahraničního, 1930. s. 12-13.

¹⁷³ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*. s. 35.

¹⁷⁴ KOKAISL, P. *Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě*. s. 43

Třetí imigrační vlna se datuje mezi lety 1862-1864. V roce 1862 se usadilo asi 200 Čechů původem z moravských měst v Klopodii na statku barona Kinského. Následně mezi lety 1863-1864 našlo ve Velkém Peregu zázemí 50 rodin převážně evangelického vyznání původem z Přelouče, Čáslavi či Horních Bučic.¹⁷⁵

Počátkem 20. století Pémové opouštěli z ekonomicko-sociálních důvodů dosavadní vesnický styl života a začínali se stěhovat do měst v dnešních župách Caras-Severin a Mehedinti a vytvářet v nich kompaktní etnické komunity.¹⁷⁶

Konec druhé světové války se výrazně dotkl české menšiny v Rumunsku, neboť československá vláda v roce 1946 realizovala program, který reagoval na odsun sudetských Němců nabídkou osídlení vyklizeného pohraničí českých etnikem. Příležitosti návratu do své pravlasti využilo asi 5 000 Čechů, tedy asi tehdejší třetiny celé jejich populace.¹⁷⁷

Poválečné období bylo pro české vesnice charakteristické přísným dohledem RKS, která prostřednictvím krajanské organizace kontrolovala veškeré zdejší dění. Jak již bylo zmíněno v kapitole „Politický režim Nicolae Ceaușesca,“ menšinám na území Rumunska se v dobách totalitního režimu nevedlo dobře, Čechům nevyjímaje.

90. léta minulého století se nepochybně řadila k radostným etapám rumunské historie díky pádu totalitního režimu a otevření rumunských hranic. Nicméně z jiného úhlu pohledu právě uvolnění situace mělo na českou menšinu negativní vliv, převážně pak na velikost její populace. S otevřením hranic se objevila možnost návratu do české pravlasti, čehož Pémové přirozeně využili. České enklávě neprospělo ani zavření měděných dolů v banátské oblasti mezi lety 2000-2005, které zajišťovaly mnoha krajanům obživu.¹⁷⁸

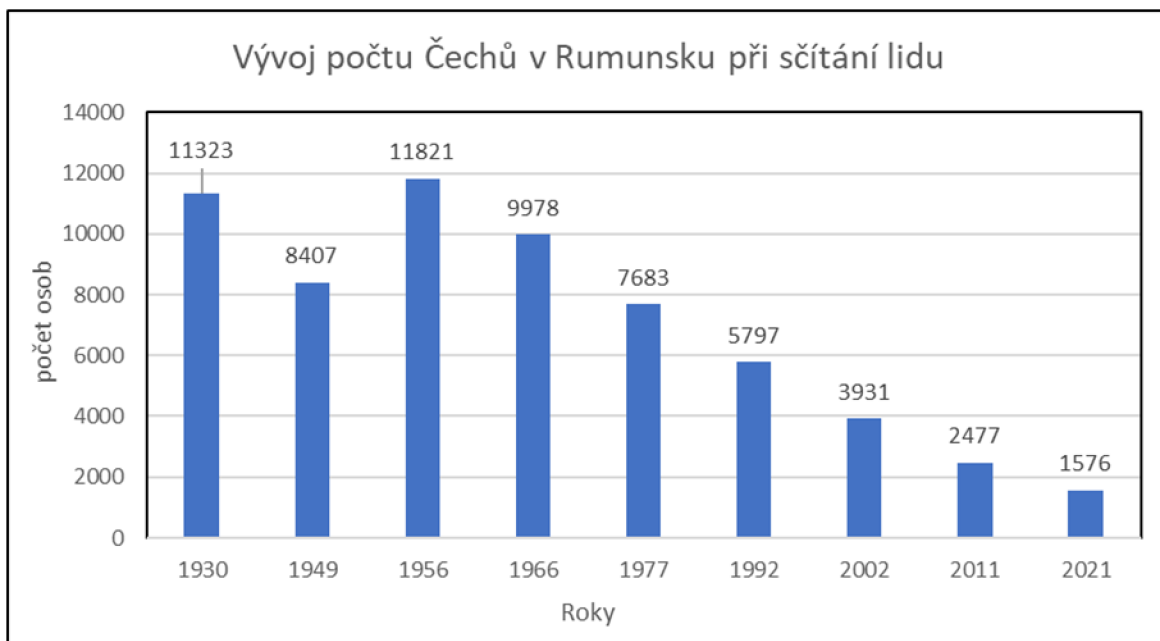
¹⁷⁵ PLETER, T. Particularitățile sistemului fonologic al graiului ceș din Peregul Mare. *Analele Universității București*, 1965. Sv. 14: s. 83.

¹⁷⁶ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*. s. 33.

¹⁷⁷ SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banáť: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. s. 105.

¹⁷⁸ POLÁK, V. Češi v Rumunsku. In: KOKAISL, P., et al. *Pestrá Evropa*. s. 25.

V grafu níže se nachází vývoj populace české národnostní menšiny ve 20. a 21. století.

Graf 1 - Vývoj počtu Čechů v Rumunsku¹⁷⁹

Zdroj dat: VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. s. 169 a 176.¹⁸⁰

Zdroj dat: Populatia dupa etnie la recensamintele. In: *Insse.ro* [online]. [cit.2023-03-05]. Dostupné z: [Wayback Machine \(archive.org\)](https://www.waybackmachine.org/).¹⁸¹

Zdroj dat: Rezultate definitive ale Recensământului Populației și al Locuințelor – 2011. In: *Recensamantromania.ro* [online]. INSTITUTUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ [cit.2023-03-05]. Dostupné z: [Wayback Machine \(archive.org\)](https://www.waybackmachine.org/).¹⁸²

Zdroj dat: Primele date provizorii pentru Recensământul Populației și Locuințelor, runda 2021. In: *Insse.ro* [online]. INSTITUTUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ [cit.2023-03-05]. Dostupné z: [Microsoft Word - Date provizorii RPL cu anexe_30122022 \(insse.ro\)](https://www.insse.ro/).¹⁸³

V grafu č. 1 lze vidět prudký pokles počtu Čechů při sčítání lidu v roce 1949, který souvisel s migrací Čechů z rumunského Banátu do vysídleného pohraničí Československa po konci druhé světové války. Naopak následný prudký nárůst mezi lety 1949 a 1956 lze již vysvětlit poměrně obtížně. Nicméně od zmíněného roku trvá do současnosti trend neustálého poklesu české národnostní menšiny v Rumunsku. Například od roku 1992 se v porovnání s posledními dostupnými daty v roce 2021 snížila česká populace o 73 %.

¹⁷⁹ Tabulka byla vlastnoručně zpracována v MS Excel

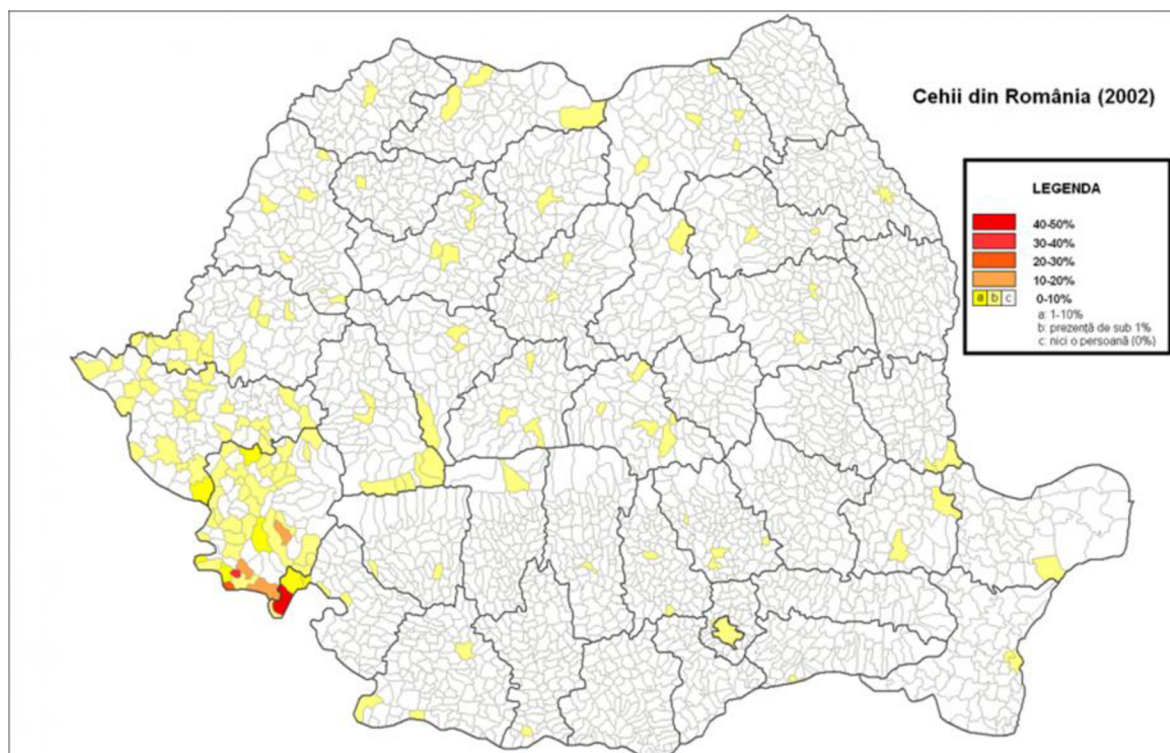
¹⁸⁰ Pro rok 1930 a 1949.

¹⁸¹ Pro rok 1956, 1966, 1977 a 1992 a 2002.

¹⁸² Pro rok 2011.

¹⁸³ Pro rok 2021.

Dodnes se Pémové nejčastěji vyskytují v jihozápadním cípu Rumunsku, při hranici se Srbskem, vit obrázek č. 1.

Obrázek 1 - Výskyt Čechů v Rumunsku k roku 2002

Zdroj dat: POLÁK, V., et al. Češi v Rumunsku. In: Hks.re [online]. ©2023 [cit. 2023-03-50]. Dostupné z: [Češi v Rumunsku \[Hospodářská a kulturní studia\] \(hks.re\)](https://hks.re).

I když se od roku 2002 povážlivě snížilo české zastoupení v rumunské populaci, i nadále se krajané nejčastěji nachází v župě Karaš-Severin a Mehedinti.

6.4. Historie Čechů v Srbsku

Historie českého osídlení v dnešním Srbsku je pevně spjata s osidlováním vojenské hranice v dnešním Rumunsku, kam převážně v první polovině 19. století směřovaly celkem tři hlavní migrační vlny českého obyvatelstva.¹⁸⁴ Na území srbského Banátu přišli čeští kolonisté z oblastí rumunského Banátu, a to z okolí měst Oršavy a Moldavy. Ti se usadili v obci Kruščica, Bela Crkva a Vršac.¹⁸⁵

Trochu jinačí příběh nese obec Veliko Srediště. Sem se sice taktéž přistěhovaly české rodiny, které již předtím nějaký čas žily v blízkosti banátské vojenské hranice, ale jedná se o

¹⁸⁴ Viz předešlá kapitola „Historie Čechů v Rumunsku.“

¹⁸⁵ MORAVCOVÁ, I. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. s. 122.

jedinou obec v dnešním Srbsku, do které Češi migrovali ve velkém přímo z Čech a Moravy. Již v roce 1826 bylo v obci evidováno přibližně 200 českých katolíků přichozích přímo z české kotliny.¹⁸⁶ Tuto českou komunitu mezi lety 1829-1832 doplnilo několik rodin z rumunské osady Alžběta (která později zanikla) s úmyslem pracovat na statku Goluba Lazareviće.¹⁸⁷

Druhá migrační vlna do Velikého Srediště se datuje mezi lety 1837-1838, kdy se část českých kolonistů ze Svaté Heleny kvůli nespokojenostem s tamními poměry odstěhovala do dnešní srbské obce.¹⁸⁸

Ke třetí migrační vlně došlo převážně v roce 1852. Do Velikého Srediště dorazilo 200 osadníků z Klobouk u Brna, nicméně zmíněná přistěhovalecká vlna byla mnohem větší. V hlavní fázi se dále dorazilo 22 katolických rodin a 71 rodin, které se řadily k reformovaným evangelíkům.¹⁸⁹

Česká kolonie vznikla také v srbské obci Kruščice, a to v roce 1834.¹⁹⁰ Tu následně na přelomu let 1837 a 1838 doplnilo několik českých rodin z rumunského Bígru, Rovenska a Šumice.¹⁹¹ Jejich přítomnost a prosperita kladně působily na své okolí, neboť Srbové se od nich naučili mnohé, například efektivnější pěstování obilí nebo vinařství.¹⁹²

Osadu Poňasku v dnešním Rumunsku (německy Schönthal) původně obývali jak Češi, tak Němci. Kvůli velmi těžkým přírodním podmínkám a překročení maximálního počtu rodin a následného předčasného vyčerpání zdrojů došlo ke zrušení zmíněné osady a přemístění 22 rodin (120 osob) do nově založené osady zvané Ablian v katastru obce Jasenovo v dnešním Srbsku, a to v lednu roku 1837.¹⁹³ Osadě se později začalo říkat Češko Selo a od roku 1850 zde byla zřízena česká škola.¹⁹⁴

¹⁸⁶ DROBNJAKOVIĆ, M.; MILLEKER, F. *Letopis opština Podunajske oblasti*. Pančevo: Štampania Napredak, 1929. s. 147-148.

¹⁸⁷ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku* s. 40.

¹⁸⁸ MORAVCOVÁ, I. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. s. 122.

¹⁸⁹ PAVLÁSEK N. Česká menšina v jihobanátské obci Veliké Srediště. Její počátky a etnické procesy. *Národopisná revue*, 2010, Vol. 1: s. 10.

¹⁹⁰ ŠTĚPÁNEK, V.: Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. In: *Národopisná revue*, 2003. Vol. 1: s. 5.

¹⁹¹ HLADKÝ, L.; CHOCHOLÁČ, L. J.; ŠTĚPÁNEK, V. *Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů v 19. a 20. století*. s. 96.

¹⁹² VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. s. 210.

¹⁹³ SVOBODA, J. *Češi nad dunajskými soutěskami*. Praha: Sdružení Banát, 2022. s. 22.

¹⁹⁴ MORAVCOVÁ, I. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. s. 122.

K jedné z nejpozději zformované české kolonii v Srbsku patřila obec Gaj. Tu však Češi nezakládali, ale dosídlili až v roce 1919. Jednalo se o 20 rodin, které se přestěhovaly z rumunského Gerníku.¹⁹⁵

Mimo zmíněné vesnice v srbském Banátu se začal rozvíjet život Čechů i v hlavním městě Bělehradě, které do zmíněné oblasti nespadá. První organizovaná vlna přišla kolem roku 1848 za vidinou vysokých výnosů a relativní svobody. Čeští přistěhovalci byli velice vítáni, neboť Srbové neměli v té době tolik vzdělanou a početnou vrstvu inteligence, která by uspokojila poptávku po obsazení úřednických, průmyslových či školních pozicích.¹⁹⁶

Česká populace v Srbsku začala po konci druhé světové války klesat převážně v souvislosti s reemigrací do československého pohraničí. Sbližování se srbským obyvatelstvem vedlo k postupné asimilaci, která probíhala rychleji ve městech s roztroušenou krajanskou komunitou než ve vesnicích. Menšinu udržuje pohromadě katolická víra, nicméně i tak docházelo a dochází k přechodu k pravoslaví či k ateismu, čímž se česká historická kulturní kotva polehku vytrácí.¹⁹⁷

Češi v Srbsku se v současnosti nachází nejhojněji v obcích Bela Crkva, Kruščica, Češko Selo, Gaj a Bělehrad.¹⁹⁸ Dále lze významnější českou stopu nalézt ještě například v obcích Kovin, Vršac a Novi Sad.¹⁹⁹

¹⁹⁵ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku* s. 42.

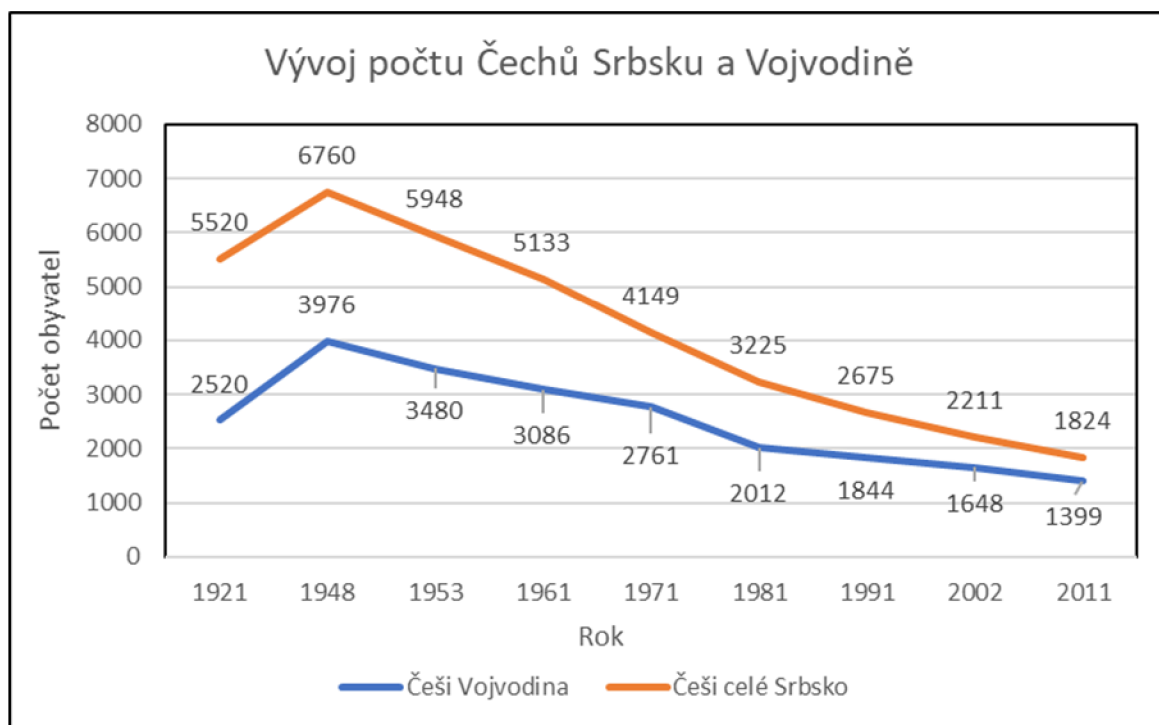
¹⁹⁶ KOKAISL, P. *Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě*. s. 233.

¹⁹⁷ VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. s. 211.

¹⁹⁸ LUKIĆ, T., et al. Geo-demographic Structure of the Czechs in Vojvodina Province (Serbia). *European Geographical studies*, 2016. Vol. 11(3): s. 113.

¹⁹⁹ ĐURIĆ, V.; TASANKOVIĆ, D.; VUKMIROVIĆ, D.; LADJEVIĆ, P. *Етноконфесионални и језички мозаик Србије*. Bělehrad: Státní statistický ústav, 2014. s. 119. ISBN 978-86-6161-126-1.

V grafu č. 2 se nachází vývoj populace české národnostní menšiny v Srbsku.

Graf 2 - Vývoj počtu Čechů v Srbsku²⁰⁰

Zdroj dat: LUKIĆ, T., et al. Geo-demographic Structure of the Czechs in Vojvodina Province (Serbia). *European Geographical studies*, 2016. Vol. 11(3): s. 111.²⁰¹

Zdroj dat: ĐURIĆ, V.; TASANKOVIĆ, D.; VUKMIROVIĆ, D.; LADJEVIĆ, P. *Етноконфесионални и језички мозаик Србије*. Bělehrad: Státní statistický ústav, 2014. s. 98. ISBN 978-86-6161-126-1.²⁰²

V práci T. Lukiće se nachází pro rok 1921 explicitní vyjádření počtu Čechů v oblasti Vojvodina. Pro porovnání vývoje české populace ve Vojvodině a celém Srbsku bylo zapotřebí vytvořit odhad počtu české národnostní menšiny pro zmíněný rok, neboť Đurić a kolektiv pro zmíněný rok data neuvádějí. J. Vaculík nicméně uvádí, že ve 20. letech 20. století se počet Čechů v Bělehradě pohyboval kolem 3 000 osob.²⁰³ Pro účely grafu tedy byl odhadnut jednoduchým součtem celosrbský počet Pémů k roku 1921 na 5520 osob.

²⁰⁰ Graf byl vlastnoručně vyroben v MS Excel.

²⁰¹ Data pro vývoj české populace v oblasti Vojvodina.

²⁰² Data pro vývoj české populace v oblasti celého Srbska.

²⁰³ VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. s. 210.

Obecně se dá říci, že rychlejší pokles počtu českých obyvatel probíhal mimo oblast Vojvodiny. Zatímco od roku 1948 poklesl k poslednímu sčítání lidu k roku 2011 počet Čechů v autonomní oblasti o 65 %, ve sledovaném období činil pokles české populace napříč celým Srbskem o 73 %. Tento trend lze přičíst k menší soudržnosti české komunity ve velkých městech než na vesnicích s procentuálně vyšším zastoupením česky hovořících. Tím pádem v celém Srbsku docházelo k mnohem rychlejší asimilaci než v soudržnějších vesnických komunitách Vojvodiny.

Mezi lety 1921 a 1948 pravděpodobně docházelo k růstu počtu osob české národnosti z důvodu přirozené reprodukce v kombinaci s přílivem českých utečenců z důvodu okupace Československa ve 30. a 40. letech minulého století. Následný pokles po roce 1948 pravděpodobně souvisel s reemigrací Čechů do Československa. Dle posledního publikovaného sčítání lidu v Srbsku z roku 2011 žilo v celém Srbsku 1824 osob hlásící se k české národnosti. Drtivá většina (1399 osob) žila v autonomní oblasti Vojvodina. V druhé polovině roku 2022 se uskutečnilo nové sčítání lidu, nicméně plánované zveřejnění etnické skladby obyvatelstva bude publikováno až 28. dubna tohoto roku.²⁰⁴

²⁰⁴ Publication plan of the 2022 census data. In: *Popis2022.stat.gov.rs* [online]. ©2022 [cit.2023-03-06]. Dostupné z: [PUBLICATION PLAN OF THE 2022 CENSUS DATA | ABOUT CENSUS \(stat.gov.rs\)](https://stat.gov.rs/en/publication-plan-of-the-2022-census-data-about-census).

Na obrázku č. 2 se nachází srbská mapa s vyznačenou opštinou Bela Crkva, kde ve stejnojmenné obci mají Češi nejvyšší relativní podíl na obyvatelstvu (3,7 %).

Оbrázek 2 - Výskyt české menšiny v Srbsku

Zdroj dat: ĐURIĆ, V.; TASANKOVIĆ, D.; VUKMIROVIĆ, D.; LADJEVIĆ, P. *Етноконфесионални и језички мозаик Србије*. s. 119.

6.5. Způsob a míra financování českých škol v Rumunsku a Srbsku

Přelom 80. a 90. let v Rumunsku a Srbsku znamenal změnu politických poměrů a nálad ve společnosti. V Rumunsku padla diktatura Nicolae Ceaușesca, která vedla k otevření hranic a prvotnímu přílivu zahraničního kapitálu z evropských zemí. To mělo pozitivní

dopady i na tamní českou menšinu. V sousedním Srbsku, které bylo v té době ještě součástí Jugoslávie, naopak docházelo k postupnému utahování šroubů s nástupem Slobodana Miloševiče v roce 1989, kdy se stal prezidentem.

V případě obou zemí ke zmíněným událostem došlo ve větší či menší míře kvůli ekonomickým problémům a neuspokojivé finanční situaci obyvatel. A právě finanční strážce se věnuje tato kapitola pojednávající o vývoji financování českých menšinových škol od konce 80. let po současnost.

Pro lepší uchopení tohoto tématu je nezbytné rozdělit financování na hlavní dva donory, kteří realizovali peněžní podporu jak českému menšinovému školství, tak české národnostní menšině obecně; finanční podpora z prostředí České republiky a finanční podpora daného státu, kde české menšina přebývá.

6.5.1. Finanční pomoc z České republiky

Státní podpora z ČR. První česká finanční pomoc do rumunského Banátu se začala rýsovat v 11. ledna 1995, kdy proběhlo usnesení vlády č. 25/1995 o poskytnutí pomoci českým krajanům v Rumunsku. Následně v březnu téhož roku bylo v usnesení č. 153/1995 projednáno poskytnutí zahraniční pomoci se zvláštním zřetelem na problematiku krajanů.²⁰⁵ Program pomoci zahrnoval vyasfaltování silnic ve spolupráci s místní župní správou či zavedení obecních vodovodů. Postupně se však tento program přetransformoval do oprav krajaňských lokálních škol.²⁰⁶ To časově koresponduje s rukopisem Františka Rocha, který popisuje první krůčky k realizaci stavby nové školy ve Svaté Heleně. Zmíněná osoba jako ředitel tehdejší původní školy ve Svaté Heleně se v roce 1994 setkal s prezidentem Václavem Havlem u příležitosti jeho návštěvy v Bukurešti. Žádost o projekt byla schválena nadací Člověka v tísni, skrz kterou byla oslovena firma Bekke z Jihlavy. Firma při výstavbě školy musela využít místní řemeslníky ze Svaté Heleny. K oficiálnímu otevření nové základní školy J. A. Komenského ve Svaté Heleně došlo v roce 1998.²⁰⁷

²⁰⁵ Usnesení vlády České republiky ze dne 15. března 1995 č. 153 + P. In: *Kormoran.vlada.cz* [online]. [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [k zásadám pro poskytování zahraniční pomoci - \(vlada.cz\)](https://www.vlada.cz/k-zasadam-pro-poskytovani-zahranicni-pomoci-(vlada.cz)).

²⁰⁶ E-mailová komunikace s Oddělením zvláštního zmocněnce pro krajaňské záležitosti MZV ČR. Dne 18. 2. 2020.

²⁰⁷ Rukopis Františka Rocha o historii české vesnice Svatá Helena

Korespondenti dále dodávají, že prostředky mířily také na zakoupení traktorů z Česka pro tamní zemědělce a na opravy kulturních domů.²⁰⁸ Každá vesnice měla svobodnou volbu a mohla si vybrat, co by chtěla zafinancovat.²⁰⁹

Na úspěšnou realizaci projektu školní budovy navázala v roce 2000 i vesnice Eibenthál, ve které se ve zmíněném roce začala opravovat z peněz Česka tamní česká škola.²¹⁰

Poslední oficiální transakce ze strany státu ČR v rámci těchto projektů proběhly v letech 2006 a 2007. V prvně zmiňovaném roce bylo poskytnuto 800 tisíc Kč na dokončení vodovodu a kanalizace pro krajanskou školu v Eibenthálu. O rok později směřovalo dalších půl milionu Kč na vybavení sídel pěti poboček krajanského spolku a opravu dětského hřiště.²¹¹ Navíc se v období mezi lety 2000-2007 postupně opravila a zprovoznila základní škola v Bígru.²¹²

²⁰⁸ Josef, dotazovaný

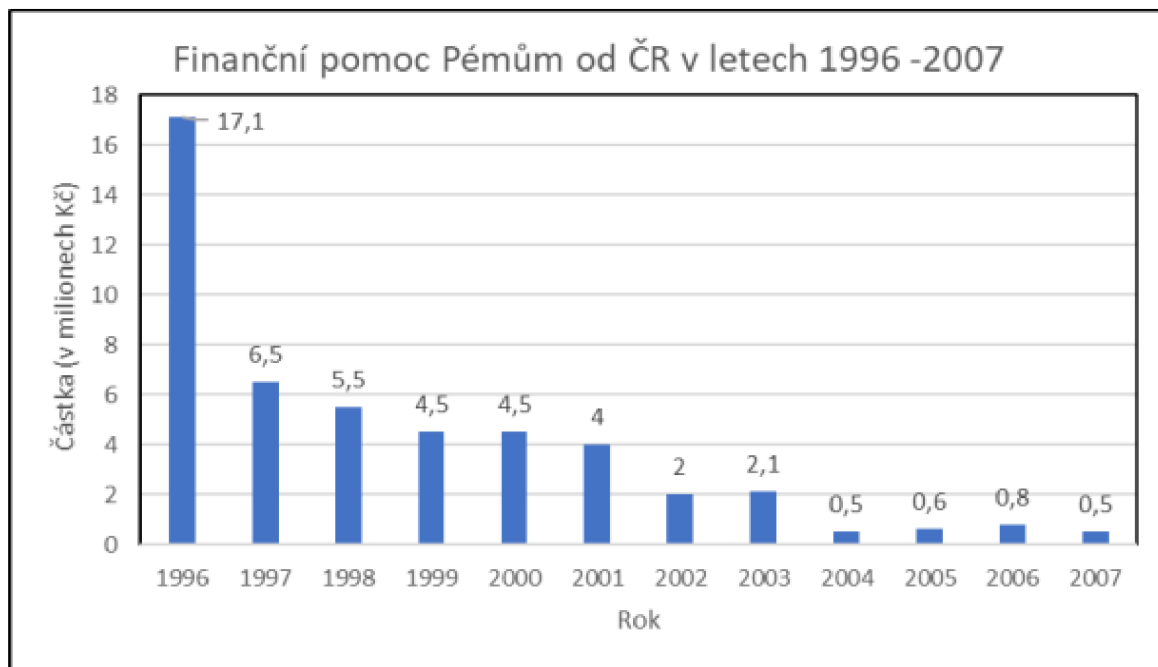
²⁰⁹ Klára, dotazovaná

²¹⁰ SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. s. 155.

²¹¹ E-mailová komunikace s Oddělením zvláštního zmocněnce pro krajanské záležitosti MZV ČR. Dne 18. 2. 2020.

²¹² SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. s. 155.

Ve sloupcovém grafu č. 3 se nachází vyobrazení jednotlivých částek, které byly poskytnuty českým státem pro českou národnostní menšinu v Rumunsku. Součet investic za období 1996-2007 činil téměř 50 milionů korun.

Graf 3 - Finance ze státního rozpočtu ČR na pomoc krajanům v Rumunsku²¹³

Zdroj: E-mailová komunikace s Oddělením zvláštního zmocněnce pro krajské záležitosti MZV ČR. Dne 18. 2. 2020.

Pro Čechy v Srbsku přelom 80. a 90. neznamenal pád režimu, ale utužení dosavadní vlády a pokračování v rámci Jugoslávie pod taktovkou Slobodana Miloševiče. Dle výpovědi respondenta se nedá s jistotou říct, zda plynula nějaká finanční pomoc od tehdejšího Československa pro českou menšinu v Srbsku.²¹⁴ Dle Josefa však Československo nějaké prostředky v 80. letech zasílalo. „Stoprocentně Československo posílalo peníze do Daruvaru. Protože to byla ještě Jugoslávie a Československo posílalo peníze celé české menšině v Jugoslávii do Matice český v Daruvaru.“²¹⁵

Rozpadající se Jugoslávie v roce 1991 a 1992 znamenala odtržení české komunity v Srbsku od silného českého zastoupení v Chorvatsku. „Po rozpadu Jugoslávie velká část české komunity zůstala v Chorvatsku, tam zůstal i tzv. Svaz Čechoslováků, takže taková jakoby hlava a já si myslím, že tady ta celá komunita se ocitla ve vzduchoprázdnu, takže se z toho vzpamatovávala až když tady prošly ty nejhorší časy, po roce 1995.“ To vše

²¹³ Graf byl vlastnoručně zpracován v MS Excel.

²¹⁴ Josef I. B., dotazovaný

²¹⁵ Josef I. K., dotazovaný

logicky opozdilo iniciativy ze strany českého státu, které by vedly k finanční pomoci české menšině a jejímu menšinovému školství.²¹⁶

Každá české komunity koncem 80. a počátkem 90. let platily svoji činnost většinou svépomocí a z kapes příslušníků českého etnika. Václav dodává, že na druhou stranu těch aktivit české komunity bylo tak málo, že vybrané peníze často sloužily jen ke vzájemnému setkávání a procvičování češtiny.²¹⁷ Josef I. B. si nicméně myslí, že ve zmíněném období byla možnost zažádat o větší finanční podporu. „*Všechno to šlo přes obec, protože obec má fond pro kulturní, jak bych řek, dělání. Do toho fondu dávají peníze všichni, přes daně.*“²¹⁸

Už tak omezenou kulturní aktivitu Pémů v Srbsku ještě více utlumily balkánské války, kvůli čemuž většina besed skoro vůbec nefungovala, tudíž motivace iniciovat kulturní aktivity byla mnohem nižší. Podobný osud potkal například českou besedu v Kruščici.²¹⁹

Dle Margity nastal zlom v roce 1996, kdy se český stát dozvěděl o existenci české menšiny v Srbsku. „*Až v 96 roku ambasáda z Bělehradu jela do rumunskýho Banátu a když se vracela a viděla tu tabuli tady v Crveny Crkvi Česko Selo, tak zajeli se podívat, jestli tady vůbec Češi jsou, anebo to je jenom ta tabule. No, když přišli a viděli, že tady Češi jsou, tak ten pán, který byl tenkrát ambasadorem říkal, že jemu už je konec mandátu a kdo přijde příští, že řekne, že tady jsme. No, a tak to i bylo. Do tych doby nepřicházely donace nic. No potom když von odešel, přišla druhá ambasáda, byla to paní Judita Štaugračová, no tak když ona přišla, tak to začalo s Čechama, tak hned přišly donace.*“²²⁰

V letech 1995-2000 byl pověřen řízením zastupitelského úřadu v Bělehradě pan Ivan Bušniak. Na jeho působnost v letech 2000-2004 navázala Judita Šťouračová,²²¹ která byla mimo jiné za svou práci v úřadu vyznamenána Řádem jugoslávské hvězdy.²²² *Tedka co je tady na rohu, to byla škola. Ta už byla celá rozbitá. (...) Tak když oni přišli, tak hned přišly donace, aby se škola opravila. Dům, jak je (...), tak pak se vystavělo vzadu koupelna a záchod. Potom se i z donací opravila střecha na kostele. Nejvíce se všechno dělalo od 2001*

²¹⁶ Milan, Dotazovaný

²¹⁷ Václav, dotazovaný

²¹⁸ Josef I. B., dotazovaný

²¹⁹ Josef I. K., dotazovaný

²²⁰ Margita, dotazovaná

²²¹ Velvyslanci České republiky v Srbsku. In: *Mzv.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-09]. Dostupné z: [Velvyslanci České republiky v Srbsku | Velvyslanectví České republiky v Bělehradě \(mzv.cz\)](https://mzv.cz/velvyslanci-ceske-republiky-v-srbsku).

²²² DORAZÍN, M. Bývalá velvyslankyně v Srbsku získala vysoké státní vyznamenání. In: *Irozhlaz.cz* [online]. 21. 9. 2004. ©2023 [cit.2023-03-09]. Dostupné z: [Bývalá velvyslankyně v Srbsku získala vysoké státní vyznamenání | iROZHLAS - spolehlivé zprávy](https://irozhlaz.cz/bivala-velvyslankyne-v-srbsku-ziskala-vysoke-statni-vyznamenani)

do 2010 roku.²²³ Na opravě sakrálních staveb se dále podílelo Česko po roce 2000, kdy poskytlo přibližně 30 000 euro na opravu kostela v Bela Crkva a na opravu českých besed.²²⁴

Standa poznamenává, že drtivá většina tehdejších prvních investic šla z MZV přes českou ambasádu v Bělehradě. Velký finanční obnos tehdy poskytl i Královehradecký kraj a sponzoři.²²⁵

Na základě komunikace s oddělením pro krajanské záležitosti MZV se finanční pomoc českým krajanům v Srbsku s jistotou realizovala mezi roky 2003-2006 dle usnesení vlády č. 223 ze dne 3. března 2003. V tabulce níže se nachází peněžní dary českého státu pro české spolky a besedy mezi roky 2003 a 2005.²²⁶

Spolek	2003	2004	2005
Česká beseda Bela Crkva		50 000,00 Kč	
Kulturně vzdělávací sdružení Češi jižního Banátu Bela Crkva			90 000,00 Kč
Matice česká Bela Crkva	90 000,00 Kč	45 000,00 Kč	
Společnost přátelství Jugoslávců, Čechů a Slováků Bělehrad	40 000,00 Kč	60 000,00 Kč	80 000,00 Kč
Celkem za rok	130 000,00 Kč	155 000,00 Kč	170 000,00 Kč

Tabulka 3 - Finanční podpora českým spolkům a besedám v Srbsku od českého státu v letech 2003-2005.²²⁷

Zdroj: E-mailová komunikace s Oddělením pro krajanské záležitosti MZV ČR. Dne 15. 3. 2023.

Nicméně výpovědi respondentů o finanční pomoci České republiky ještě před rokem 2003 podporuje informace v publikaci Jozefa M. Iroviće, že český stát již v roce 2001 zařadil rozsáhlou rekonstrukci českého domu v Kruščici a vybudování chodníku před tamním kostelem.²²⁸

V roce 2005 započalo MŠMT²²⁹ v koordinaci MZV²³⁰ rozjíždět „Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí.“ K hlavnímu poslání této spolupráce patří finanční pomoc českým komunitám, Čechy v Rumunsku a Srbsku nevyjímaje, a tím i českému

²²³ Margita, dotazovaná

²²⁴ Václav, dotazovaný

²²⁵ Standa, dotazovaný

²²⁶ E-mailová komunikace s Oddělením pro krajanské záležitosti MZV ČR. Dne 15. 3. 2023.

²²⁷ Graf byl vlastnoručně zpracován v MS Excel

²²⁸ IROVIĆ, J. M. *Od národní knihovny a čítárny po českou besedu Krušice: 1921-2021*. s. 37.

²²⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

²³⁰ Ministerstvo zahraničních věcí ČR

menšinovému školství obecně.²³¹ První peněžní dary byly procesovány MZV ČR a zaslány krajanským spolkům v roce 2006, dle usnesení vlády 443 z 19. dubna.²³² Zmíněný program byl na základě usnesení vlády č. 926 dne 14. září 2020 prodloužen až do roku 2025.²³³

MZV ČR od roku 2006 koordinuje část zmíněného programu, která se zaměřuje na poskytování peněžních darů krajanským komunitám: „*právníckým osobám, zejména pak krajanským spolkům, společností přátel ČR, sdružením absolventů českých škol, zájmovým sdružením bohemistů v teritoriu apod., na tyto programy:*

- a) *kulturní a vzdělávací projekty (např. organizování kulturních, vzdělávacích, společenských akcí, besed, přednášek, které přispívají k uchování českého kulturního dědictví v zahraničí; Česká škola bez hranic; vydávání časopisů, knih apod.)*
- b) *opravy a údržby krajanských škol a jiných spolkových objektů, drobných památek a dalších prvků českého kulturního dědictví v zahraničí.*“²³⁴

Jedná se o dary, na které ze zákona nevzniká nárok a žadatel musí vyplnit formulář k tomu určený. Standa popisuje žádost o peněžitý dar z ČR v prostředí srbského Banátu takto: „*Je internetový portál, kde jsou dotazníky. Kde si můžou zaregistrované spolky pod hlavičkou českého velvyslanectví v Bělehradě zažádat o finanční dar přes ambasádu si zažádat na MZV na podporu krajanské akce nebo nějaké český dům, stavení a něco, co souvisí s Čechama, udržovat nějakou realitu. Napišeš grant, popíšeš projekt a uděláš finanční plán. To odešleš na ambasádu, konzul to přečte a dá doporučení na MZV. Na každý stát jsou vyhrazeny peníze a ty peníze se pak rozdělí mezi ty spolky. Ty peníze pak přicházejí na účet toho daného spolku.*“²³⁵

V případě žádosti o dar z řad české komunity v Rumunsku je postup podobný. Daný spolek si zažádá skrz elektronický formulář na MZV o krajanský dar. Paralelně s ním

²³¹ E-mailová komunikace s Oddělením zvláštního zmocněnce pro krajanské záležitosti MZV ČR. Dne 18. 2. 2020.

²³² Peněžní dary poskytnuté v roce 2006. In: *Mzv.cr* [online]. 24. 8. 2006. ©2023 [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [Peněžní dary poskytnuté v roce 2006 | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#).

²³³ Usnesení Vlády České republiky: ze dne 14. září 2020 č. 926. In: *Dzs.cz* [online]. [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY \(dzs.cz\)](#).

²³⁴ Pravidla pro poskytování peněžních darů. In: *Mzv.cr* [online]. 24. 8. 2006. ©2023 [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [Pravidla pro poskytování peněžních darů \(včetně formuláře pro vyúčtování\) | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#)

²³⁵ Standa, dotazovaný

se nicméně žádost podává fyzicky i na české ambasádě v Bukurešti, o což se stará organizace Banát-Jih,²³⁶ která zastřešuje českou část DSSČR.²³⁷ Na rozdíl od případu Srbska se schválená výše peněžních darů zasílá z MZV ne přímo danému krajanskému spolu, ale na jednotný účet zmíněné jihobanátské pobočky, odkud se prostředky rozesílají na jednotlivé místní pobočky.²³⁸

Žádost o poskytnutí daru musí žadatel předložit v termínu do 1. srpna s tím, že popsáný a vyčíslený projekt se bude realizovat až rok následující.²³⁹ Z výpovědí respondentů vyplynulo, že popsání a vyčíslení nákladů na daný projekt rok dopředu je poměrně komplikované, neboť nikdo v době odevzdávání žádosti nedokáže přesně odhadnout, jaké podmínky a okolnosti ovlivní rok následující, a tudíž i výslednou výši nákladů.

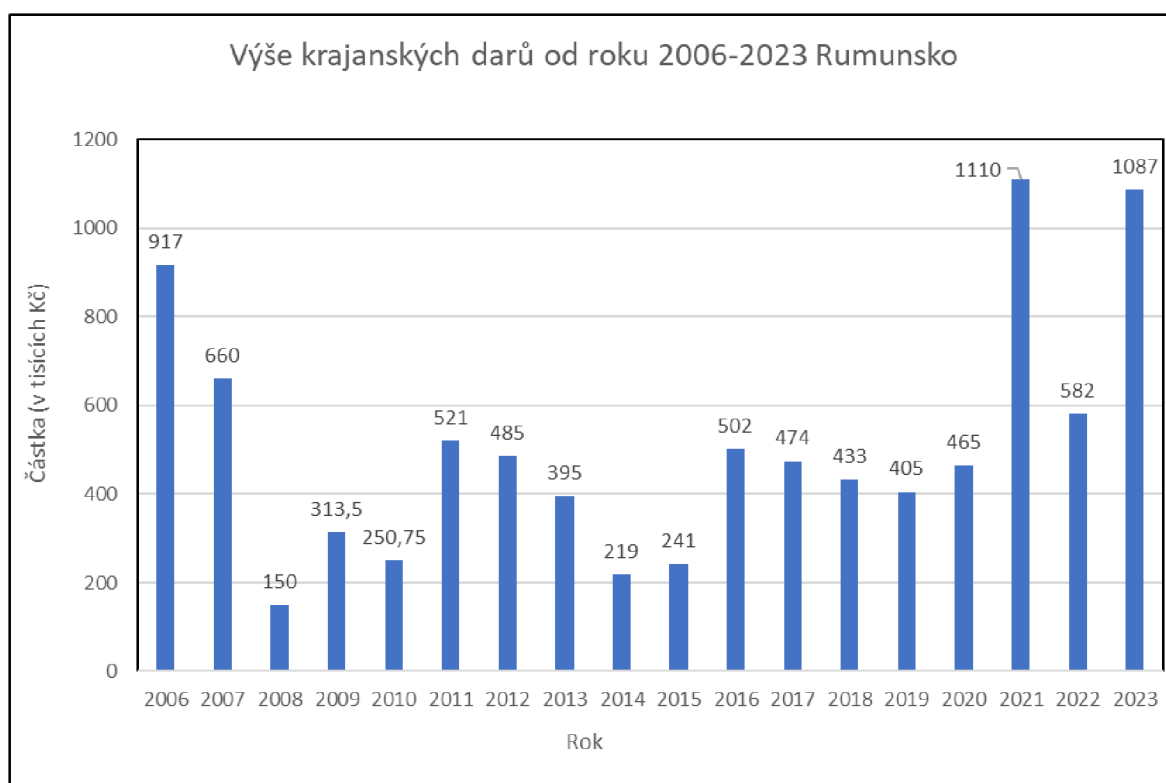
²³⁶ Více informací o DSSČR v kapitole Rumunsko: Vývoj po roce 1989.

²³⁷ Alex, dotazovaný.

²³⁸ Klára, dotazovaná

²³⁹ Pravidla pro poskytování peněžních darů. In: *Mzv.cr* [online]. 24. 8. 2006. ©2023 [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [Pravidla pro poskytování peněžních darů \(včetně formuláře pro vyúčtování\) | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](https://mzv.cz/pravidla-pro-poskytovani-peneznich-daru).

V grafu č. 4 se nachází výše peněžních schválených darů krajanským organizacím v Rumunsku v rámci „Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí.“

Graf 4 - Peněžní dary krajanským spolkům v Rumunsku²⁴⁰

Zdroj dat: Peněžní dary do zahraničí. In: *Mzv.cr* [online]. ©2023 [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [Peněžní dary do zahraničí | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](https://www.mzv.cz/penezni-dary-do-zahranici).

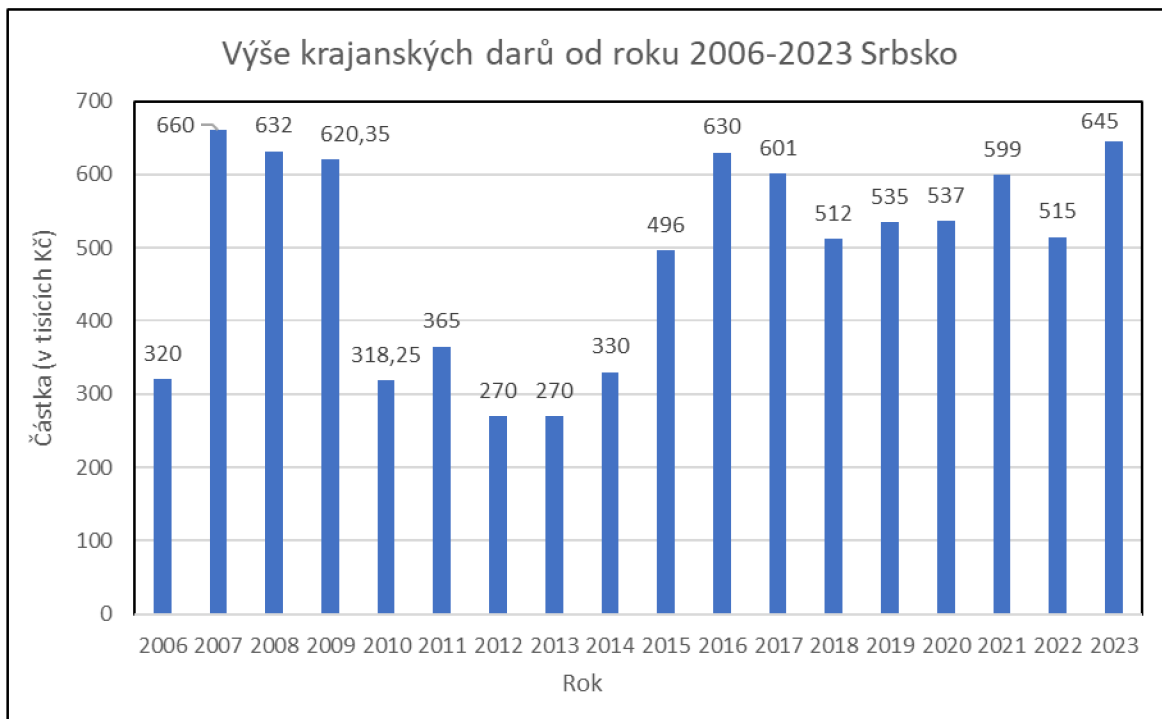
Z přiloženého grafu č. 4 lze vyčíst nerovnoměrné výše poskytovaných částek v průběhu sledovaného období. Za okomentování stojí minimum v roce 2008 a maximum pro rok 2021 a 2023. Minimální vyplacená částka neměla souvislost s celkovou výší schválených peněžních darů, které Česká republika poskytla krajanským organizacím po celém světě. Od roku 2006 do roku 2009 se totiž celková výše budgetu pro krajany pohybovala vždy kolem 20 milionů Kč.²⁴¹

Za maximem v roce 2021 a 2023 pravděpodobně stojí částečné oživení krajanských aktivit, tudíž vyšší poptávka po finančních příspěvcích. Druhým faktorem, který formoval vyšší peněžního příspěvku pro českou enklávu v Rumunsku, se stalo dodatečné doplacení příspěvků z předešlých let, o které spolky přišly kvůli covidové pandemii.

²⁴⁰ Graf byl vlastnoručně zpracován v MS Excel

²⁴¹ Peněžní dary do zahraničí. In: *Mzv.cr* [online]. ©2023 [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [Peněžní dary do zahraničí | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](https://www.mzv.cz/penezni-dary-do-zahranici).

V grafu č. 5 se nachází výše peněžních schválených darů pro jednotlivé roky krajským organizacím v Srbsku v rámci „Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí.“

Graf 5 - Peněžní dary krajským spolkům v Srbsku²⁴²

Zdroj dat: Peněžní dary do zahraničí. In: *Mzv.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [Peněžní dary do zahraničí | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](https://www.mzv.cz/penezni-dary-do-zahranici).

I v případě Srbska nelze v jednotlivých letech najít výrazný trend, který by popisoval vývoj zasílaných částek z ČR. Jakýsi pokles lze vyčíst z hodnot v letech 2010-2014. Nicméně nebyla nalezena přímá souvislost s celkovými obnosy, které Česká republika uvolnila v jednotlivých letech na krajské spolky po celém světě. Navíc ve zmíněném období dosahovaly výše peněžních darů pro českou komunitu v Rumunsku obстойných částek. Pravděpodobně se tedy jednalo o pokles zájmu Čechů v srbském Banátu o projekty, či jejich špatná kvalita vypracování, která následně ovlivnila uznanou výši daru.

Pan B. si myslí, že ač Srbové nejsou v Evropské unii, která poskytuje etnickým minoritám lepší ochranu a výchozí pozici, tak tamní Češi dostávají o hodně více peněz

²⁴² Graf byl vlastnoručně zpracován v MS Excel

než oni v Rumunsku. Dle něj by si jejich vesnice spíše tyto peníze zasloužily, neboť česká menšina tu je o dost méně asimilovaná než v Srbsku.²⁴³

Dle zmíněných dat v grafu č. 4 a 5 lze jednoduchým součtem vypočítat, že česká menšina v Rumunsku v rámci „Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí“ obdržela mezi lety 2006-2023 částku 9 210 000 Kč, zatímco Češi v Srbsku obdrželi méně, a to 8 855 000 Kč. Na první pohled se může zdát, že srbští Pémové jsou financováni o něco lépe v závislosti na počtu příslušníků (v Srbsku 1824 k roku 2011; v Rumunsku 1576 osob k roku 2021), nicméně tato jednoduchá početní operace ukazuje, že nominálně jsou na tom lépe stále Češi v Rumunsku.

Z poskytnutých peněz se v Rumunsku konají například češtinářské soutěže přes DSSČR pro děti od 8 let, ale na minulý ročník se s chutí přihlásili i čeští středoškoláci.²⁴⁴ Konají se i malé akce na Den českého jazyka, který je oficiálně v Rumunsku ustanoven na 28. září, tedy v českém pojetí na Den české státnosti. Děti mají při této příležitosti možnost procvičovat si svůj rodný jazyk českými básničkami a písničkami.²⁴⁵ Na podpoře češtiny krajanských školáků se pozitivně projevuje i vydávání časopisu Český Banát.²⁴⁶ Čeští učitelé mají možnost do připravovaného čísla zakomponovat slohy a texty žáků českých menšinových škol. Děti se tím již v raném věku učí publikačnímu stylu psaní a zároveň je to motivuje k procvičování písemného projevu.²⁴⁷ V roce 2015 se podařilo z peněžních darů realizovat i hmatatelnější projekt; došlo k dovybavení etnického domu a zakoupení ústředního topení pro školu v Gerníku.²⁴⁸

Ten samý rok mířily finanční prostředky z ČR i do Srbska, kde se povedlo díky tomu realizovat kurz češtiny v obci Gaj.²⁴⁹ Kromě akcí spojených s výukou a procvičováním češtiny, které jsou financovány peněžními dary z Česka, probíhá financování událostí a akcí edukativního rázu, taktéž nepřímo podporují český jazyk v dané lokalitě. V tomto duchu se například v Českém Selu podařilo z českých peněz zrekonstruovat bývalou českou školu

²⁴³ Pan B., dotazovaný

²⁴⁴ Alex, dotazovaný

²⁴⁵ Klára, dotazovaná

²⁴⁶ Více informací na: [Časopis Český Banát | VisitBanat.com](https://www.visitbanat.com).

²⁴⁷ Alex, dotazovaný

²⁴⁸ Peněžní dary v roce 2015. In: *Mzv.cr* [online]. ©2023 [cit.2023-03-09]. Dostupné z: [Peněžní dary v roce 2015 | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](https://www.mzv.cz/penezni-dary-v-roce-2015)

²⁴⁹ Peněžní dary v roce 2015. In: *Mzv.cr* [online]. ©2023 [cit.2023-03-09]. Dostupné z: [Peněžní dary v roce 2015 | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](https://www.mzv.cz/penezni-dary-v-roce-2015)

a asi před 15 lety založit české muzeum věnující se tomuto etniku v Srbsku. V těchto prostorách se průběhu let podařilo realizovat i různé kulturní akce, jako například výstavu fotografií ku příležitosti 175. výročí založení obce Češko Selo.²⁵⁰

Nevládní organizace a nadace. Nejsou to pouze peníze z MZV ČR, které pomáhají s financováním kultury a podporou českého jazyka v Banátu. Výsostné postavení mezi donory má jedna nevládní nezisková organizace: „*Z Česka hodně pomáhá Člověk v tísní.*“²⁵¹ Ta se v rumunském Banátu začala angažovat již v roce 1995, kdy zprostředkovávala financování stavby české školy ve Svaté Heleně z peněz ČR. Dále nadace asistovala při celkové rekonstrukci a modernizaci školy v Eibenthálu. Mimo jiné pořádala bezplatné kurzy češtiny pod záštitou UK v Praze, a to nejdříve přímo v hlavním městě a od roku 1995 v Dobrušce.²⁵² Nadace byla navíc na základě konkurzu vybrána, aby poskytovala asistenci krajanům při formulování a předkládání projektů a aby sledovala a koordinovala postup jejich realizace.²⁵³

Její pomoc se dále rozrostla v roce 2000, kdy reagovala na snižování zasílaných částek ze strany české vlády. Z tohoto popudu byl ještě v témže roce založen „Fond rozvoje Banátu“. Člověk v tísní díky tomuto projektu zprostředkoval možnost materiálně pomoci tamním českým školám. Těm šlo přes tuto nadaci zasílat materiální dary od tiskáren a kopírek, ale i sportovní náčiní a suché křídly.²⁵⁴ V současné době se zmíněná organizace nejvíce angažuje v podpoře agroturistiky a drobného podnikání.²⁵⁵

Dle Milana se Člověk v tísní v Srbsku angažuje, ale ne v kontextu české národnostní menšiny.²⁵⁶ Tamním Čechům se naopak podařilo navázat kontakt s jinou nadací: „*Hlávkova nadace zajišťuje na Hlávkově koleji na Praze 2 studentům ubytování a podporu studentů z Banátu.*“²⁵⁷ Pilotní projekt proběhl v roce 2019 a umožnil podporu nadaným studentům z českých národnostních menšin pro studium na vybraných veřejných školách v České

²⁵⁰ Emanuel, dotazovaný

²⁵¹ Honza B., dotazovaný

²⁵² GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku* s. 437-438.

²⁵³ SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. s. 156.

²⁵⁴ POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. s. 55-56.

²⁵⁵ Pomoc Banátu. In: *Banat.cz* [online]. ©2021 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Pomoc Banátu | Banát \(banat.cz\)](https://banat.cz).

²⁵⁶ Milan, dotazovaný

²⁵⁷ Standa, dotazovaný

republice. „Nadání bude v roce 2023 pokračovat v jednání o spolupráci s Národní radou České národnostní menšiny v Republice Srbsko, která projevila zájem o spolupráci a o propagaci Hlávková odkazu.“²⁵⁸

Dětem se věnuje i spolek „Český Banát“, který zpřijemňuje a zatraktivňuje tamní život české komunity. V rámci „Asistenční pomoci české oblasti v Banátu“ se zaměřuje na téma ekologie, zdraví, školství, volnočasové aktivity a například rozvoj pracovních příležitostí. Ve spolupráci s dobrovolníky a dalšími organizacemi se spolku podařilo vybudovat nová dětská hřiště v Eibenthále, Gerníku, Rovensku a Svaté Heleně. Další hřiště se plánuje vybudovat v Kruščici, čímž by se aktivita nevládních organizací „přelila“ i na druhou stranu Dunaje, k Čechům v srbském Banátu.²⁵⁹

Finanční podporu z České republiky umocňují další právní subjekty, například školy. To potvrdil i Vladimír Dvořák, svého času učitel na základní škole v rumunském Eibenthále. Ve své „Závěrečné zprávě o působení učitele u krajanů“ za školní rok 2016/2017 popisuje spolupráci se základní školou Lubina, díky které obdržela škola v Rumunsku materiály a pomůcky v hodnotě 15 tisíc Kč a tu stejnou částku na nákup učebnic, čítanek nebo pracovních sešitů.²⁶⁰

Kraje a města. Finanční podporu českým krajanům v rumunském a srbském Banátu umocňuje i aktivita krajů a měst. O pomoci krajů u rumunských Čechů ví Klára: „*Jelikož jsme letos (2023) nedostali peníze na projekty, Ivo Dokoupil (styčná osoba Člověka v tísní pro českou komunitu v Rumunsku) kontaktoval kraje. Takže například Plzeňský kraj nám teď zaplatí expozici v gernickém muzeu.*“ Kulturně podporují Čechy v Rumunsku například i starostové obcí z východních Čech, kteří spolupracují se Svatou Helenou a založili srpnovou tradici Gulášfestu, která se poprvé konala v roce 2022.²⁶¹

²⁵⁸ Nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“: Program nadační činnosti a dalších akcí Nadání 2023. In: *Hlavkovanadace.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Hlávková nadace \(hlavkovanadace.cz\)](http://hlavkovanadace.cz).

²⁵⁹ Asistenční pomoc v českém Banátu. In: *Visitbanat.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: Asisteční pomoc Banátu | VisitBanat.com

²⁶⁰ Závěrečná zpráva o působení učitele u krajanů. In: *Docplayer.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Závěrečná zpráva o působení učitele u krajanů - PDF Free Download \(docplayer.cz\)](http://Závěrečná zpráva o působení učitele u krajanů - PDF Free Download (docplayer.cz))

²⁶¹ Klára, dotazovaná

S finanční pomocí krajů má bohaté zkušenosti česká enkláva v Srbsku. Například kraj Jihomoravský poskytoval finanční dary české besedě v Bělehradu. „*On (kraj) se dlouhodobě snaží navázat vztahy se Srbskem a snaží se nějak udržovat vztahy se správními celky v Srbsku. A pan Zorbić tam učí zájemce a po nějaké době začal učit i tady v Bělehradě. (...) Každá beseda si může dělat vlastní aktivitu kurzů za které může vybírat peníze. A teď jsme domluveni s Jihomoravským krajem, že můžeme sloučit ty 2 naše kurzy (kurz pana Zorbiće a vlastní kurz v české besedě v Bělehradu).*“²⁶² Dle registru smluv Jan Zorbić od roku 2019 realizuje kurzy češtiny v Srbsku a je placen „Kanceláří Jihomoravského kraje pro meziregionální spolupráci“. V současnosti působí na lektorátu v Kragujevac a na lektorátu v Bělehradu.²⁶³

Jihomoravskému kraji se dále podařilo v září 2022 nově otevřít český lektorát na Filozofické fakultě univerzity v srbském městě Nový Sad. Výuka českého jazyka a úvodu do české kultury bude dostupná nejen všem studentům, ale i všem občanům, kteří o to projeví zájem.²⁶⁴

Česká beseda v Kruščici je zase v kontaktu s městem Čermná nad Orlicí v Královéhradeckém kraji. Zmíněné město a kraj dohromady zafinancovaly vybavení školy a počítačové učebny v Kruščici. Škola byla slavnostně otevřena v roce 2005.²⁶⁵ Mimoto ve zmíněné vesnici pozvedly životní úroveň a možnosti sportovního vyžití, neboť Královéhradecký kraj finančně podpořil vybudování zastřešeného hřiště s umělým trávníkem.²⁶⁶ Dle usnesení z 27. zasedání Zastupitelstva Královéhradeckého kraje ze dne 21. března 2016 byla podpořena výstavba zmíněné zastřešené haly ve výši 36 390 EUR, v aktuálním přepočtu tedy přibližně 859 000 Kč.²⁶⁷

²⁶² Milan, dotazovaný

²⁶³ Registr smluv. In: *Smlouvy.gov.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Podrobné vyhledávání | Registr smluv \(gov.cz\)](#).

²⁶⁴ Otevřen český lektorát v Novém Sadu. In: *Mzv.cz* [online]. 30. 9. 2022. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Otevřen český lektorát v Novém Sadu | Velvyslanectví České republiky v Bělehradě \(mzv.cz\)](#).

²⁶⁵ Hejtman navštívil krajany v Srbsku. In: *Kr-kralovehradecky.cz* [online]. 7. 7. 2005. ©2018 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Hejtman navštívil krajany v Srbsku | Královéhradecký kraj \(kr-kralovehradecky.cz\)](#).

²⁶⁶ Josef I. K., dotazovaný

²⁶⁷ Usnesení z 27. zasedání Zastupitelstva Královéhradeckého kraje. In: *Kr-kralovehradecky.cz* [online]. 21. 3. 2016 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [27 ZK 21.03.2016 Usnesení ke zveřejnění \(kr-kralovehradecky.cz\)](#).

Obrázek 3 - Zastřešená sportovní hala v Kruščici

Zdroj: *Kruščice v srdci*. Kruščice: Krušprint Kruščica, 2019. Propagační materiál.

Finanční dotace od krajů a měst nejsou poskytovány jen z čirého entusiasmu a chuti dělat dobré skutky, ale i z důvodů mnohem pragmatičtějších: „MZV si na to nechalo vypracovat studii, že veškerý vynaložený peníze, který vložíš do českých krajů v zahraničí, se ti 3,5násobně vrátí zpátky do České republiky. Ví to i spousta obcí v Česku, i když jim za to nadávají. (...) Vráti se to České republice třeba tak, že krajané do těch krajů a obcí odchází pracovat a odvedou to na daních.“²⁶⁸

Partnerství mezi městy vzniklo například i mezi Hlubokou nad Vltavou a srbským městem Bela Crkva.²⁶⁹

6.5.2. Finanční pomoc Rumunska a Srbska

Jak již bylo nastíněno v kapitolách věnujících vývoji českých komunit ve zmíněných dvou státech, znamenala 90. léta změnu paradigmatu nahlížení na národnostní menšiny. V případě Rumunska docházelo k postupné liberalizaci a podpoře národnostních menšin. V tehdejší Jugoslávii naopak gradovala obecná nespokojenost s ekonomicko-sociální situací

²⁶⁸ Standa, dotazovaný

²⁶⁹ Václav, dotazovaný

a v čele s prezidentem svazu Slobodanem Miloševićem se začaly objevovat nacionalistické tendence a vymezování, zvláště pak vůči kosovským Albáncům. To vše se logicky propisovalo i do finanční státní podpory v Rumunsku a Srbsku, čemuž se tato kapitola bude věnovat.

Státní podpora. Na rozvoji české minority v Rumunsku se podílel i samotný stát, ve kterém Pémové žijí. Při financování projektů docházelo ke kooperaci mezi tehdejším českým prezidentem Václavem Havlem a rumunským prezidentem Ionem Iliescu, kteří se předběžně domluvili na souběžném financování české komunity v letech 1990-1996.²⁷⁰ Závazný právní dokument vznikl v rámci usnesení č. 153 obou států v roce 1995.²⁷¹

O důležitou investici se postaral rumunský stát například v případě nové české školy ve Svaté Heleně otevřené v roce 1998, která potřebovala nové vybavení nábytku, lavic, či technického zařízení. Na základě intenzivního dialogu DSSČR a českých poslanců Josefa Paneše a Věry Timárové s tehdejším rumunským ministrem školství Virgilem Popescu uvolnila rumunská státní kasa částku 150 tisíc lei, v přepočtu asi 721 250 Kč. 100 tisíc lei bylo použito na lavice a nábytek a za zbylých 50 tisíc lei se zakoupilo moderní vybavení a počítače.²⁷²

Celková podpora ze strany Rumunska činila mezi lety 1995-2003 částku 35 milionů korun.²⁷³

Po změně režimu v Rumunsku v 90. letech pokračoval, tak jako doposud, rumunský stát platit chod českých škol a učitele na nich působících.²⁷⁴ Změna přišla s novým školským zákonem č. 354 v roce 2004, který rušil právní subjektivitu všem školám, které nesplňovaly minimální počet 200 žáků. Tento zákon byl následně upraven v roce 2007 zákonem č. 334, čímž se definitivně zrušilo ředitelství dané školy a bylo nahrazeno postem zástupce školského výboru pro danou spádovou školu.²⁷⁵ To mělo mimo jiné negativní dopad na výměru platu učitelů na školách bez právní subjektivity, neboť dle nových pravidel se výše platu stanovovala na základě počtu žáků ve škole. To mělo velký negativní dopad

²⁷⁰ Josef, Dotazovaný

²⁷¹ E-mailová komunikace s Oddělením zvláštního zmocněnce pro krajanské záležitosti MZV ČR. Dne 18. 2. 2020.

²⁷² Rukopis Františka Rocha o historii české vesnice Svatá Helena.

²⁷³ SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. s. 156.

²⁷⁴ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku* s. 444.

²⁷⁵ Rukopis Františka Rocha o historii české vesnice Svatá Helena.

na výplaty v českých menšinových školách, neboť se již po nějakou dobu potýkají s kriticky nízkým počtem školáků.²⁷⁶

Na druhou stranu rumunský zákon myslí na nízké obsazení menšinových škol a z toho důvodu udržuje v chodu a financuje i školy s velmi malým počtem žáků. „*Jsem přesvědčen, že by (česká škola v Eibenthálu) nemohla fungovat při 20 dětech, když v Ešelnici a v Oršavě je škola. Přitom tady odsud každé ráno jezdí mikrobus do Oršavy, který tam vozi středoškoláky a pak jezdí zpátky.*“²⁷⁷ Tuto problematiku v Rumunsku ošetřuje registr menšinových škol, díky čemuž musí splňovat mnohem nižší nároky na obsazení žáků.²⁷⁸ Kromě vyslaných učitelů z České republiky²⁷⁹ a uznaných peněžních darů z Česka v současnosti zajišťují chod českých škol rumunské finance.²⁸⁰

Rumunské ministerstvo školství je tedy zaměstnavatelem českých učitelů, kteří pocházejí z tamní české komunity a zajišťuje jim (ač ne vysoký) pravidelný příjem. Kromě toho však nutno podotknout, že tyto krajanské učitele vyprodukoval taktéž zmíněný stát, a to díky školské strategii ještě v 70. letech 20. století. „*V 70. letech přišlo Rumunsko s nápadem, že by si daná menšina měla vychovat své vlastní pedagogy. Vyzvali tedy všechny základní české školy, aby vybraly nadané absolventy z těch osmých tříd. Tito nově diplomovaní učitelé přinesli do českého vzdělávání jistotu a začalo se i více kulturně žít.*“²⁸¹

Pedagogický ústav dostudovalo v roce 1977 celkem 9 učitelů z řad české komunity, kteří následně nahradili tamní nekvalifikované vyučující. Prvními takto kvalifikovanými učiteli a učitelkami byli:

- Svatá Helena: Alena Fíková, Josef Dlouhý, František Roch
- Gerník: Anna Rothová, Josef Pešic, Loiza Špicel
- Bígr: Josef Mleziva
- Rovensko: František Šubert
- Nová Moldava: Josef Kučera²⁸²

²⁷⁶ Pan B., dotazovaný

²⁷⁷ Alex, dotazovaný

²⁷⁸ Klára, dotazovaná

²⁷⁹ O kterých však bude řeč až v následujících kapitolách

²⁸⁰ Alex, dotazovaný

²⁸¹ Klára, dotazovaná

²⁸² Rukopis Františka Rocha o historii české vesnice Svatá Helena.

Tak jako může daná pobočka DSSČR zažádat o peněžitý dar formou vypracování projektu českou vládou, může takto požádat o finance i vládu rumunskou. Honza dává za příklad soutěž olympiády českého jazyka nebo školní výlety, na které získávají peněžní prostředky tímto způsobem.²⁸³ „*Tu národní olympiádu organizuje rumunské ministerstvo školství. (...) Předtím je župní kolo, které mají na starosti učitelé. Toho se účastní Češi z českých škol a pár žáků i z městských škol rumunských, které něco umí česky. Národního kola se zúčastnilo asi 6 nebo 8 českých dětí. Minulý rok byla olympiáda v Oradea.*“²⁸⁴

V Srbsku se nesla 90. léta v duchu politicko-ekonomických turbulencí a nepřehledností. Druhá zmíněná vlastnost doby se týkala i financování české menšiny v Srbsku. Z výpovědí respondentů vyplývá, že události posledního desetiletí minulého století ochromily kulturní a vzdělávací činnost českých spolků, které navazovaly na již upadající aktivitu v 80. letech. Dle poskytnutých informací dotazovaných v předešlých kapitolách se vzdělávací a kulturní akce konaly v komorním prostředí dané komunity, která si setkání sama zorganizovala a zaplatila, nebo požádala o finanční podporu z prostředků dané obce.

Je velmi pravděpodobné, že ještě koncem 80. a počátkem 90. let čerpala celá česká komunita státní příspěvky přes Matici československou v chorvatském Daruvaru. Nicméně tím, že česká národnostní menšina v Chorvatsku je dodnes nejsilnější krajanskou komunitou na Balkánu, byli Češi v Srbsku finančně opomíjeni. Josef I. K. si proto myslí, že i když rozpad Jugoslávie znamenal zpřetrhání kontaktů a finančních toků s maticí v Daruvaru, na druhou stranu to motivovalo Čechy v Srbsku k založení vlastní Matice české.²⁸⁵

Příliv finančního kapitálu z vlastního Srbska k české menšině se proto zlepšil a zefektivnil založením „Maticе české“ v Bela Crkva. Ta začala ve zmíněné obci zastřešovat tamní českou besedu společně s besedami v Kruščici, Češkom Sele a v Gáji. K cílům této organizace patří také uchování českého jazyka a zvyků, a formálně koordinovat činnosti ostatních besed.²⁸⁶ „*Jak se ta Jugoslávie rozešla rozpadla, tak založila se matice v Bela Crkva. Vod tý doby to nějak zašlo nějak být aktivnější.*“²⁸⁷

²⁸³ Jan, dotazovaný

²⁸⁴ Alex, dotazovaný

²⁸⁵ Josef, I. K., dotazovaný

²⁸⁶ *Matice česká – česká beseda 1922-2002*. Bela Crkva. Propagační materiál Matice České.

²⁸⁷ Josef, I. K., dotazovaný

O mobilizaci české komunity a její kultury se v 90. letech nejvíce zasloužil Štěpan Klepáček, díky kterému se česká menšina začala rozvíjet.²⁸⁸ Matice česká byla založena v roce 1997 v Bele Crkvy ve spolupráci s oblastním sekretariátem pro národnostní menšiny.²⁸⁹ Při budování organizace se brala inspirace od, v té době již existující, matice slovenské národnostní menšiny.²⁹⁰

Nově tedy zprostředkovávala a zlepšovala čerpání peněžních darů od srbského státu. Práci zmíněné organizace komplikuje roztříštěnost jednotlivých spolků. České besedy, které jsou formálně řízeny Maticí českou, nejsou jedinými právními subjekty, jež se snaží o zachování české kulturní identity a češtiny. Například kvůli neshodám se část členů z českých besed odloučila a v roce 2001 založila spolek „Češi jižního Banátu“.²⁹¹ Postupným vznikem dalších spolků se tudíž vytratila schopnost Matice české koordinovat a sjednocovat činnost české komunity v Srbsku.

Pozitivní zlom nastal v roce 2009, kdy srbský stát vydal zákon o národnostních menšinách, na jehož popud byla v roce 2010 založena Česká národní rada.²⁹² O založení se opět hodně zasloužil pan Štěfan Klepáček. Díky tomu se zefektivnilo čerpání finančních prostředků od srbského státu.²⁹³ „*Ale museli jsme sehnat asi 2000 hlasů, aby se mohla Češka národní rada ustanovit.*“²⁹⁴

Jedním z dalších důvodů, proč byla Česká národní rada zřízena, je práce státu s národnostními menšinami. „*Jedna z podmínek pro vstup do EU je mít v pořádku národnostní menšiny a podporovat je. Srbsko si teda řeklo, (...) ať si všechny menšiny vytvoří svou vlastní národní radu.*“²⁹⁵

Česká národní rada hospodaří s peněžními dary od více subjektů. K těm zaprvé patří peněžní příspěvky od českého státu. Radě míří každý rok finanční prostředky, které následně může použít na podporu českých besed. Rada eviduje seznam všech kulturních akcí, jež mají

²⁸⁸ Zdeňko, dotazovaný

²⁸⁹ Štěfan Klepáček (*1950). In: *Pametnaroda.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-11]. Dostupné z: [Štěfan Klepáček \(1950\) \(pametnaroda.cz\)](https://www.pametnaroda.cz).

²⁹⁰ Milan, dotazovaný

²⁹¹ KOKAISL, P. *Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě*. s. 298.

²⁹² Viz předešlá kapitola “Historie Čechů v Srbsku”

²⁹³ Josef, I. K.

²⁹⁴ Josef, I. B.

²⁹⁵ Standa, dotazovaný

české besedy a spolky v plánu daný rok realizovat, a na základě svého uvážení může některou z aktivit finančně podpořit.²⁹⁶ Například v roce 2022 se podařilo radě finančně podpořit částkou přibližně 47 tisíc korun kulturní akce v Českom Sele nebo přátelské fotbalové zápasy v Kruščici v rámci akce Banát Cup.²⁹⁷

Další zdroje financí putují z autonomní oblasti Vojvodina, která má od roku 2009 v Srbsku vnitřní regionální samostatnost a rozšířenou paletu pravomocí, jako například svou vlastní rozvojovou banku.²⁹⁸ Tento samosprávný celek disponuje fondy, ze nichž jsou čerpány granty na kulturu a podporu médií. Finanční dary národnostním menšinám nejsou nárokové, tudíž si každá beseda nebo spolek musí o finanční balík zažádat.²⁹⁹ V posledních dvou letech například vojvodinský sekretariát pro kulturu ve spolupráci s městským úřadem Novi Sad podpořil částkou 1 200 euro manifestaci Cyrila a Metoděje konanou 24. dubna v Petrovaradinu. V rámci této akce se podporuje česká komunita a český jazyk společným předčítáním a recitací českých a srbských děl.³⁰⁰

Finanční prostředky taktéž plynou od samotného srbského státu a, jak již předešlý příklad napovídá, i z příslušných obcí.³⁰¹ O státním financování české národnostní menšiny poskytl informaci Milan z prostředí Bělehradu: *„Město Bělehrad nefinancuje národnostní menšiny. Je tu nějaký celostátní fond na národnostní menšiny, ale na něho jsme doposud nedosáhli. Pár let zpátky to začalo, ale přesně nevím, jestli jsme nemohli nebo nedosáhli. Párkrát jsme dostali finanční dary od ministerstva kultury. Na ty se můžeme vedle členských příspěvků spolehnout, ale je toho málo. Tam (...) se to dává každé menšině. Ta částka je 1000 euro a více, ale všichni dostanou to minimum.“*³⁰²

Jeden z mnoha příkladů, kdy Česká národní rada podporuje české menšinové školství v Srbsku, popisuje Zdeňko: *„(Dětem) Dáme jim balíček čokolády. Ty balíčky dá vždycky 7-8 let Česká národní rada, pro ty, co jdou na češtinu do školy. Každý, kdo jde první rok na češtinu, dostane ranec s knížkami pro školu, barvy, a tak všechno.“*³⁰³

²⁹⁶ Josef, I. K., dotazovaný

²⁹⁷ Liduše, dotazovaná

²⁹⁸ JANEV, J.; TÁBORSKÁ, M. Srbsko má první evropský autonomní region – Vojvodinu. In: *Irozhlás.cz* [online]. 30. 11. 2009. ©2023 [cit.2023-03-11]. Dostupné z: [Srbsko má první evropský autonomní region - Vojvodinu | iROZHLAS - spolehlivé zprávy.](#)

²⁹⁹ Standa, dotazovaný

³⁰⁰ Růža, dotazovaná

³⁰¹ Liduše, dotazovaná

³⁰² Milan, dotazovaný

³⁰³ Zdeňko, dotazovaný

V praxi to tedy vypadá tak, že česká beseda nebo spolek vypracují projekt a mohou čerpat finance z více zdrojů. To se povedlo v obci Petrovaradín, kde díky tomu vznikla událost Varadínské mosty kultury, kdy smyslem této akce je propagace české kultury a české umělecké tvorby. Pro tento účel bylo vytvořeno 10 bannerů s informacemi napůl v češtině a napůl v srbštině. Tyto bannery se vystavují na pevnosti Petrovaradín v obci Novi Sad, v tamní akademii umění a ve městě Irig, kde se nachází nejstarší čítárna v Srbsku.³⁰⁴

V případě Čechů v Srbsku však v dlouhodobém horizontu nastane problém s přílivem finančního kapitálu ze srbské státní kasy. Na základě trendu klesající populace Pémů v Srbsku čeká komunitu do budoucna nelehká otázka ohledně výše obdržených peněžních darů, které jsou regulovány zákonem. Dle něho se finanční výše daru odvozuje od velikosti dané národnostní menšiny uváděné v celostátním sčítání lidu. V roce 2022 tento zákon operoval s 1824 osobami deklarujícími českou sounáležitost dle sčítání lidu z roku 2011. V první půli roku 2023 by však měly být známy výsledky ze sčítání lidu v roce 2022, ve kterém se čeká pokračující trend snižování české populace v Srbsku, a tím pádem i zákonné snížení míry státního financování české minority.³⁰⁵

Pro lepší představu struktury financování České národní rady ze strany Srbska lze uvést obdržené částky v roce 2019:

- 1) Finance z obecního rozpočtu Bela Crkva – přibližně 41 tisíc Kč
- 2) Finance od autonomní oblasti Vojvodina – přibližně 355 tisíc Kč
- 3) Finance od srbského státu – přibližně 830 tisíc Kč³⁰⁶

6.6. Poměry českého menšinového školství v Rumunsku a Srbsku

V předchozí kapitole byl nastíněn jeden z fenoménů přímo ovlivňující české menšinové školství v Rumunsku a Srbsku; úbytek osob hlásících se k české národnosti. V rumunském případě pád Ceaușescovy vlády umožnil na jedné straně České republice a jiným subjektům finančně a materiálně podpořit zdejší české menšinové školství. Na straně druhé však nastartoval masivní odliv Pémů zpět do české kotliny, kvůli čemuž se české školy v rumunském Banátu dodnes potýkají s nedostatkem školáků.³⁰⁷

³⁰⁴ Růža, dotazovaná

³⁰⁵ Liduše, dotazovaná

³⁰⁶ Nacionalni savet češke nacionalne manjine: Dokumenta. In: *Savetceha.rs* [online]. ©2021 [cit.2023-03-11]. Dostupné z: [Dokumenta - Nacionalni savet češke nacionalne manjine \(savetceha.rs\)](https://www.savetceha.rs/).

³⁰⁷ POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. s. 58.

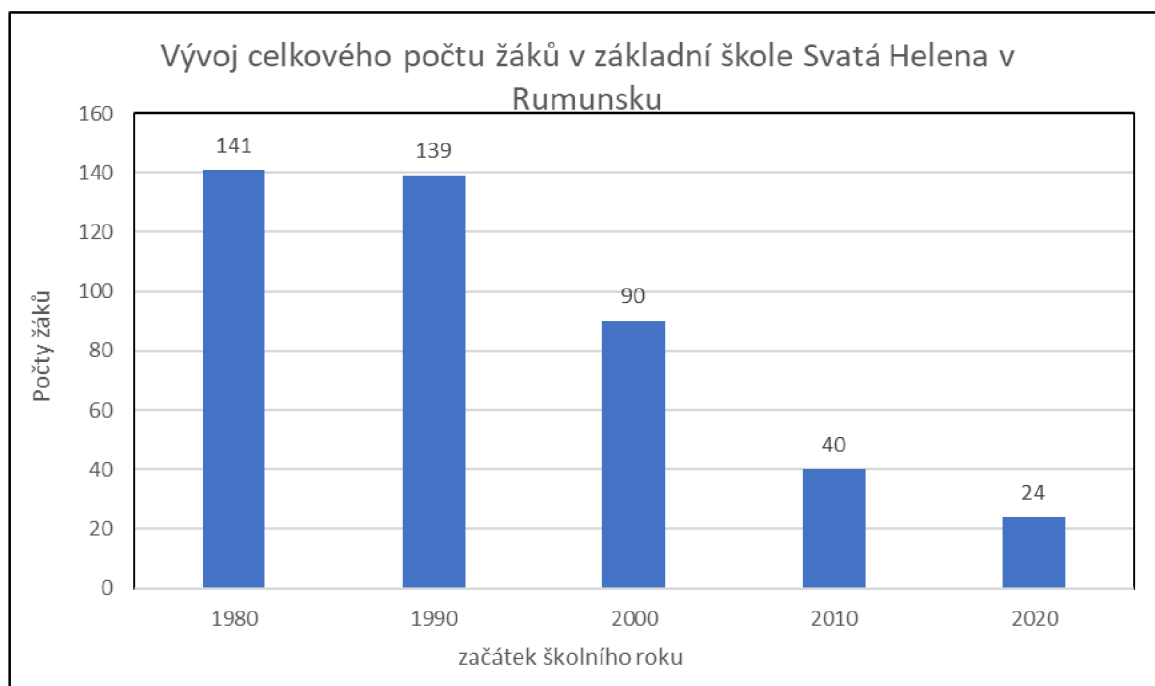
V případě české enklávy v Srbsku znamenal přelom 80. a 90. let minulého století odluku a zpřetrhání vztahů s početně silnou českou menšinou v chorvatském Daruvaru, kde se nacházela i Matice česká, jež celkově zastřešovala Čechy v tehdejší Jugoslávii. Balkánské války za samostatnost jednotlivých svazových republik na léta paralyzovaly činnost a rozvoj srbských Čechů. To se zákonitě negativně projevilo i na počtu dětí s českým etnicko-kulturním uvědoměním.

6.6.1. Poměry z hlediska vytiženosti menšinových škol

Mezi události, které negativně ovlivnily počty dětí v českých školách v Rumunsku, patřil podle výpovědi Josefa nepochybně již zmiňovaný pád režimu N. Ceaușesca. Tento přelom v rumunských dějinách znamenal otevření hranic a možnost navázat oficiální vztahy české menšiny s vládou České republiky, která mohla komunitu finančně podpořit a zatraktivnit tamní životní podmínky. Vyslanci ČR nicméně upozorňovali na fakt, že jestliže finančně pomohou, zpřístupní tím na druhou stranu české vesnice s městy a českou kotlinou samotnou. To by následně mohlo vést nikoliv ke stabilizaci počtu Pémů, ale naopak k exodu do rumunských měst, nebo přímo do samotného Česka. Tato upozornění se následně ukázala jako pádná. Respondent dále označuje vstup Rumunska do EU jako jeden z hlavních momentů, po kterém následovala emigrace do ČR.³⁰⁸

³⁰⁸ Josef, dotazovaný

V grafu č. 6 se nachází vývoj celkového počtu žáků nastupující k danému školnímu roku do české základní školy ve vesnici Svatá Helena v Rumunsku. Do počtu jsou zahrnuty děti navštěvující mateřskou školku a děti od 1.-8. třídy. Podrobnější data o počtech žáků v jednotlivých třídách k danému roku se nachází v přílohách (Příloha 1).

Graf 6 - Vývoj celkového počtu žáků v základní škole Svatá Helena v Rumunsku.³⁰⁹

Zdroj dat: Rukopis Františka Rocha o historii české vesnice Svatá Helena

Pokud pro tento případ platí premisa, že vývoj počtu dětí navštěvujících české základní školy se odvíjí od celkového populačního vývoje a migračních tendencí, není graf č. 6 nijak v rozporu s předešlou Josefovou výpovědí. Po stabilních 10 letech mezi lety 1980 a 1990 nastal v následujících 10 letech rapidní pokles návštěvnosti zmíněné české menšinové školy o přibližně 35 %. To by mohlo souviset s pádem rumunského komunistického režimu v roce 1989 a následným exodem Čechů z Rumunska. Ještě větší pokles nastal mezi roky 2000 a 2010, kdy se snížila návštěvnost základní školy o více než 65 %. To také koresponduje s tezí Josefa, který populační úbytek Pémů připisuje vstupu Rumunska do EU.

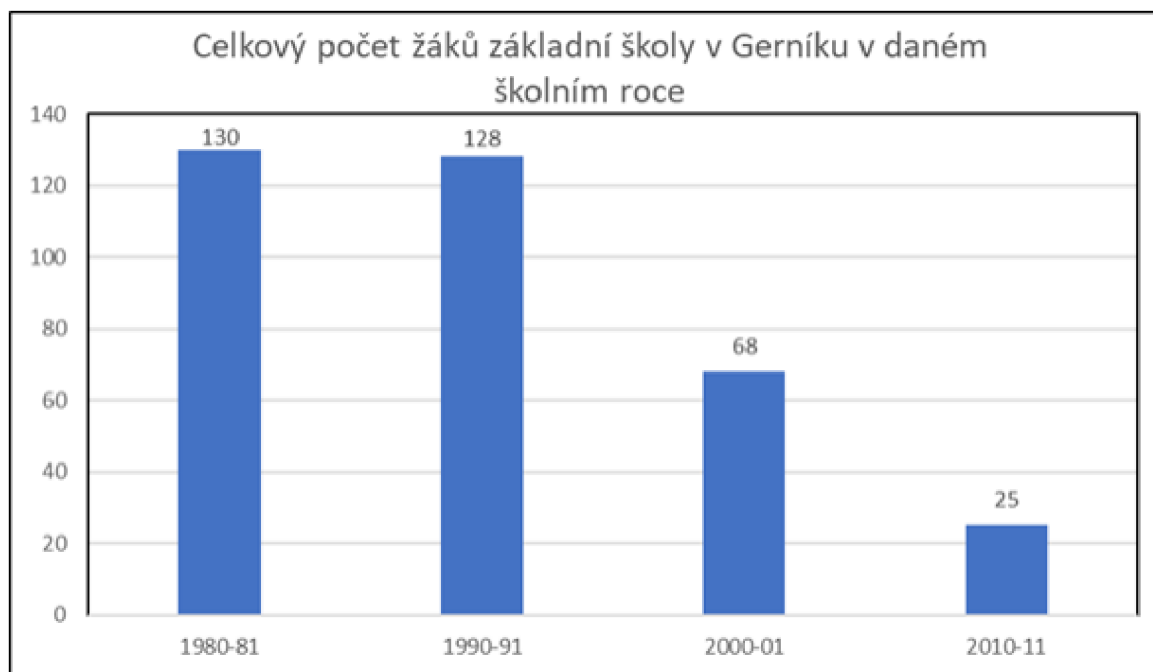
Existoval nicméně ještě jeden prvek, který také pravděpodobně vývoj počtu Čechů v Rumunsku ovlivnil, a tím mohl být pokles důlní činnosti v Nové Moldavě. Ještě v roce 1990 zaměstnával tento závod na těžbu mědi asi 550 Čechů z okolní Nové Modavy, Svaté Heleny, Gerníku, Berzásky, Lubkové a Zlatice. Od roku 1995 důl svoji důlní činnost

³⁰⁹ Graf byl vlastnoručně zpracován v programu MS Excel

stále více omezoval, až došlo v roce 2007 k propuštění posledních zaměstnanců a k jeho zakonzervování.³¹⁰ Postupné omezování těžby a propuštění zaměstnanců v průběhu 12 let mohlo se vstupem Rumunska do EU působit synergickým účinkem na odliv Pémů z rumunského Banátu.

Uzavírání dolů postihlo i obec Bígr, u které fungoval důl u Kozly. Těžba zde byla zrušena v roce 2000.³¹¹ Něco podobného se kolem roku 2006 přihodilo i obyvatelům české vsky Eibenthál, kde v nedaleké Ujbányji došlo k uzavření šachty.³¹²

Podobný trend poklesu žactva lze sledovat i na základní škole v Gerníku v grafu č. 7.

Graf 7 - Vývoj počtu žáků základní školy v Gerníku v Rumunsku³¹³

Zdroj dat: Informace z osobních dokumentů respondenta z obce Gerník.

Lze předpokládat, že negativní vlivy působící na návštěvnost tamní české školy se ve sledovaném období nevyhnuly ani české gernické škole. Podrobnější data o počtech žáků v jednotlivých třídách k danému roku se nachází v příloze č. 2.

Dle krajanského časopisu „Okénko“ nedokázaly některé školy na rapidní pokles počtu dětí zareagovat, a jejich činnost byla zrušena, například na základní škole v Šumici

³¹⁰ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*. s. 194.

³¹¹ SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. s. 126-127.

³¹² Alex, dotazovaný

³¹³ Graf byl vlastnoručně zpracován v programu MS Excel

a Rovensku.³¹⁴ V současnosti již neprobíhá výuka ani na základní škole v Bígru. Poslední tři žáci navštěvovali tamní školu minulý rok a český učitel pan Mlezina odešel do důchodu.³¹⁵

Na rozdíl od rumunského scénáře neznamenal rozpad Československa v případě srbských Čechů exodus do své pravlasti. Zásadní přelom nenastal ani po vstupu Česka do EU, kdy sice pár lidí odešlo pracovat do ČR, ale neodstěhovali se natrvalo, neboť si v daných obcích ponechali trvalý pobyt a do svých rodišť se pravidelně vraceli.³¹⁶ Masivnější odliv dle Josefa nastal z obce Vršac až poměrně nedávno. „*Jenom ted'ka je to čtyry pět let nazpátek, hodně rodinách odešlo do Čech. Pa já myslim, že tam je lepší život. Větší peníze.*“³¹⁷ S tím koresponduje i výpověď Josefa z Kruščice: „*Ne. Jenom ted', poslední 4 roky dejme tomu odchází za prací.*“³¹⁸ Jaké důvody tedy stály za klesajícím počtem české populace v dnešním Srbsku, a tím pádem i poklesem počtu českých dětí?

Některé z jevů, jež v negativním slova smyslu ovlivnily české menšinové školství v srbském Banátu, lze demonstrovat na poslední ryze české vesnici v Srbsku, Češkom Sele. I v této obci se nacházela česká základní škola, ve které se učilo od první do čtvrté třídy v češtině. „*Já jsem završil 4 třídy ve škole v Češkom Selu na českym jazyku. Když jsem já chodil do školy, tak tam byla česká učitelka. Všechno bylo v češtině a tam nebyl žádný druhý člověk kromě Čechů. Pak bylo mín a mín dětí. Pátá až osmá třída jsme museli odchodit srbsky buď v Bele Crkvy, v Jasanovo.*“³¹⁹ Jeden z respondentů dodává, že mnoho lidí již po absolvované 4. třídě nikam do školy nešlo, tudíž mohli zůstat v české obci, čímž se česká kultura utužovala.³²⁰

Na jednu stranu právě odlehlost zmíněné obce a jistá samostatnost v základním vzdělání v češtině dlouho udržovala české kulturní prvky. Na stranu druhou však právě jistá nepřístupnost začala postupem času negativně ovlivňovat zdejší kvalitu života. „*Byla cesta, ale měkká, polňačka. Takže se tam nemohlo lehkou přijet. Dobře, dřív bylo víc lidu,*

³¹⁴ KUPKOVÁ, I. Vývoj a význam projektu Děti dětem. In: *Okénko: Svatá Helena – Gerník – Nová Moldava*, 2018. s. 11.

³¹⁵ Alex, dotazovaný

³¹⁶ Josef I. B., dotazovaný

³¹⁷ Josef I. V., dotazovaný

³¹⁸ Josef I. K., dotazovaný

³¹⁹ Josef I. V., dotazovaný

³²⁰ Josef I. K., dotazovaný

*co zemědělci. I měli svoje koně. Když se potřebovalo, zapřáhlo se na vůz. (...) A když udělali pak silnici, už hodně lidu odešlo. Silnice byla udělaná teprve v osmdesátém roku.*³²¹

Celá situace vyústila ve zrušení výuky na základní škole v Češkom Selu již v roce 1974. Tím začali lidé ještě více českou vesnici opouštět, aby mohli dopřát svým dětem výuku na základních školách v okolních obcích.³²² Tím, jak polehku klesal počet Pémů v Srbsku, vyvstal do té doby neznámý problém, který asimilaci začal taktéž urychlovat. Zmíněný fenomén popisuje Margita z Češkeho Sela: *Brali se Češi s Čechem, dokad' to tady šlo. No (...) tak do roku 1980. A pak už to ani dál nešlo, protože už jsme byli všichni příbuzný.*³²³ Rození dětí ve smíšených sňatcích tím pádem dále oslabovalo pozici české kultury v Srbsku.

Postupné snižování počtu českých dětí mělo za následek zavření dalších českých základních škol, a to dokonce ještě dříve než té v Češkom Selu. Podobný scénář nastal i v české škole ve Velikom Središti. *„Ve Velikom Središti byla česká škola, kde se první 4 třídy učilo na češtině. Ta škola tam byla do 52. roku. Umřel učitel a děti bylo málo, tak většina přešla sem do Vršic.*³²⁴

Česká škola Jana Žižky v Bělehradě byla z důvodu nízkého počtu dětí taktéž uzavřena, a to v roce 1960.³²⁵ Přibližně v ten samý rok se přestalo učit v českém jazyce na prvním stupni taktéž v Bele Crkvy. V té samé škole existovaly i třídy pro maďarské a rumunské žáky, u těch však došlo ke zrušení ještě dříve.³²⁶

V časové chronologii poté následovala škola v Kruščici v roce 1965, kde probíhala výuka taktéž od první do čtvrté třídy v češtině.³²⁷ V publikaci „Od národní knihovny a čítárny po českou besedu v Kruščici“ se autor věnuje historii české enklávy v této obci a popisuje historická fakta události z tamních literárních zdrojů. Fungování české školy v Kruščici je naposled zmíněno v roce 1963 v Českém lidovém kalendáři: *„Česká škola*

³²¹ Josef I. V., dotazovaný

³²² Emanuel, dotazovaný

³²³ Margita, dotazovaná

³²⁴ Walter, dotazovaný

³²⁵ Češi v Bělehradě žijí už přes 150 let. In: *Krajane.net* [online]. ©2023 [cit.2023-03-25]. Dostupné z: [Češi v Bělehradě žijí už přes 150 let - Krajane.net](https://www.krajane.net/ceši-v-belehrade-ziji-uz-pres-150-let).

³²⁶ Václav, dotazovaný

³²⁷ Josef, I. K., dotazovaný

v Kruščici má pouze nižší ročníky, které navštěvuje 34 žáků. Třídy vedou učitelé Alois a Fanyňka Hlaváčkovi.³²⁸

Kromě fenoménu poklesu vytiženosti českých škol ovlivňoval zavírání českých škol ještě další faktor: „Pomáhala tomu i Titova politika, kdy on se snažil ujednocovat než rozlišovat mezi etniky, všichni byli Jugoslávci. To se i spíš jim hodilo tý politice, že ta národnostní výuka nebyla.“³²⁹

V 80. a 90. letech tedy neexistovala v dnešním Srbsku instituce věnující se rozvoji a výuce českého jazyka. Mluvená čeština se tedy předávala v rodinách, nicméně bez zacílení na správnou psanou formu.³³⁰ Pokud byly některé české komunity trochu aktivnější, snažily se vykrytí absenci výuky na základních školách vlastní aktivitou, jako například kolektivním předčítáním.³³¹

Otevření hranic po politickém přerodu na přelomu 80. a 90. let minulého století nepřineslo pouze pokles české populace v Rumunsku, ale také možnost znovu navázat na tradici³³² vysílání učitele z české kotliny ke krajanské rumunské komunitě. Po právních úpravách ohledně zachování menšinových jazyků v Rumunsku³³³ začala Česká republika od roku 1998 opět vysílat české učitele do rumunského Banátu.³³⁴ Bylo tak prvně rozhodnuto dle usnesení vlády pro rok 1996-2000 a následně došlo k vydání usnesení č. 1306 ze dne 18. prosince 2000, na základě kterého se rozhodlo o vyslání celkem 12 učitelů ke krajanským komunitám na rok 2001-2005. „Od roku 2006 jsou krajané v zahraničí podporováni z Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí. Aktuálně běží v souladu s usnesením vlády č. 926/2020 čtvrtý pětiletý Program, a to konkrétně na léta 2021 až 2025.“³³⁵

³²⁸ IROVIĆ, J. M. *Od národní knihovny a čítárny po českou besedu Kruščice*. s. 32.

³²⁹ Standa, dotazovaný

³³⁰ Walter, dotazovaný

³³¹ Václav, dotazovaný

³³² Přerušeno v roce 1959

³³³ Podrobněji kapitola „6.1.3. Vývoj po roce 1989“

³³⁴ SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. s. 155.

³³⁵ Informace poskytnuty v e-mailové komunikaci s Oddělením pro krajanské záležitosti MZV ČR. Dne 15. 3. 2023.

V tabulce č. 4 si lze prohlédnout seznam všech vyslaných českých učitelů od roku 1998 k české národnostní menšině v Rumunsku.

	Svatá Helena	Gerník	Rovensko	Eibenthál
1998/99	Vilma Anýžová	Pavel Sumec	Radka Smolíková	Jaroslav Svoboda
1999/2000	Petr Skořepa	Markéta Světlíková	Radka Smolíková	Tomáš Procházka
2000/01	Martina Kopáčková	Ludmila Štástková	Lenka Nováková	Jaromír Kopřiva
2001/02	Petr Skořepa	Jaroslav Svoboda	Lenka Nováková	Michaela Sekaninová
2002/03	Petr Skořepa	Jaroslav Svoboda		Michaela Sekaninová
2003/04	Petr Skořepa	Jana Foldynová		Jaromír Kopřiva
2004/05	Marta Skříčková	Jana Foldynová		Jaromír Kopřiva
2005/06	Petr Skořepa	Martina Kopáčková		Jaromír Kopřiva
2006/07	Petr Skořepa	Ludmila Štástková		Ondřej Syrovátka
2007/08	Petr Skořepa	Jaroslav Svoboda		Hana Hermannová
2008/09	Petr Skořepa	Jaroslav Svoboda		Hana Hermannová
2009/10	Petr Skořepa	Matěj Března		Hana Hermannová
2010/11	Hana Lejskeová	Hana Lejskeová		Jolana Budigová
2011/12	Hana Lejskeová	Hana Lejskeová		Kateřina Rohálová
2012/13	Petr Skořepa	Petr Skořepa		Kateřina Rohálová
2013/14	Petr Skořepa			Kateřina Rohálová
2014/15	Petr Skořepa			Kateřina Rohálová
2015/16	Petr Skořepa			Vladimír Kovář
2016/17	Petr Skořepa			Vladimír Kovář
2017/18	Kateřina Rohálová	Kateřina Rohálová		Vladimír Kovář
2018/19	Kateřina Rohálová	Kateřina Rohálová		Vladimír Kovář
2019/20	Kateřina Rohálová	Kateřina Rohálová		Vladimír Kovář
2020/21	Kateřina Rohálová	Kateřina Rohálová		Vladimír Kovář
2021/22	Klára Jíchová	Klára Jíchová		Alexandr Gajzdica
2022/23	Klára Jíchová	Klára Jíchová		Alexandr Gajzdica

Tabulka 4 - Seznam vyslaných českých učitelů od roku 1998-2023³³⁶

Zdroj dat: Přehled učitelů působících u krajanských komunit od 1997. In: *Dzs.cz* [online]. [cit.2023-03-21]. Dostupné z: [Přehled učitelů od roku 1997.pdf \(dzs.cz\)](https://dzs.cz).

V základní škole v Gerníku se od roku 2013-2016 dle přehledu učitelů na stránkách DZS nevyskytoval český vyslaný učitel. Výuku češtiny nicméně mohl zajišťoval vyslaný učitel působící ve Svaté Heleně, jako tomu bylo od roku 2010. Pokud tomu tak nebylo, na gernické škole působil český učitel pocházející přímo z krajanské komunity.

³³⁶ Tabulka byla vlastnoručně vytvořena v programu MS Excel.

V tabulce dále chybí vyplněny údaje od roku 2001 pro základní školu v Rovensku. Neznamená to však, že by škola v celé nevyplněné části nefungovala. Pravděpodobně chod výuky zajišťovali opět samotní Pémové. D. Gesce totiž uvádí, že ještě v roce 2009 rovenskou školu navštěvovalo 6 žáků.³³⁷

V současnosti jsou z České republiky vyslány dvě osoby podporující výuku češtiny u krajanů v Rumunsku. Jeden učitel obstarává výuku češtiny v obcích Eibenthál, Oršava a Ešelnice. Vyslaná učitelka pak vyučuje české děti v Gerníku, Svaté Heleně a Nové Moldavě.³³⁸

Obecně se dá říci, že výuka probíhá velmi individuálně. Například v Eibenthálu hodiny češtiny probíhají ve skupinách napříč třídami, ve kterých se vyskytují děti s různou úrovní češtiny: „*Mám tam kluka z rumunské rodiny, který umí maloučko. Pak tam mám trochu asimilované. Ale pak tam jsou i děti z českých rodin, které musíš učit jako na klasické české škole – čtení, psaní, gramatiku. Na každé to děcko to musíš nějak ušít.*“ Ač se v případě základní školy v Eibenthálu jedná o instituci vyskytující se ve vesnici se silnou českou kulturní stopou, výuka neprobíhá v českém jazyce, ale v rumunštině. Výuku v rumunštině na prvním stupni zařizuje ředitelka školy, Češka pocházející z tamní komunity. Výuku v rumunštině na druhém stupni zastřešuje rumunská Srbka taktéž pocházející z Eibenthálu. Nicméně v závislosti na ročníku jsou do rozvrhů pevně zakomponovány 3-4 hodiny češtiny týdně, které navštěvují všichni žáci. Tyto hodiny češtiny probíhají v malotřídkách; jedna pro první stupeň a druhá pro stupeň druhý.³³⁹

Vybudování zdejší základní školy a vysílání českých učitelů již začíná nést ovoce: „*Vypráví se, že před 15 nebo 20 lety tadys na Eibenthále třeba češtinu neslyšel, ale že teď se to zase obrátilo. Na ostatních českých vesnicích je ta čeština stabilnější, protože ty ostatní vesnice byly zemědělské a samostatné. Zatímco do Eibenthálu jezdili rumunské a třeba i srbské rodiny.*“

Učitel dále zajišťuje výuku v Ešelnici a Oršavě formou hodin mimo řádnou výuku, neboť zdejší krajané žijí mezi silnou rumunskou majoritou a jejich děti navštěvují rumunské školy.³⁴⁰

³³⁷ D. GESCE. *Historie českých komunit v Rumunsku*. s. 449.

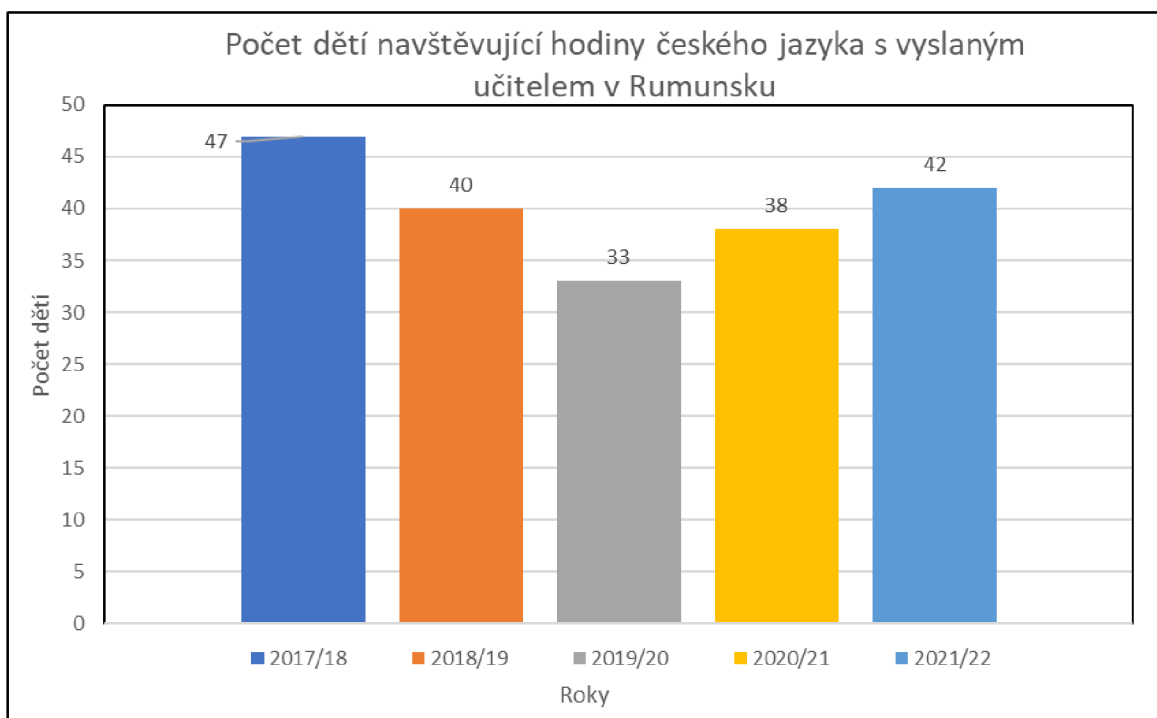
³³⁸ Čeští učitelé v Banátu. In: *Visitbanat.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-23]. Dostupné z: [Čeští učitelé v Banátu | VisitBanat.com](https://www.visitbanat.com/).

³³⁹ Alex, dotazovaný

³⁴⁰ Alex, dotazovaný

V případě českých škol ve Svaté Heleně a Gerníku probíhá výuka od nulté do čtvrté třídy v češtině, což zajišťuje český vyslaný učitel. Žáci mají ve svém rozvrhu taktéž několik hodin rumunštiny týdně, jež vyučuje tamní učitel pocházející z krajanské komunity. Na druhém stupni (tedy v páté a osmé třídě) se karta obrací; pravidelné čtyři hodiny češtiny týdně vede učitel vyslaný z ČR, jinak výuka druhého stupně probíhá v rumunštině. České školy nemají učitele pro druhý stupeň, tudíž pravidelně dojíždí rumunští učitelé ze spádové školy z Coronin.³⁴¹

V grafu č. 8 se nachází vývoj počtu dětí za posledních 7 let, které navštěvovaly hodiny češtiny v Rumunsku s vyslaným učitelem z ČR. Podrobnější informace pro tento graf se nachází v kapitole Přílohy (příloha č. 3)

Graf 8 - Počet dětí navštěvujících hodiny českého jazyka s vyslaným učitelem v Rumunsku.³⁴²

Zdroj dat: Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí: Závěrečné zprávy učitelů. In: *Dzs.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-19]. Dostupné z: [Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí | Dům zahraniční spolupráce \(dzs.cz\)](https://dzs.cz).

Podle veřejně dostupných závěrečných zpráv od vyslaných učitelů v Rumunsku se realizovala výuka v těchto obcích: Svatá Helena, Gerník, Eibenthál, Nová Moldava, Ješelnice a Oršava. V prvních třech zmíněných vesnicích probíhala v rámci hodin českého jazyka na tamních českých základních školách. V případě Ješelnice a Oršavy probíhala

³⁴¹ Klára, dotazovaná

³⁴² Graf byl vlastnoručně vyroben v programu MS Excel.

výuka češtiny v rámci dobrovolných kurzů. V Nové Moldavě probíhala výuka taktéž formou kurzu v prostředí tamní školy „Scoală gimnazială Moldova Nouă“.³⁴³

Výsledky za rok 2017-2019 jsou poznamenány nepřesností, neboť v závěrečných zprávách se ve zmíněných letech nenachází přesný počet dětí navštěvujících kurzy češtiny v Ješelnici a Oršavě. Z trendu a známého počtu dětí navštěvujících zmíněný kurz za rok 2020 a 2021 by se počet žáků za předešlé tříleté období mohl pohybovat kolem 15 osob. Z toho důvodu je velmi pravděpodobné, že v rámci sledovaného období navštěvovalo nejméně děti hodiny češtiny nikoliv v roce 2019/20 (viz graf), ale o rok později. Tím pádem je pravděpodobně rok 2021/22 jediným rokem v grafu, u kterého došlo ke vzrůstu počtu dětí v porovnání s rokem předešlým.

Dále je pro správnou interpretaci grafu zapotřebí poznamenat, že v roce 2020/21 neprobíhala výuka v Nové Moldavě, a to v důsledku koronakrize a příjezdu nové vyslané české učitelky Kláry Jichové.

Téměř ve všech vyučovacích místech docházelo k postupnému poklesu počtu dětí na hodinách českého jazyka. Výjimku tvoří základní škola v Gerníku a Eibenthálu, kde došlo v roce 2021 k mírnému nárůstu počtu žactva. „*Tedka na Vánoce (2021) přišli po 15 letech 3 rodiny se 6 děcký. Vrátili se z Ústí nad Labem. Na Gerníku se narodilo taky plno děcek a letos taky.*“³⁴⁴

Na základě zmíněného usnesení vlády č. 1306 ze dne 18. prosince 2000 se nově mezi 12 vyslanými učiteli nacházel i Roman Grossman, který zamířil k české komunitě v Srbsku. Tradice vysílání českých učitelů k srbským Čechům trvá dodnes a tamní příslušníci české národnostní menšiny si tuto aktivitu pochvalují. Dle jejich slov se kvalita češtiny od příchodu vyslaného učitele začala opět zvedat.³⁴⁵ „*Kdyby učitelové z Čechách nechodili, děti by už vůbec neuměly česky, vůbec.*“³⁴⁶

Vyslaný učitel z ČR v současnosti učí v prostorách českých besed v obcích Kruščice, Bela Crkva, Češko Selo a Vršac. Hodiny češtiny se neomezují pouze na děti ve školním věku. V Kruščici například probíhá výuka češtiny i ve školce a ve všech besedách

³⁴³ Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí: Závěrečné zprávy učitelů. In: *Dzs.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-19]. Dostupné z: [Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí | Dům zahraniční spolupráce \(dzs.cz\)](https://dzs.cz).

³⁴⁴ Alex, dotazovaný

³⁴⁵ Josef I.K., dotazovaný

³⁴⁶ Margita, dotazovaná

jsou realizovány i hodiny pro dospělé. „*S téma staršíma je to nějaká konverzace na nějaký téma a teď se do toho snažíme zařadit i zpěv.*“³⁴⁷

Walter poznamenává, že postupem času přestaly na hodiny češtiny ve Vršaci chodit děti. Pokles počtu česky hovořících, popřípadě zájmu o hodiny českého jazyka s vyslaným učitelem se promítl v Gaji, kde češtinářské kurzy probíhaly každou sobotu, a to v letech 2008 do roku 2017, kdy byly z důvodu nízkého zájmu a počtu českých příslušníků zrušeny.³⁴⁸ O poklesu zájemců o kurzy češtiny v Kruščici s vyslaným učitelem referuje i Josef: „*Teď je lidí na kurzu češtiny míň než v roce 2000. Ale to není za to, že by lidi neměli zájem, ale že je jich prostě míň.*“³⁴⁹

I když stále mnoho dětí a dospělých rádo pravidelně navštěvuje hodiny češtiny s učitelem z Česka, je nasnadě položit si otázku, zda tato aktivita iniciovaná ze strany českého státu dokáže zvrátit proces asimilace. „*Ta doba, kdy byly zrušený český školy do roku 2000, to bylo to nejtragičtější, protože teď ta populace středního věku česky umí málo nebo vůbec.*“³⁵⁰

Ač se od roku 2000 začaly některé děti opět učit česky, nedokáže to vybalancovat posledních 30 až 40 let, kdy česká národnostní menšina v Srbsku neměla možnost rozvíjet svoji češtinu ve školách. Je tedy velmi těžké motivovat děti k výuce češtiny, když češtinu mohou naplno použít jen při komunikaci s prarodiči, kteří se ještě učili češtinu na základních školách.³⁵¹

„*Je to horší a horší, těch Čechů ubývá, zájem ubývá a strašně to pociťuju za posledních pět šest let. Všichni byli nadšení a teď už to tak není.*“³⁵²

³⁴⁷ Standa, dotazovaný

³⁴⁸ Zdeňko, dotazovaný

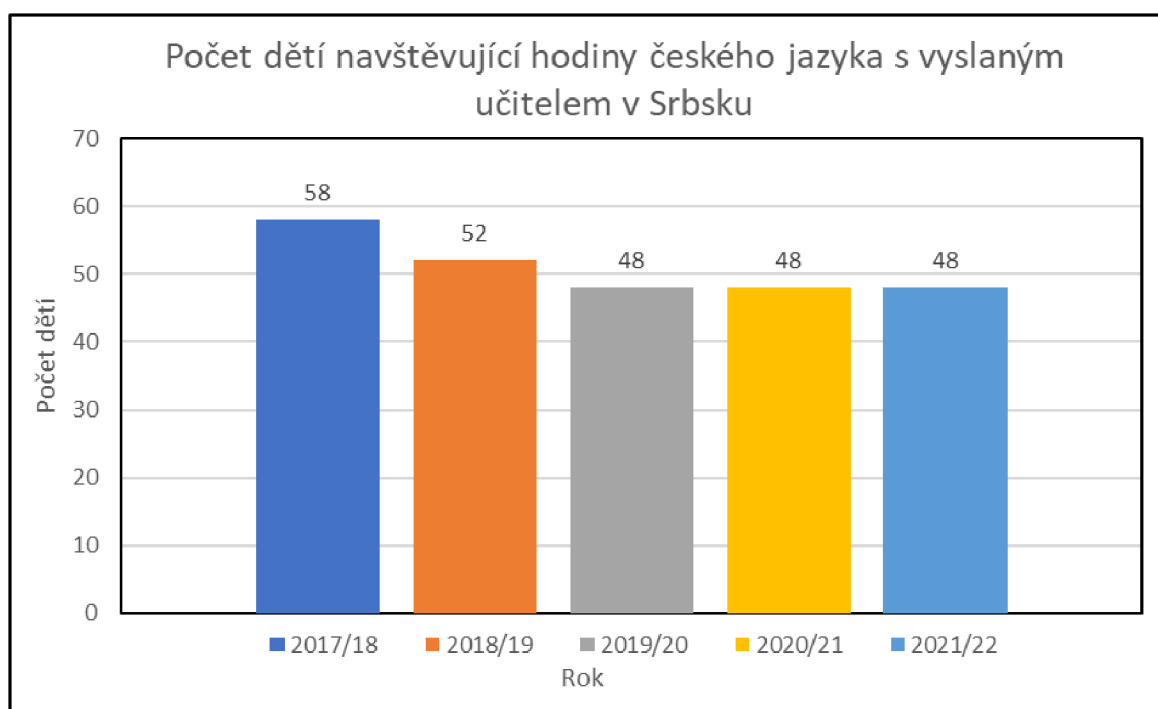
³⁴⁹ Josef I.K., dotazovaný

³⁵⁰ Standa, dotazovaný

³⁵¹ Václav, dotazovaný

³⁵² Standa, dotazovaný

V grafu č. 9 níže se nachází počty dětí, které v roce 2017-2022 navštěvovaly hodiny češtiny s vyslaným učitelem v Srbsku.

Graf 9 - Počet dětí navštěvující hodiny českého jazyka s vyslaným učitelem v Srbsku 2017-2022³⁵³

Zdroj dat: Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí: Závěrečné zprávy učitelů. In: *Dzs.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-25]. Dostupné z: [Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí | Dům zahraniční spolupráce \(dzs.cz\)](https://dzs.cz).

Ve sledovaném období probíhaly pravidelné hodiny češtiny v prostorách besed a českých domů v obcích Kruščice, Bela Crkva, Češko Selo a Vršac. Za zmínku stojí rok 2019/20, kdy se formálně zrušily kurzy v obci Češko Selo. V předešlých dvou letech se pravidelně účastnily 4 žáci a následně v letech 2020-2022 procvičoval učitel češtiny zájemce při neformálních přátelských návštěvách. V obci Vršac probíhala výuka češtiny s dětmi pouze v roce 2017. Podrobné počty žáků v jednotlivých besedách napříč sledovaným obdobím se nachází v přílohách (příloha č. 4).

³⁵³ Graf byl vlastnoručně zpracován v program MS Excel

Tím, že se například ve Vršaci zrušily hodiny češtiny pro děti, aktivita vyslaného učitele neskončila. Možnosti zlepšení svého menšinového jazyka využívají i středoškoláci nebo dospělí. Trendy návštěvnosti ve sledovaném období lze vidět v tabulce č. 5.

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Kruščice	18	15	16	13	13
Bela Crkva	33	24	18	18	18
Vršac	14	26	25	18	16
Češko Selo	8	8	0	0	0
Celkem	73	73	59	49	47

Tabulka 5 - Počet středoškoláků a dospělých navštěvujících hodiny češtiny s vyslaným učitelem v Srbsku 2017-2022³⁵⁴

Vyslaný učitel v Srbsku mimo besedy a české domy učí češtinu ještě ve Škole Plus. Jedná se o nevládní organizaci založenou na přelomu let 2001 a 2002, k jejíž náplni práce patří tvůrčí dílny nebo sportovní aktivity. Mimo jiné se tato organizace snaží o rozvoj srbsko-českého přátelství a propagaci českého jazyka a kultury.³⁵⁵ „(Škola Plus) *Funguje jako zájmová organizace při základní škole (Základní škola Dositej Obradović v Bele Crkvy). Je to něco jako DDM (dům dětí a mládeže), kam se chodí na mimoškolní aktivity. Jedna z těch zájmových aktivit tam je český jazyk, že probíhá pravidelná výuka pro děti i pro dospělé. Pak jsou tam jednorázové akce, jako výtvarná velikonoční akce, vánoční dílna, příprava na masopust, vánoční promítání filmů a pohádek, velikonoční sezení, Den Dunaje.*“³⁵⁶

Ke školnímu roku 2022/23 navštěvovalo kurzy češtiny v rámci Školy Plus celkem 9 žáků.³⁵⁷

K druhému kroku podporujícím výuku češtiny došlo ze strany Srbska v roce 2011, kdy na 3 základních srbských školách v opštině Bela Crkva a 1 základní škole v opštině Kovin byly zakomponovány hodiny českého jazyka do rozvrhu. Jedná se o tyto školy:

- a) Základní škola Dositej Obradović v obci Bela Crkva

³⁵⁴ Tabulka byla vlastnoručně zpracována v programu MS Excel

³⁵⁵ Godina jubileja – dvadesetogodišnjica NVO “Škola plus” Bela Crkva. In: *Vojvodinauzivo.rs* [online]. 1.12.2021. 2021. ©2021 [cit.2023-03-25]. Dostupné z: [Godina jubileja – dvadesetogodišnjica NVO “Škola plus” Bela Crkva | Vojvodina uživo \(vojvodinauzivo.rs\)](https://www.vojvodinauzivo.rs/).

³⁵⁶ Standa, dotazovaný

³⁵⁷ Materiály poskytnuté jedním z respondentů dne 2.11.2022.

- b) Základní škola Žarko Zrenjanin v obci Bela Crkva
- c) Základní škola Miša Stojković v obci Gaj
- d) Základní škola Sava Munčan v obci Kruščice³⁵⁸

Hodiny češtiny v rámci předmětu „Český jazyk s národnostními prvky“ probíhají dvakrát v týdnu, kdy jedna vyučovací hodina trvá 45 minut. V Kruščici probíhá výuka češtiny ve školním roce 2022/23 od první do osmé třídy³⁵⁹ s tím, že od první do čtvrté třídy navštěvují žáci hodiny českého jazyka ve dvou skupinách; spojení první s druhou třídou a třetí se čtvrtou třídou. Princip spojení prvních čtyř tříd do dvou skupin funguje i na základní škole Dositej Obradović v Bele Crkvy,³⁶⁰ nicméně tam se děti v tomto školním roce 2022/23 učí česky jen od první do čtvrté třídy. Naopak na základní škole Žarko Zrenjanin v Bele Crkvy probíhá výuka pro školní rok 2022/23 od první do sedmé třídy.³⁶¹

Ve zmíněných čtyřech školách zajišťují výuku češtiny dva učitelé pocházející z řad tamní české menšiny. V současnosti působí na jedné základní škole v Bele Crkvy a na základní škole v Kruščici Davor Škornička. Druhou základní školu v Bele Crkvy a v Gaji obstarává Alexandra Rezac.³⁶² Milan nicméně vidí do budoucna problém s obsazováním postu učitelů češtiny na srbských státních školách: *„Učitelé by měli vychodit vysokou školu, bohemistiku. Taková škola tady je v Bělehradě a umí produkovat kvalitní studenty. Jenže ti nemají zájem prostě aby přednášeli někde na hranicích s Rumunskem, co by tam dělali. Takže ty školy mají problém sehnat kvalitní učitele.“*³⁶³

„Čeština s národnostními prvky“ patří mezi tzv. předměty fakultativní, tudíž z něj žáci nedostávají známku, ale jsou jen vedeni v evidenci za účast. Růža si myslí, že pokud by se tento předmět známkoval, byl by tak roven všem ostatním předmětům, což by více pomohlo k uchování českého jazyka a jeho popularizaci.³⁶⁴

³⁵⁸ Zdenko, dotazovaný

³⁵⁹ Materiály poskytnuté jedním z respondentů dne 2.11.2022.

³⁶⁰ Standa, dotazovaný

³⁶¹ Materiály poskytnuté jedním z respondentů dne 2.11.2022.

³⁶² Josef I.K., dotazovaný

³⁶³ Milan, dotazovaný

³⁶⁴ Růža, dotazovaná

V tabulce č. 7 se nachází počty dětí, které ve školním roce 2022/23 navštěvovaly hodiny češtiny na dvou státních základních školách v Bela Crkva. Pro zmíněný rok se jednalo dohromady o 64 žáků.

	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída	5. třída	6. třída	7. třída	8. třída
Škola Dositej Obradović	5	8	6	8	/	/	/	/
Škola Žarko Zrenjanin	12	7	8	4	2	2	2	/
Celkem v Bela Crkva	17	15	14	12	2	2	2	0

Tabulka 6 - Počet dětí na státních školách v Bela Crkva navštěvující hodinu češtiny 2022/23³⁶⁵

Zdroj dat: Materiály poskytnuté jedním z respondentů dne 2.11.2022.

V grafu č. 10 je vyobrazen vývoj počtu žáků, kteří se od roku 2011 rozhodli studovat předmět „Český jazyk s národnostními prvky“ na státní základní škole v Kruščici. Podrobnější rozpis žáků v jednotlivých třídách se nachází v Přílohách (příloha č. 5).

Graf 10 - Počet žáků navštěvující hodiny češtiny na státní škole v Kruščici³⁶⁶

Zdroj dat: Materiály poskytnuté jedním z respondentů dne 2.11.2022.

Z grafu lze vyčíst, že vytíženost hodin češtiny na zmíněné základní škole ve sledovaném období průběžně stoupala. Nutno však říci, že tento trend plnohodnotně neodráží realitu vývoje české populace ve vesnici. Hodiny češtiny totiž nenavštěvují pouze

³⁶⁵ Tabulka byla vlastnoručně zpracována v program MS Excel.

³⁶⁶ Graf byl vlastnoručně zpracován v program MS Excel.

děti pocházející z rodin českého původu, ale i děti srbské, které v tom vidí příležitost naučit se dalšímu jazyku.³⁶⁷

K počtu žáků na základní škole v Gaji se vyjádřil Zdeňko. Dle jeho informací navštěvovalo v roce 2022 hodiny češtiny s národnostními prvky kolem 40 dětí.³⁶⁸

Dle Milana by mělo tyto čtyři státní školy navštěvovat celkem 150-200 žáků učících se českému jazyku,³⁶⁹ což přibližně odpovídá součtu z výše uvedených tabulek a grafů.

Působení českého vyslaného učitele a zákonem dané hodiny českého jazyka na popsanych čtyřech základních školách nepochybně pomáhají v boji proti asimilaci a vymizení češtiny ze srbského Banátu. V Srbsku se nicméně nachází ještě dvě lokality, jež nemohou čerpat z popsanych benefitů; město Novi Sad a Bělehrad.

České komunity v Novim Sadu mohou čerpat finanční prostředky z fondů náležící autonomní oblasti Vojvodina. Česká menšina v Bělehradu na tuto finanční pomoc nedosáhne, neboť ve zmíněné autonomní oblasti již neleží. Český spolek v Bělehradu je tudíž odkázán na své vlastní realizované kurzy češtiny. „*Pokud někdo šel na kurzy češtiny aspoň 3 roky po sobě, tak už to bylo znát. Pro začátečníky, pro pokročilé, a i pro ty nejpokročilejší. Takže ti, co to takhle absolvovali, tak ty už se i docela domluvili. Ty kurzy jsme dělali my tady v Bělehradě, najali jsme si někoho, kdo umí přednášet. Takže jsme poprosili někoho z vysoké školy bohemistiky, aby nám doporučil studenta.*“ Před koronavirovou pandemií se českému spolku v Bělehradě poprvé v novodobé historii podařilo zorganizovat kurz češtiny i pro ty nejmenší.³⁷⁰

6.6.2. Poměry z hlediska možností učitelů

Díky změně politického režimu v Rumunsku se učitelům otevřely možnosti, jakým způsobem zefektivnit a vylepšit výuku českého menšinového jazyka.³⁷¹ Do roku 1989 probíhala výuka na českých základních školách s tím, že český jazyk byl vyučován pouze na prvním stupni 3 až 4 hodiny týdně. Od školního roku 1990/91 se začala realizovat česká výuka v takové formě, v jaké je popsána v předešlé subkapitole.³⁷²

³⁶⁷ Josef I.K., dotazovaný

³⁶⁸ Zdeňko, dotazovaný

³⁶⁹ Milan, dotazovaný

³⁷⁰ Milan, dotazovaný

³⁷¹ Josef, dotazovaný

³⁷² Osobní materiály Pana B. v elektronické podobě. Ze dne: 20. 7. 2018

Tím se českým kantorům rozšířil manévrovací prostor, díky čemuž došlo k úspěšné implementaci nových předmětů podporujících český jazyk a kulturu. Například na základní škole ve Svaté Heleně a Gerníku se žáci mohou věnovat „Historii češtiny a ČR“ nebo „Dějínám a tradicím české menšiny v Rumunsku“ (pouze ve Svaté Heleně). Pro výuku těchto předmětů sestavoval dotazovaný Josef společně s D. Gesce výukové materiály.³⁷³

Rumunské ministerstvo školství poskytuje české národnostní menšině možnosti výuky češtiny na základních školách, což nepochybně rozvíjí kulturu a jazyk Pémů, nebo minimálně zpomaluje asimilaci s majoritním etnikem. Po absolvování českých základních škol nicméně dochází k tomu, že třeba i jazykově nadaní krajané v Rumunsku nemohou se svým rodným jazykem pokračovat i na střední škole. Kvůli malé velikosti české populace pravděpodobně nedojde k vybudování české střední školy v Rumunsku. „*Slovenská a srbská menšina mají gymnázium, Češi pouze základní školu do 8. třídy.*“³⁷⁴

V tomto ohledu však čísla mluví jednoznačně, neboť při sčítání lidu v roce 2021 se ke slovenské národnosti přihlásilo 10 232 příslušníků, k srbské dokonce 12 026 osob. Jen pro připomenutí, ve výsledcích sčítání lidu pro stejný rok figuruje pouze 1 576 Čechů.³⁷⁵

České děti z katolických rodin proto navštěvují nejčastěji katolické gymnázium v Temešváru a ty z rodin baptistů například baptistické gymnázium v Rešici.³⁷⁶ Pokud by se chtěl mladý krajan zabývat českým jazykem i na vysoké škole, má možnost studovat na vysoké škole v Bukurešti na katedře bohemistiky. Tato katedra se nevěnuje pouze českým krajanům, ale všem, kteří mají o studium českého jazyka zájem.³⁷⁷

Ještě menší manévrovací prostor mají 2 učitelé češtiny na 4 školách v Srbsku.³⁷⁸ Pokud by tedy učitelé chtěli pomýšlet na nějaký rozvoj výuky češtiny na základních školách, aspirovali by na představu kompletní výuky 1.-4. třídy v českém jazyce, což je pro porovnání v současnosti u Čechů v Rumunsku standard. „*Teoreticky stačí, aby se sešlo dostatečný počet žáků pro jednu tu skupinu. Teoreticky 15, ministr může udělit výjimku,*

³⁷³ Josef, dotazovaný

³⁷⁴ František, dotazovaný

³⁷⁵ Primele date provizorii pentru Recensământul Populației și Locuințelor, runda 2021. In: *Insse.ro* [online]. INSTITUTUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ [cit.2023-03-05]. Dostupné z: Microsoft Word - Date provizorii RPL_cu anexe_30122022 (insse.ro).

³⁷⁶ František, dotazovaný

³⁷⁷ Klára, dotazovaná

³⁷⁸ Podrobněji viz předešlá subkapitola

*když je to minimálně 5. (...) V praxi to ale vypadá tak, že je těžké vyvolat zájem u rodin, jejichž děti umí aspoň trochu česky. (...) Já si vůbec nejsem jistý, jaké jsou podmínky pro zavedení výuky v tom jazyce.*³⁷⁹

Obecně se v Srbsku nachází mnoho národnostních menšin, jejichž školní systémy v mateřském jazyce jsou na různých úrovních. Například maďarská menšina v obci Dobričevo poblíž Češkeho Sela se může chlubit celou výukou na základní škole v maďarštině. V obci Grebenac v opštině Bela Crkva se touto možností výuky může pyšnit i rumunská národnostní menšina. Ještě zajímavější možnosti nabízí například menšinový školní systém slovenské národnostní menšiny. Ta disponuje výukou ve slovenštině na základních školách v Padině a Kovačici a dokonce dvěma gymnázii³⁸⁰, na kterých probíhá výuka v srbštině a slovenštině; Gymnázium Mihajla Pupina v Kovačici³⁸¹ a Gymnázium Jána Kollára v obci Bački Petrovac.³⁸² Respondenti dále zmiňují i lepší pozici rusínské národnostní menšiny.³⁸³

Opět je zapotřebí pro porovnání a hodnocení míry rozvoje menšinového školství daných etnik zmínit velikosti těchto národnostních menšin v Srbsku. Dle sčítání lidu z roku 2011 žilo na území srbského státu 253 899 Maďarů, 29 332 Rumunů³⁸⁴, 52 750 Slováků³⁸⁵ a 14 246 Rusínů.³⁸⁶

Debatu o možné české výuce na základních školách v Srbsku shrnul Standa: „*Věnuji se tomu nějaké směrnice upravený srbskou vládou. Nechybí tomu moc, ale musí se přihlásit rodiče a podepsat protokol, že si rodiče přejí výuku v českém jazyce. Já to přesný číslo nevím, ale třeba Kruščice by k tomu neměla daleko. Ale ty rodiče to prostě nechťejí.*“³⁸⁷

³⁷⁹ Milan, dotazovaný

³⁸⁰ Standa, dotazovaný

³⁸¹ Gymnázium Mihajla Pupina Kovačica. In: *Krajan.sk* [online]. © 2021 [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Gymnázium Mihajla Pupina Kovačica \(krajan.sk\)](https://www.krajan.sk/).

³⁸² Gymnázium Jána Kollára. In: *Jankollar.org* [online]. ©2021 [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Báčskom Petrovci \(jankollar.org\)](https://www.jankollar.org/).

³⁸³ Josef I.K., dotazovaný

³⁸⁴ Zde nastává problém při určení počtu osob hlásící se k rumunské národnosti, neboť lidé původem z Rumunska s hlásí buďto k Rumunům jako takovým, nebo k tzv. Vlachům, kterých žilo v daném roce v Srbsku 35 330.

³⁸⁵ Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији. In: *Publikacije.stat.gov.rs* [online]. 29.11.2012. [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Microsoft Word - Saopštenje29novembarKnjiga1.doc \(stat.gov.rs\)](https://www.stat.gov.rs/).

³⁸⁶ KOVAŘ, J. Rusíni v Srbsku. In: *Pestraevropa.hks.re* [online]. 2016 [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Rusíni v Srbsku \(hks.re\)](https://www.hks.re/).

³⁸⁷ Standa, dotazovaný

S poslední předešlou větou souhlasí i Josef, podle něhož je problém nikoliv v počtu českých žáků, ale v lidech. Dále sdílí svůj nápad, že kdyby se udělalo vyučovací centrum v Bele Crkvy, mohly by do této školy dojíždět české děti z celého okolí. Nicméně chybí motivace a energie něco takového uskutečnit.³⁸⁸

S pádem rumunského komunistického režimu směřovala pomoc z Česka nejen ve formě vyslaného učitele, ale i ve formě přílivu českých knih a ostatních tiskovin. Přítomnost těchto literárních zdrojů se spisovnou češtinou a bohatou slovní zásobou pomáhala českým kantorům při výuce. Dle oficiálního stanoviska rumunského ministerstva školství však nejsou zaslané české učebnice určeny pro výuku, ale měly by sloužit jako výpomocné materiály. Oficiálně využívané materiály by totiž měly projít schvalovacím procesem rumunského ministerstva a po odsouhlasení být tisknuty přímo v Rumunsku.³⁸⁹

Změny ve výuce českého menšinového jazyka v 90. letech minulého století daly podnět k vytvoření oficiálních, ministerstvem schválených, učebnic pro všechny předměty v českém jazyce. „*Ale ty učebnice jsou velmi nekvalitní a vzhledově neatraktivní. Někde je to psáno i ne úplně správnou češtinou.*“ Dle respondentů je nicméně velký problém zmíněné učebnice předělat z důvodu pracnosti s vidinou, že v následujících letech se z nich bude učit jen pár dětí.³⁹⁰ „*Ten rumunský trh ti nevygeneruje kvalitní české učebnice, protože po tom není poptávka.*“³⁹¹

V praxi tudíž vyslaní učitelé v Rumunsku učí z kvalitních, barevných a zajímavých pracovních sešitů a materiálů z českého trhu, například z nakladatelství Taktik.³⁹² Materiální podporu pro výuku zajišťují i jiné subjekty: „*My máme úžasnou podporu v DZS, že když potřebuji nějaké učebnice a oni na to mají budget, tak je dostanu z Česka. A mám tady i hromadu knížek od sponzorů.*“³⁹³ Knihovna s českými literárními díly se nachází například v obci Gerník.³⁹⁴

Dále mají kantoři k dispozici vlastnoručně sestavené výukové materiály, jež nejlépe odpovídají dané situaci a individuálním potřebám žáků. V tomto ohledu velmi usnadňuje

³⁸⁸ Josef I.K., dotazovaný

³⁸⁹ František, dotazovaný

³⁹⁰ Klára, dotazovaná

³⁹¹ Alex, dotazovaný

³⁹² Klára, dotazovaná

³⁹³ Alex, dotazovaný

³⁹⁴ Paní L., dotazovaná

učitelovu práci internet, na kterém si české děti mohou procvičovat svoji mateřštinu například na stránce „Umíme česky“³⁹⁵, kde mohou drilovat svoji gramatiku.³⁹⁶

V případě českého menšinového školství v Srbsku mohly čeští učitelé využívat oficiální materiály schválené srbským státem od roku 2011, kdy byla zavedena na 4 státních základních školách výuka češtiny s národnostními prvky³⁹⁷. S rozporuplnými pocity se svěčil Milan: „*Vyšly nějaké velice pofiderní knížky pro 1. a 2. ročník, kde není vůbec psaná forma češtiny, což je skandál. (...) Ty 2 knížky nemají ani slovíčko češtiny, to jsou omalovánky.*“³⁹⁸

Dle informací od dotazovaných byly vytvořeny přípravné materiály pro 1.-4. ročník základní školy, ale učebnice pro třetí a čtvrtou třídu v současnosti ještě nejsou hotové. „*Než se dostane povolení od ministerstva a hromada papírů, a i moc času na to. Ty knihy se musí udělat a poslat je namyšlený, aby je někdo schválil.*“³⁹⁹

Vyslaný učitel působící u srbských Čechů si vytváří paletu výukových materiálů v podobném duchu, jako jeho kolegové v Rumunsku: „*Já si dělám svoje pracovní listy, protože to mám různorodý. Od školky, kde si hrajeme a zpíváme, přes školu až po důchodce v českých besedách. Na základě učebnic dodanými DZS se od toho odpichnu a udělám si pracovní list.*“⁴⁰⁰

Vyslaní učitelé v Rumunsku a Srbsku kromě materiální podpory od DZS mohou čerpat i další podporu z prostředí ČR, jež jim usnadňuje práci a zlepšování úrovně češtiny v krajanských komunitách. Mezi léty 1996 a 2000 se začaly realizovat mimo jiné i jazykové kurzy na UK v Praze a následně v Dobrušce.⁴⁰¹ Na tento program později navázalo usnesení vlády č. 1306 ze dne 18. prosince 2000, které schválilo následující: „(Vláda) *souhlasí se zřízením 15 dvousemestrálních a 60 čtyřtýdenních stipendijních míst ročně pro krajany ke studijním pobytům a jazykovým kurzům na veřejných školách v České republice (...)*

³⁹⁵ Procvičování češtiny online. In: *Umimecesky.cz* [online]. [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Umíme česky – Online procvičování češtiny \(umimecesky.cz\)](https://umimecesky.cz).

³⁹⁶ Alex, dotazovaný

³⁹⁷ Více informací viz předešlá subkapitola

³⁹⁸ Milan, dotazovaný

³⁹⁹ Josef I.K., dotazovaný

⁴⁰⁰ Standa, dotazovaný

⁴⁰¹ Více v předchozí subkapitole „Finanční pomoc České republiky“

na léta 2001 až 2005.⁴⁰² Od roku 2006 tyto možnosti zajišťuje „Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí“ a aktuálně běží čtvrtý pětiletý program na léta 2021 až 2025 dle usnesení vlády č. 926 ze dne 14. září 2020.⁴⁰³

Zmíněný čtyřtýdenní jazykový kurz probíhá v Poděbradech, v rámci dvousemestrálního studia se mohou zájemci hlásit na UK v Praze, nebo na Masarykovu Univerzitu v Brně. Kromě žáků mohou i učitelé využít 14denní metodický kurz. Administrativní zajištění a výběr žadatelů zajišťuje DZS ve spolupráci s ambasádou v dané zemi.⁴⁰⁴

Rekvalifikačních kurzů v Česku využívají i Češi v Srbsku, a to pravidelně v počtu čtyř až pěti jedinců.⁴⁰⁵ Tento rok aktivita proběhne opět v Poděbradech s předpokládanou délkou trvání od 24. 7. do 18. 8. 2023.⁴⁰⁶

6.7. Uplatnění rumunských a srbských Čechů na pracovním trhu

Jak Rumunsko, tak Srbsko se řadí mezi multietnické státy v Evropě. Česká národnostní menšina se tedy pohybovala a žila v sousedství jiných menšin nebo v blízkosti majoritního prostředí, kde se musela uživit a více či méně fungovat jako komunita. K nedílným součástem každodennosti patřila obživa a práce, jejíž úroveň se odvíjela od možností a vzdělání. Tato kapitola se proto věnuje aspektu vzdělání menšiny a následnému uplatnění na trhu práce. Dále bude přihlédnuto i k tomu, zda nějakým způsobem pomáhají české kulturní prvky s hledáním práce a při práci samotné.

6.7.1. Uplatnění české menšiny v městském prostředí

Na přelomu 80. a 90. let nastal zlom i ve vnímání dostatečnosti vzdělání. Mnohem častěji se začal v Rumunsku objevovat požadavek vyššího vzdělání, než který dokázal poskytnout systém českých základních škol. Počínaje středoškolským vzděláním museli mladí Češi čím dál častěji opouštět prostředí českých obcí, ve kterých se čeština hojně používala a dodnes používá. K nejoblíbenějším středním školám české menšiny se odjakživa

⁴⁰² Usnesení vlády České republiky: ze dne 18. prosince 2000 č. 1306. Příloha e-mailová komunikace s Oddělením pro krajské záležitosti MZV ČR. Dne 15. 3. 2023.

⁴⁰³ E-mailová komunikace s Oddělením pro krajské záležitosti MZV ČR. Dne 15. 3. 2023.

⁴⁰⁴ Klára, dotazovaná

⁴⁰⁵ Standa, dotazovaný

⁴⁰⁶ Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí. In: *Dzs.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí | Dům zahraniční spolupráce \(dzs.cz\)](https://dzs.cz).

řadilo již zmíněné katolické gymnázium v Temešváru a baptistické gymnázium v Rešici. Často se následně stává, že česká mladá generace se při hledání slibné kariéry stěhuje do měst nebo do jejich blízkých periferií.⁴⁰⁷ „*Věková kategorie čtyřicátníků má většinou vychozenou jen českou osmitřídku. Dnešní české děti už ale umí mnohem lépe rumunsky, tudíž více proniknou i do toho rumunského světa. Souvisí to s tím, že maturita je dnes úplný standard a střední školy jsou v rumunštině.*“⁴⁰⁸

Dle Pavla se mladí Češi stěhují nejčastěji do velkých měst, nebo rovnou do Česka. Dále dodává, že právě čeština umožňuje velmi dobré výchozí postavení na trhu práce, neboť ji lze hojně využít ve společnostech pro komunikaci se zahraničními pobočkami v Česku. I Pavel se odstěhoval z prostředí české vesnice, v jeho případě Eibenthálu. I když je s prací ve městě spokojený, s ostatními mladými Čechy se shodnou na jednom: „*Mladým by se líbilo bydlet ve vesnicích, kde se narodili, kdyby si tam vydělali alespoň polovinu toho, co ve městech.*“⁴⁰⁹

Klára si nicméně myslí, že odliv mladé generace z českých vesnic se trochu zpomalil díky internetu. „*Teď zrovna tři mladý holky přes dvacet. Za normálních okolností by už byly někde ve městě, ale teď jsou na Svaté Heleně a pracují přes internet. To je obrovská motivace pro zdejší děti, kteří vidí, že mají slušný plat, který je odvislý od kvalitní mluvené i psané češtiny.*“⁴¹⁰ Zmíněnou ideu podporují i zkušenosti Alexe, který kvituje zavedení rychlého internetového připojení v Eibenthále: „*Můžeš taky dělat online z domova. (...) Je to příjemná změna, ale ještě před pár lety tu nebyl vůbec žádný signál. A proto se tu teď rodí práce na dálku a myslím si, že to je pro Eibenthál i pro ostatní vesnice fakt slibný potenciál. Není to samospásné, ale určitě to té češtině pomůže.*“ Dále podotýká, že právě čeština umožňuje práci v překladatelství, které se může vykonávat z pohodlí domova.⁴¹¹

Situace v Srbsku na přelomu 80. a 90. let kopírovala rumunský trend v přístupu k vyššímu než základnímu vzdělání. „*Tak teprve začali chodit do vyšších školách. Do těch časů všichni jen zemědělci na vesnici (...). To bylo, aby se pracovalo, a ne někam zahálet. Stačilo osm tříd, to bylo dost. Na motyku kopat to bylo až moc.*“⁴¹² Z hlediska pracovního

⁴⁰⁷ Pan B., dotazovaný

⁴⁰⁸ Klára, dotazovaná

⁴⁰⁹ Pavel, dotazovaný

⁴¹⁰ Klára, dotazovaná

⁴¹¹ Alex, dotazovaný

⁴¹² Margita, dotazovaná

uplatnění by bylo zapotřebí minimálně uchovat výuku českého jazyka. Schopnost jím komunikovat totiž vytváří spojení s trhem v Česku, kam se velmi často Češi ze Srbska stěhují, nebo kde minimálně dlouhodobě pracují. „*Já si myslím, že tak padesát lidí z Krušćic pracuje v Česku.*“⁴¹³ Český jazyk není atraktivní pouze pro Pémy v srbském Banátu, neboť i samotní Srbové se chtějí učit česky. I oni si jsou vědomi lukrativnějších pracovních příležitostí v české kotlině než v jejich vlasti. K jedním z mnoha podniků v ČR s dobrou pověstí patří i společnost Lego v Kladně.⁴¹⁴

Poptávka po česky mluvících samozřejmě existuje i v Srbsku, jelikož se zde taktéž vyskytují zákaznická centra. Milan nicméně poukazuje na fakt, že v dnešní době již pro společnosti může být problém najít plynně hovořící: „*Protože jestli byli opravdu schopni komunikovat v češtině, tak už jsou dávno někde v Česku nebo Německu.*“⁴¹⁵

A je to škoda, neboť v posledních letech se v Srbsku zřídilo mnoho zákaznických center, kde by mohli Češi uplatnit svůj rodný jazyk. „*Teď před měsícem*“⁴¹⁶ se otevřelo zákaznické centrum Gorenje. Je to tím, že Hisense, které koupilo Gorenje, stahuje všechny pobočky ze světa do Srbska. Z Ameriky, z Austrálie, Anglie, Španělsko a stáhl i Česko.⁴¹⁷ Zmíněná koupě společnosti Gorenje proběhla v roce 2018, kdy čínská společnost Hisense zvýšila svůj akciový podíl ve slovinské společnosti na 95,4 %.⁴¹⁸

Češi v Srbsku jsou v omezeném množství zaměstnáni i ve slovinské stavební firmě Daibau: „*Oni mají zákaznické centrum pro každou zemi a chtějí tam úroveň C1 minimálně a domácí mluvčí jsou absolutně nejhledanější. A jdou po té české menšině (...). Slovinec, kterej je jednatel a majitel, se obracel na Českou národní radu, jestli mají někoho kvalitního se znalostí češtiny. Na druhou stranu se jim to nepovedlo, není tady takový množství už Čechů.*“⁴¹⁹ V tomto konkrétním případě se jedná o pobočku sídlící ve městě Novi Sad.⁴²⁰

⁴¹³ Josef I.K., dotazovaný

⁴¹⁴ Karolína, dotazovaná

⁴¹⁵ Milan, dotazovaný

⁴¹⁶ k 12. 8. 2022

⁴¹⁷ Karolína, dotazovaná

⁴¹⁸ China's Hisense ups stake in Slovenia's Gorenje to over 95 percent. In: *Reuters.com* [online]. 28. 6. 2018. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [China's Hisense ups stake in Slovenia's Gorenje to over 95 percent | Reuters](#).

⁴¹⁹ Karolína, dotazovaná

⁴²⁰ Vaš oslonac u gradnji i renoviranju. In: *Daibau.rs* [online]. ©2022 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Daibau.rs - izvođači radova, ponude i proizvođači za gradnju i renoviranje](#).

Češi dále budou moci využít pracovní nabídky v nově stavěné a zařizované výrobní hale společnosti IMG manufacturing d.o.o., jež je členem české skupiny firem IMG. Stavba se realizuje u obce Vršac, tudíž v blízkosti české komunity.⁴²¹

Karolína dále dodává, česká národnostní menšina v Srbsku má taktéž uplatnění v zákaznickém centru Sitel sídlícím v Bělehradu.⁴²² Shoduje se s výpovědí předešlých respondentů o nedostatku pracovníků s plynulou češtinou, tudíž dochází spíše k přetahování již pracujících z jedné společnosti do druhé. „*Mám to z druhé ruky, ale prý podobné firmy stahují hodně lidí z bohemistiky v Bělehradu. Takže i studenti bohemistiky jsou žádáni tady na to. Ale myslím si, že hodně studentů studuje češtinu právě pro to, aby odešli.*“⁴²³

Jan pracující v největším městě rumunského Banátu Temešvár tvrdí, že pro Čechy je velmi výhodné hledat práci v městském rumunském prostředí, neboť si v očích společnosti udržují pověst poctivých a spolehlivých zaměstnanců.⁴²⁴ Pavel z druhé strany popisuje Rumuny jako nespolehlivé a líné zaměstnance, kterým všechno dlouho trvá.⁴²⁵ Tento názor podporuje i dotazovaný rumunské národnosti Razvan: „*I would say they (Češi) have more organizing skills, or they will to make things better from themselves than most Romanians.*“ Na druhou stranu však dodává, že Rumuni se o národnostní příslušnost moc nezajímají a budují si s příslušníky menšin standardní vztahy jako s ostatními Rumuny.⁴²⁶

Dobrá pověst českého přístupu k práci může pramenit z historických aspektů života českých komunit ve vesnicích v banátských vrchovinách. Zpočátku se Pémové živilí zemědělstvím a zkulturnovat tamní nehostinnou půdu a něco na ní vypěstovat vyžadovalo takové pěstitelské dovednosti, kterými Rumuni v nížinách na úrodnějších půdách většinou neoplývali. Postupem času se v oblastech českých vesnic našly nerostné suroviny a Češi přivítali možnost pracovat v tamních dolech. Svá pole si nicméně nechali a po návratu z dolů

⁴²¹ Společnost IMG MANUFACTURING d.o.o, člen české skupiny firem IMG, zahájila výstavbu ve Vršaci. In: *Mzv.cz* [online]. 23.12.2021. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Společnost IMG MANUFACTURING d.o.o, člen české skupiny firem IMG, zahájila výstavbu ve Vršaci | Velvyslanectví České republiky v Bělehradě \(mzv.cz\)](https://mzv.cz/velvyslanectvi-ceske-republiky-v-belehrade).

⁴²² Sitel. In: *Sitel.co.sr* [online]. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Sitel d.o.o. – Providing innovative solutions since 1975.](https://www.sitel.co.sr/)

⁴²³ Karolína, dotazovaná

⁴²⁴ Jan, dotazovaný

⁴²⁵ Pavel, dotazovaný

⁴²⁶ Razvan, dotazovaný

se starali o dobytek a dále se zaobírali zemědělstvím. Tento činorodý přístup k životu si nadále udržují a sami sebe prezentují jako velmi pracovníky.⁴²⁷

Otázka zní, zda se nejedná pouze o stereotyp, který sami Češi přizívají, a nesnaží se tím odlišit od většinové populace.⁴²⁸ Do dnešních dní totiž existuje mírná nevraživost Pémů vůči rumunskému obyvatelstvu. Ruku v ruce s přesídlováním Čechů z českých vesnic do měst šel i nárůst etnicky smíšených sňatků, a tím zrychlení asimilace. V případě zmíněných smíšených manželství dochází převážně u starší generace k nepochopení a následné averzi a obraně vůči rumunskému kulturnímu vlivu. „*Nemám Rumuny ráda.*“⁴²⁹. Tak to shrnula Anička, velmi stručně, ale výstižně. Obecně však Jan považuje Rumunsko za stát pozitivně přístupující k národnostním menšinám a za zemi s kladnými vztahy minorit s majoritou a obráceně.⁴³⁰

Pověst Pémů jakožto dobrých zaměstnanců se vyskytuje i v Srbsku. Jelikož většina tamní české populace jsou potomci emigrujících Čechů z nehostinných oblastí rumunského Banátu, i oni uměli velmi kvalitně obdělávat půdu. Jejich dobrá pracovní reputace ještě vzrostla v první polovině 20. století. „*Během království Jugoslávie sem přišla spousta českých firem. Jako ještě v roce 1910 sem přišla Pražská úvěrová banka, která v Česku a tady taky podporovala cukrářský průmysl. V Česku byl ten průmysl hodně rozvinutý a chtěl sem expandovat. Takže si dotáhl tu banku, ta si dotáhla firmu, která jim zpravidla stavěla bankovní domy. Jmenovala se Matěj Blecha – Architekt a stavitel. A tak firma tady postavila desítky domů v meziválečném období a zaměstnávali právě Čechy.*“⁴³¹

Udělení koncese k vybudování továrny na cukr a rafinérii dostala banka v roce 1911. Dále se například banka angažovala v přeměně pivovaru Michaela Kosovljanina v srbské Jagodině na akciovou společnost.⁴³² K dalším momentům, které se srbskému obyvatelstvu vryly do paměti a v jejich očích pozitivně ovlivnily náhled na českou kulturu, patřilo založení výrobního závodu „Baťa Borovo.“⁴³³ Na konci 80. let tato firma sídlící

⁴²⁷ Klára, dotazovaná

⁴²⁸ Alex, dotazovaný

⁴²⁹ Anička, dotazovaná

⁴³⁰ Jan, dotazovaný

⁴³¹ Milan, dotazovaný

⁴³² NEČAS, C. Pražská úvěrní banka a počátky její obchodní činnosti v Haliči. In: *Sborník Filozofická fakulta brněnské university*, 1989-1990. Vol. 38-39: s. 37-44.

⁴³³ Karolína, dotazovaná

u chorvatského Vukovaru zaměstnávala zhruba 23 tisíc zaměstnanců a ročně vyrobila 23 milionů párů obuvi a 580 tisíc pneumatik.⁴³⁴

Růža si myslí, že dobré pracovní návyky české národnostní menšiny vycházejí z výchovy v jednotlivých rodinách, nejde proto v tomto případě generalizovat. Od 80. let se dle dotazované tato pověst neměnila.⁴³⁵

Na základě propagace jednoho českého prvku, tradiční české točené zmrzliny, se v současnosti daří obživu manželům Šanderovým v obci Bela Crka. Obchod se zmrzlinou s názvem Češki Sladoled si tamní obyvatelé velmi oblíbili, neboť chuť české točené zmrzliny daleko předčí tu srbskou kopečkovou.⁴³⁶ I tento příběh dokazuje, že hlásit se k české národnosti není v Srbsku na obtíž a ovlivňuje vstup na pracovní trh spíše pozitivně.

Dle Margity česká národnost při hledání práce nehraje žádnou roli. Podle dotazované je výběr zaměstnance založen na politické angažovanosti a na tom, zda je potenciální zaměstnanec členem vládnoucí strany či nikoliv.⁴³⁷ S tím souhlasí i Josef: „*Jestli jsi ve strance, tak dřív dostaneš.*“⁴³⁸

Obecně z výpovědí respondentů vyplývá, že srbský stát se v současnosti chová k národnostním menšinám dobře a nejsou registrovány žádné výrazné etnické nevraživosti. To potvrzuje i Josef z multietnické Kruščice. „*Máme dva kostely, pravoslavnej a katolickej. (...) I na velký svátky chodíme jedny k druhým. My chodíme do pravoslavného na velký svátky a oni zase k nám.*“⁴³⁹

6.7.2. Vliv vesnického prostředí na pracovní uplatnění české menšiny

Vláda Nicolae Ceaușesca skýtala z jistého úhlu pohledu české menšině benefity pro život v českých vesnicích v Rumunsku. Dle Josefa v mezidobí 1965-1990 život Pémů nebyl vůbec špatný, neboť mohli pracovat v dolech na měď v okolí Nové Moldavy nebo těžit nerosty v Eibenthálu nebo u Bígru. Češi tudíž pobírali v té době vysoké platy a ve volných

⁴³⁴ HORŇÁKOVÁ, L. Baťa satellite towns around the world. In: KLINGAN, K; GUST, K. *A Utopia of Modernity: Zlín*. Berlin: Jovis, 2009. s. 126. ISBN 978-3-86859-034-0.

⁴³⁵ Růža, dotazovaná

⁴³⁶ Točená česká zmrzlina v Srbsku slaví úspěch. In: *Businessinfo.cz* [online]. 1. 10. 2017. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Točená česká zmrzlina v Srbsku slaví úspěch | BusinessInfo.cz](https://businessinfo.cz/tocena-ceska-zmrzlina-v-srbsku-slavi-uspech/).

⁴³⁷ Margita, dotazovaná

⁴³⁸ Josef I.B., dotazovaný

⁴³⁹ Josef I.K., dotazovaný

chvilích si rodina přilepšovala naturáliemi z vlastních polí a hospodářství.⁴⁴⁰ V českých vesnicích taktéž neproběhla z důvodu neúrodné půdy tak silná kolektivizace jako v nížinách, tudíž nedošlo k zpretrhání vztahu českých hospodářů s jejich půdou.⁴⁴¹ Dle Alexe se lidem v Eibenthálu žilo nejlépe od 90. let do roku 2006. „*Takže je to (Eibenthál) od začátku hornická vesnice. Tady by se ani člověk zemědělstvím moc neužil, takže skoro všichni pracovali v dolech. (...) Ti lidé, co tady dnes pracují, je menšina, protože tu ta práce prostě není od té doby, co se tu ty doły zavřeli.*“ K uzavření dolů v blízké Ujbányi došlo právě před 17 lety, kdy vesničané začali houfně odcházet.⁴⁴²

Uzavřením dolů v Ujbányi (2006), v Nové Moldavě (postupně od 1995 do 2007) a v Kozly u Bígru (2000) nastal důležitý přelom v uplatnění Čechů ve vesnicích na pracovním trhu, neboť tím se vytratila možnost zaměstnání, pro které stačilo základní vzdělání poskytnuté českými školami.

I když přišli obyvatelé zmíněné vesnice po ukončení důlní těžby o jediný zdroj příjmu, paradoxně mají oproti více zemědělským českým usedlostem v současnosti velkou výhodu. Tamním obyvatelům v důchodovém věku byla vyměřena výše důchodu na základě jejich formy živobytí ještě za komunistické éry. Z toho důvodu pobírají dodnes bývalí horníci a zaměstnanci podniků mnohem vyšší důchod, než bývalí statkáři a zemědělci. „*Lidi, kteří byli zaměstnanci, tak mají svůj důchod, a ještě sem tam nějaké poličko. Ale lidi, co měli živnost, hospodářství, řemeslo a tak, mají od státu v důchodu pouze jakousi finanční podporu.*“⁴⁴³ Tento fakt život v českých vesnicích zaměřujících se v dobách minulých na zemědělství nijak nepodporuje, ba právě naopak.

Pro ztraktivnění lokality českých vesnic a udržení tak mladé populace v českých vískách se připravovaly programy pro nalákání korporací do rumunského Banátu. To však nevyšlo kvůli tamní špatně rozvinuté infrastruktuře. „*Jediná šance by byla v Nové Moldavě z evropských fondů. Kdyby se to povedlo, Češi by měli práci.*“ Vytvoření nových pracovních míst by tudíž utlumilo odliv lidí v produktivním věku z vesnic, díky čemuž by mohli starousedlíci předávat svůj grunt. Autentický ráz českých vísek by tak neupadal a tamní

⁴⁴⁰ Josef, dotazovaný

⁴⁴¹ Klára, dotazovaná

⁴⁴² Alex, dotazovaný

⁴⁴³ Pan B., dotazovaný

česká komunita by se mohla i nadále částečně věnovat zemědělství, ve kterém Češi vždy dominovali.⁴⁴⁴

Pracovní uplatnění a obecně blahobyť v dnešním Srbsku koncem 80. a počátkem 90. let minulého století silně ovlivnila všeobecná nespokojenost, následně balkánské války a hyperinflace.⁴⁴⁵ Proto nejen Češi pokračovali v zemědělské a hospodářské činnosti, pokud mohli. Nicméně Václav dodává: „*Za posledních 15-20 let se hodně změnil styl života. Bylo běžné, že rodiny měly prasata, slepice a malá hospodářství. Bylo to stylem života, kdy bylo více dětí a každá ta rodina byla nějakým způsobem zajištěná a surovinově samostatná. Teď už se to nevyplatí, protože velcí prodejci zemědělských výrobků dokážou hodně stlačit cenu.*“⁴⁴⁶ Josef souhlasí s tvrzením výše a má jasno, jaké momenty nejrychleji ovlivnily odliv české menšiny z venkova do měst, a tím pádem mizení tradiční zemědělské obživy: „*Privatizacije nejvíc. V Krušic nebylo stavení před dvaceti lety, které by nemělo koně, krávy, drůbež. Konec teď nemůžete najít na vesnici.*“⁴⁴⁷

Srbští Češi si jsou však i nadále vědomi, že z jistého úhlu pohledu je chybou vzdávat se svých políček s ohledem na úrodnost země v rovinách Vojvodiny. „*Hanba je, aby si nechal pole ve trávě. Tady nikdy nebude hlad, hodně úrodná půda. Dáš jedno semínko kukuřice, vypadne kořen. Dáš semínko pšenice, není hlad.*“⁴⁴⁸ Někteří však z mnoha důvodů nemají na vybranou, neboť své hospodářství nemohou předat mladší generaci stěhující se za prací do měst. Něco o tom ví i Margita z vyliďňující se vesnice Češko Selo: „*Do vloni sem ještě držela prasata i drůbež. Tam mám jednu řádku rajčat a papriky.*“⁴⁴⁹

V srbských vesnicích s českým kulturním elementem se objevuje nerovný výměr výše penzí jako v Rumunsku, což také nijak nemotivuje krajany se věnovat se zemědělským a hospodářským činnostem. „*Všichni, kdo pracovali v zemi, měli uznaných minimum dvaceti odpracovaných let a na základě toho dostávali nějaké minimum. Nejsou velký, ale jsou nějaký dinár navíc.*“⁴⁵⁰ Z výpovědí srbských Čechů vyplývá, že v blízkosti jejich obcí

⁴⁴⁴ Josef, dotazovaný

⁴⁴⁵ O tomto tématu podrobněji v kapitole „6.2.3 – Vývoj po roce 1989“.

⁴⁴⁶ Václav dotazovaný

⁴⁴⁷ Josef I.K., dotazovaný

⁴⁴⁸ Václav, dotazovaný

⁴⁴⁹ Margita, dotazovaná

⁴⁵⁰ Josef I.K., dotazovaný

se ani možnosti hornického zaměstnání nevyskytovaly, tudíž byli více odkázáni na hospodářskou činnost, a tím pádem jsou v současnosti odkázáni na nižší výměr platu.

6.7.3. Pomoc ČR k pracovním příležitostem pro českou komunitu v Rumunsku a Srbsku

Identifikace české národnostní menšiny v Rumunsku s kulturní vazbou na Česko přinesla v 90. letech důležitou finanční a materiální pomoc pro pracovní uplatnění také z české kotliny. Nadace Člověk v tísni od roku 1995 zprostředkovala dodání traktorů a nákladních automobilů českým komunitám v Rumunsku. Dále pomohla se založením cívkárný Winding v Gerníku.⁴⁵¹ Dle Pana B. se stala tato firma klíčovým zdrojem příjmu pro asi 40 Čechů vyrábějící elektronické součástky a cívky, které se následně vyvážejí na český trh.⁴⁵² Cívkárnou vede i jeden obyvatel Gerníku, jež se zúčastnil motivačního zájezdu v Plzni pro podporu drobného podnikání.⁴⁵³ Česká republika taktéž podpořila začátky podnikatelského plánu truhlářství Pecovi ve Svaté Heleně. Tato lokální firmička zaměstnává truhláře ze zmíněné obce a vyrábí dřevěné výrobky od stolů, oken až po dřevěné oltáře.⁴⁵⁴

Česká kulturní kotva přilákala do tamních krajín nápad uspořádat hudební akci zprostředkující možnost přivýdělnku českým vesnicím. Několikadenní festival Banát dopřává Pémům možnost prodeje jejich vlastních produktů.⁴⁵⁵ Již dvanáctý ročník s bohatým hudebním programem proběhne i letos, a to 15.-20. srpna 2023.⁴⁵⁶ K těmto a podobným příležitostem funguje program asistenční sbírky, který podporuje například tisk etiket na domácí výrobky (pálenky, sýry, med) či tisk letáků propagující banátské vesnice jako lákavou turistickou destinaci.⁴⁵⁷

Na srbské straně Dunaje organizují Češi již 14 let společenskou akci Paprikašijáda v Češkom Selu. Na událost se sjedou české i srbské týmy, které mezi sebou od rána zápolí ve vaření tradičního paprikáše. Odpoledne pokračuje taktéž bohatým kulturním programem.

⁴⁵¹ GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku* s. 437-438.

⁴⁵² Pan B., dotazovaný

⁴⁵³ LANGER, J. Boj rumunských Čechů s větrnými mlýny. In: *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 11. 7. 2012. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Boj rumunských Čechů s větrnými mlýny - Aktuálně.cz \(aktualne.cz\)](https://www.aktualne.cz/boj-rumunskych-zechu-s-vetrnymi-mlyny-aktualne-cz).

⁴⁵⁴ Klára, dotazovaná

⁴⁵⁵ Jan, dotazovaný

⁴⁵⁶ Neopakovatelný výlet za českými krajany do Rumunska a Srbska. In: *Festivalbanat.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-28]. Dostupné z: [Festival Banát | 12. ročník festivalu 15.-20. srpna 2023 \(festivalbanat.cz\)](https://www.festivalbanat.cz/festival-banat-12-rocnik-festivalu-15-20-srpna-2023).

⁴⁵⁷ Pomoc Banátu. In: *Banat.cz* [online]. ©2021 [cit.2023-03-28]. Dostupné z: [Pomoc Banátu | Banát \(banat.cz\)](https://www.banat.cz/pomoc-banatu).

Problém nastává při posuzování přidané hodnoty pro obec jako takovou: „*Ta akce není vůbec výdělečná, protože ty kapely jsou strašně drahý. Na Paprikašijádu dalo peníze české velvyslanectví, český firmy podnikající v Srbsku a Česká národní rada.*“⁴⁵⁸ Nicméně tato akce každoročně přiláká stovky návštěvníků jak ze Srbska, tak z Česka. „*Před dvouma roka přijely z Čechách 3 autobusy plný. Jeden byl omladiny mládež a dva byly michaný.*“⁴⁵⁹

Z přijatelné vzdálenosti mezi českými vesnicemi v Rumunsku a Srbsku by do budoucna mohly krajané a organizátoři vytěžit více a v rámci kulturních akcí spolupracovat. V průběhu předchozích několika let proto docházelo k postupnému spojení Paprikašijády s Festivalem Banát.⁴⁶⁰ Již v roce 2022 byly obě kulturní akce koncipovány tak, aby na sebe navazovaly. Paprikašijáda se konala 14. 8. a Festival Banát v Eibenthálu pokračoval 16.8.-21.8.⁴⁶¹ Tím návštěvníci více poznají českou menšinu v Srbsku, která v ČR není tak známá jako ta v Rumunsku.

A právě cestovní ruch v drtivé většině proudící z české kotliny považuje Pan B. za důležitý zdroj financí českých krajanův Rumunsku. Zdejší obyvatelé si tak mohou přivydělat ubytováním turistů či prodejem domácích marmelád, medu a alkoholu.⁴⁶² O příliv turistů se velmi zaslouhuje například „CK Kudrna“. „*Jenže Kudrna dříve navezl lidi a ti se ubytovali u zdejších rodáků, nicméně teď je ubytuje u sebe na velké chalupě.*“⁴⁶³ Alex si nicméně myslí, že postavení chalup a ubytovacích apartmánů v žádném případě není na škodu. „*Hodně lidí si prostě stále rádi ubytují u té své tety, u které byli minule. Hromada lidí sem jezdí opakovaně, takže ti lidé už jsou de facto přátelé. (...) Naopak si myslím, že to tu (chalupy a apartmány) oblast ještě více zpřístupní. Naopak si myslím, že to vytvoří nějaké pracovní místo pro rodáky.*“ Dále je nutno podotknout, že právě tato cestovní kancelář jako jedna z prvních začala přivážet české turisty do rumunského Banátu.⁴⁶⁴

Dotazovaný dále dodává, že charakter cestovního ruchu ve vesnicích s rumunskými Čechy se velmi proměnil, tudíž je nutné k němu přistupovat trochu jinak: „*Před 20 lety to byli ostřílení turisti, dobrodruzi. Spalo se u těch babiček, to si nemohl takhle na internetu*

⁴⁵⁸ Standa, dotazovaný

⁴⁵⁹ Josef I.V., dotazovaný

⁴⁶⁰ Alex, dotazovaný

⁴⁶¹ Festival Banát. In: *Visitbanat.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-28]. Dostupné z: [Festival Banát | VisitBanat.com](https://www.visitbanat.com).

⁴⁶² Pan B., dotazovaný

⁴⁶³ Helena dotazovaná

⁴⁶⁴ Alex, dotazovaný

*najít telefonní číslo, domluvit si ubytování a hotovo. To si musel se zeptat v hospodě. A dneska se uvažuje o udržitelném cestovním ruchu. Dneska lidi zohledňují a balancují nad tím, jak rekonstruovat své domy. Je jasný, že to chceš mít zateplený a plastová okna. Na druhou stranu, když to uděláš, tak to nebude asi úplně ono a ta vesnice pak bude na tom nějakým způsobem tratit. Dneska si to ti lidé tady už i uvědomují, že se vyplatí někdy připlatit třeba nějakou ležku navíc, když ta vesnice bude krásná a bude to ty turisty lákat. Takže se tu staví čtyřhvězdičkové apartámy. Ale zase to budou domky, které nebudou nějak vybočovat z toho vesnického rázu a stylu.*⁴⁶⁵

I cestovní ruch u Čechů v Srbsku se od konce 80. let polehku vyvíjel. V Bělehradě česká beseda neprovozovala činnost přibližně do roku 2004. Jednalo se pouze o neformální setkávání starší generace hovořící česky. Povědomí Čechů v Česku o české komunitě v Bělehradu chybělo, tudíž nedocházelo k pravidelným návštěvám ze strany cestovatelů. Od zmíněného roku se nicméně aktivity české besedy v Bělehradě začaly opět polehku rozbíhat a v současnosti registruje tato malá komunita kolem 10-15 návštěv ročně.⁴⁶⁶

Nízkou návštěvnost Čechů koncem 80. let popisuje i obec Kruščice v oblasti Vojvodiny. „*To víte i vy, že Češi se z Československa do Jugoslávie dostali těžko. Jako mohli na dovolenou, ale sami cestovat ne, jenom k moři.*“⁴⁶⁷

Ač zmíněná Paprikašijáda přiláká kolem 600 návštěvníků, rodáci v malé vesničce Češko Selo nejsou zvyklí ubytovávat turisty tak, jako Pémové v Rumunsku. K tomuto účelu slouží ubytovací prostory hned vedle bývalé školy.⁴⁶⁸ Turisté by mohli být dále v budoucnu ubytováni v prostorách tamního etnického muzea, kde se nachází nedodělané pokoje. Ty byly společně s již hotovými záchody vybudovány z peněžních prostředků České republiky.⁴⁶⁹

Pravděpodobně jedna z nejvýznamnějších akcí pod taktovkou české menšiny v Srbsku se koná každoročně v Kruščici. Na třídením festivalu „*Krásna různorodosti*“ pořádaného od roku 2012 vystupují pěvecké a folklórní skupiny z různých etnických skupin žijící v Srbsku.⁴⁷⁰ Letos nechyběli zástupci etnických skupin Řeků, Rusů, Slováků, Romů,

⁴⁶⁵ Alex, dotazovaný

⁴⁶⁶ Josef I.B., dotazovaný

⁴⁶⁷ Josef I.K., dotazovaný

⁴⁶⁸ Margita, dotazovaná

⁴⁶⁹ Emanuel, dotazovaný

⁴⁷⁰ IROVIČ, J. M. *Od národní knihovny a čítárny po českou besedu v Kruščici: 1921-2021*. s. 66.

Maďarů, Rumunů či Rusínů. Poprvé nechyběli ani zástupci české menšiny z Chorvatska. I díky těmto aktivitám patří obec Kruščice mezi nejnavštěvovanější obce s českým elementem v Srbsku.⁴⁷¹

Obrázek 4 - Festival Krása různorodosti

Zdroj dat: *Kruščice v srdci*. Kruščice: Krušprint Kruščica, 2019. Propagační materiál.

Milan z Bělehradu si je vědom, že na rozdíl od krajanů v Srbsku se komunitě v Rumunsku daří z turistického ruchu těžit i nějaké finanční prostředky buďto do kapes jednotlivcům, nebo i spolkům. „*To já ještě ty Čechy musím tahat za rukáv, aby přišli.*“⁴⁷² Pokud jsou krajané ochotni přiložit ruku k dílu, akce pořádají s vyhlídkou finanční nenávratnosti: „*Naše práce se neplatí. To všechno musím domluvit nejenom já, všichni, a telefon nám nikdo nezaplatí. Tři dny připravit a uklidit po festivalu to nám nikdo nezaplatí. To je naše dobrovůle. Jináč za peníze to nemá smysl.*“⁴⁷³

⁴⁷¹ Josef I.K., dotazovaný

⁴⁷² Milan, dotazovaný

⁴⁷³ Josef I.K., dotazovaný

České vesnice v rumunském Banátu již 13 let podporuje „Hnutí Brontosaurus.“ Místním hospodářům pomáhá tím, že v době sezónních prací sváží dobrovolníky na místní help camp.⁴⁷⁴ Ti svou aktivitou pomáhají se sušením sena, sběrem ovoce či se zmalebněním obce.⁴⁷⁵ Tím přímo podporují samostatnost hospodářů a následnou výrobu domácích produktů, jejímž prodejem taktéž získává tato komunita finanční prostředky.⁴⁷⁶

Hnutí Brontosaurus navštěvuje také Pémy v srbském Banátu. Za své desetileté působení se organizaci podařilo například vyčistit hřbitov v Češkom Selu nebo vybudovat „Etnodům“ v Kruščici. Navíc v loňském roce se v rámci projektu „Malé Česko za Dunajem“ dobrovolníci pustili do turistického značení mezi českými obcemi směrem k českým vískám v Rumunsku.⁴⁷⁷ Již v současnosti existují turistické trasy mezi Češkom Selem, Kruščicí a Belou Crkvou. Z této oblasti vede i přibližně 50kilometrová trasa do české vesnice Gerník v Rumunsku. Právě turismus patří k jednému z lákadel, z čeho může oblast osídlená Čechy na srbské straně Dunaje do budoucna těžit.⁴⁷⁸

⁴⁷⁴ POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. s. 72.

⁴⁷⁵ Pan B., dotazovaný

⁴⁷⁶ Ibidem, 73.

⁴⁷⁷ Malé Česko za Dunajem. In: *Brontosaurus.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-28]. Dostupné z: [Malé Česko za Dunajem – Hnutí Brontosaurus](#).

⁴⁷⁸ CAHA, S. Srbský Banát se otevírá Čechům. Zatím zvolna. *Jihlavský deník: Vysočina*. 14. 7. 2022. Vol. 162: s. 2.

7. Diskuse a závěr

Řádky této diplomové práce měly za cíl odpovědět na tři definované výzkumné otázky týkající se porovnání transformace českého menšinového školství v Rumunsku a Srbsku od konce 80. let minulého století po současnost.

Teoretická část seznamuje čtenáře s významy pojmů etnicita, etnikum a s ním související etnická a národnostní menšina. Dále definuje pojem migrace a s tím spojené migrační teorie. Nakonec se ve zmíněné části práce objevuje základní charakteristika menšinového školství. Praktická část pojednává o posledních 120 letech historie dnešního Rumunska a Srbska a původu české menšiny ve zmíněných zemích. Zbývající obsah praktické části se již věnuje výzkumným otázkám a je postaven na výpovědích respondentů a relevantní literatuře.

7.1. Jak se měnil způsob a míra financování českých menšinových v Rumunsku a Srbsku

Jaké subjekty financovaly a financují české menšinové školství v těchto dvou zmíněných zemích?

V jaké míře se české menšinové školství v Rumunsku a Srbsku financovalo a financuje?

K subjektům poskytujícím finanční pomoc menšinovému školství respondenti uvádějí dělení na finance plynoucí z prostředí České republiky a peníze pocházející ze země, kde se česká národnostní menšina nachází.

Rumunsko. První finanční pomoc ze strany Česka byla realizována v roce 1995 ve formě programu podpory vybudování infrastruktury. Až postupem času se tento program přetřansformoval do pomoci krajanům lokálním školám. Díky této pomoci došlo k otevření nové základní školy ve Svaté Heleně v roce 1998, rekonstrukci základní školy v Eibenthálu v roce 2000 a mezi roky 2000 a 2007 také k opravě a zprovoznění školy v Bígru. V letech 1996-2007 poskytla Česká republika krajanům téměř 50 milionů Kč. V roce 2005 započala ČR poskytovat peněžní dary v rámci „Programu podpory českého kulturního dědictví ve světě“ v gesci MZV a MŠMT. Krajanové spolky si od tohoto roku

mohou formou formuláře zažádat o peněžitý dar na jejich vypracovaný projekt. Schválená částka následně putuje na pobočku Banát-jih zastřešující Čechy v DSSČR, odkud se přepoše dané české pobočce pod tímto svazem. Jelikož se o finanční částku žádá rok dopředu, je pro krajany složité takto s předstihem vypočítat co nejpřesnější výši výdajů a z toho i odvozenou výši požadovaného grantu. Od roku 2006 po současnost mířila finanční pomoc v rámci zmíněného programu na krajanské projekty v Rumunsku v celkové výši kolem 9 milionů Kč. Někteří z respondentů si myslí, že Češi v Srbsku dostávají v rámci programu více peněz než jejich komunita. Na základě dostupných dat z MZV však byla tato domněnka vyvrácena. K úspěšným realizovaným projektům a akcím patří například češtinářské dětské soutěže, aktivity v Den českého jazyka, či zakoupení nového kotle v české škole v Gerníku.

Výsostní postavení mezi českými krajany si vybuodovala i nezisková organizace Člověk v tísní. Ta v roce 1995 zprostředkovala stavbu již zmíněné základní školy ve Svaté Heleně a modernizaci školy v Eibenthálu. V neposlední řadě od stejného roku organizovala bezplatné kurzy češtiny na UK v Praze a následně v Dobrušce. V roce 2000 tato nadace založila „Fond rozvoje Banátu“ jako reakci na snižování výše zasílaných částek od českého státu. V současnosti podporuje agroturistiku a tamní drobné podnikání. Materiální a peněžité dary pro potřeby škol nebo edukativních aktivit poskytovaly ve sledovaném období i české školy nebo kraje.

Do peněžité pomoci se v 90. letech zapojil i Rumunský stát. V první řadě například pomohl vybavit českou školu ve Svaté Heleně nábytkem a počítači. Celková finanční podpora od rumunského státu činila mezi lety 1995 a 2003 částku 35 milionů Kč. Rumunsko od 90. let nadále platilo i lokální české učitele pocházející z tamní krajanské komunity a celkový chod škol. Dle respondentů však došlo ke snížení učitelských platů na českých menšinových školách, neboť na základě zákonů z roku 2004 a 2007 přišly tyto školy z důvodu nedostatečného počtu žáků o svou právní subjektivitu. Rumunské ministerstvo školství nadále financovalo a financuje aktivity spojené s českým jazykem, jako například župní a celostátní kola olympiády v češtině.

Srbsko. Je velmi pravděpodobné, že na přelomu 80. a 90. let minulého století plynula finanční pomoc z Československa přes instituci Matici českou v Daruvaru v dnešním

Chorvatsku. Vyhlášením samostatnosti Chorvatska v roce 1991 však došlo k zprětrhání kontaktů a vazeb mezi českou menšinou v dnešním Srbsku a Maticí českou v Daruvaru, do té doby hlavním centrem české komunity v celé Jugoslávii. Tento moment a následné balkánské války opozdily možný přísun peněz od českého státu na podporu českého jazyka a kultury v Srbsku. Dle výpovědi respondentů plynulo nejvíce finanční prostředků mezi lety 2001 a 2010, ze kterých se opravil například kostel a bývalá škola v Češkom Selu nebo katolický kostel v Bela Crkvi. To koresponduje s poskytnutými informacemi z Oddělení pro krajské záležitosti o usnesení vlády o podpoře české komunity v Srbsku pro léta 2003-2006. Od roku 2006 mohly české besedy a spolky taktéž čerpat peněžní dary z „Programu podpory českého kulturního dědictví ve světě.“ Schválená částka na vypracovaný projekt se posílá rovnou na účet daného spolku. Z hlediska výuky češtiny byly poskytnuté granty použity například na kurzy českého jazyka. V rámci zmíněného programu načerpaly krajské právní subjekty do tohoto rok bez mála 8,9 milionů Kč. Což je o něco méně než u Čechů v Rumunsku.

Kulturní atribut českého jazyka v Srbsku v historii nepodporovala organizace Člověk v tísni, ale od roku 2019 podporuje české nadané studenty například Hlávkova nadace, jež zprostředkovává možnost studia na veřejných školách v ČR. Příjemnější vyžití pro české děti chce vytvořit například spolek Český Banát. Ten plánuje projekt pro zřízení dětského hřiště v multietnické obci Kruščica. To, že se tento projekt doposud podařilo zrealizovat v rumunském Eibenthále, Gerníku, Rovensku a Svaté Heleně, dokládá, že hranice rozdělující Pémy na menšinu v Rumunsku a Srbsku by neměly být do budoucna překážkou a že by se mělo na tyto dvě minority nahlížet i optikou finanční pomoci jako na jeden celek.

Z výpovědi respondentů vyplývá, že srbským Čechům se podařilo ve větší míře navázat kontakty s českými městy a kraji. Díky tomu došlo například v roce 2005 k otevření základní školy v Kruščici, jejíž vybavení a počítačovou učebnu zafinancovalo partnerské město Čermná nad Orlicí a Královehradecký kraj. Mimo jiné v roce 2016 zmíněný kraj finančně podpořil výstavbu zastřešené haly, čímž umožnil lepší sportovní vyžití žáků v Kruščici. Partnerství mezi městy vzniklo například i mezi Hlubokou nad Vltavou a městem Bela Crkva. Českou besedu v Bělehradu naopak dlouhodobě podporoval Jihomoravský kraj, který navíc od roku 2019 na tamní vysoké škole a ve městě Kragujevac realizuje kurzy

češtiny. Jihomoravskému kraji se navíc v roce 2022 podařilo otevřít lektorát češtiny na Filozofické fakultě univerzity v srbském městě Novi Sad.

Financování ze strany srbského státu se od konce 80. let do první poloviny 90. let minulého století nese v duchu nepřehlednosti a nejasností i u samotných respondentů. Ti mají ponětí, že nějaké peněžité dary plynuly, ale nejsou si jisti jak způsobem, tak výší. Jednu možnost pravděpodobně skýtaly obecní fondy na podporu kultury. Situace se změnila v roce 1997 založením Matice české v Bele Crkvy, která zastřešovala krajanské aktivity a zprostředkovala efektivnější čerpání peněz od srbského státu. V roce 2009 Srbsko vydalo zákon o národnostních menšinách, na jehož popud o rok později vznikla Česká národní rada. Ta zprostředkovává komunikaci mezi národnostní menšinou a státem. Dále eviduje a koordinuje aktivity v oblasti kultury, jazyka nebo sdílení informací. České školáky jdoucí do první třídy podporuje například nákupem učebnic a základního vybavení. V širším rámci finančně podporuje kulturní akce, jako festival v Češkom Selu nebo akci Krása rozmanitosti v Kruščici.

K dalším státním zdrojům patří například srbské ministerstvo kultury, které podporuje aktivity všech národnostních menšin. Tyto peníze byly využity například v české besedě v Bělehradu a Petrovaradínu.

7.2. Jak se změnilы poměry českých škol v Rumunsku a Srbsku ve sledovaném období

V jaké míře byly a jsou české školy v Rumunsku a Srbsku vytíženy?

Jaké možnosti mohli a mohou učitelé na českých školách ve zmíněných dvou zemích využít?

U obou českých enkláv v Rumunsku a Srbsku se návštěvnost českých menšinových škol nebo hodin českého jazyka ve sledovaném období snižovala. Možnosti učitelů se však ve zmíněných zemích znatelně lišily a je tomu tak dodnes.

Rumunsko. Pád Ceaușescovy vlády znamenal otevření hranic a možnost navázání vztahů české menšiny s Českou republikou, kam se Pémové začali stěhovat. To ovlivnilo návštěvnost českých menšinových škol snižováním počtu českých žáků. K dalšímu exodu

došlo v roce 2007, kdy Rumunsko vstoupilo do EU. Obecně odliv rumunských Čechů byl mezi roky 2000 a 2010 urychlen uzavřením dolů v blízkosti vesnice Bígr v roce 2000, uhelných šachet u Eibenthálu v roce 2006 a měděných dolů v Nové Moldavě v roce 2007, kde taktéž pracovalo mnoho členů české komunity. Tyto události v kombinaci s přirozenou asimilací zapříčinily pokles počtu žáků od roku 1990 ve Svaté Heleně o 83 %, v Gerníku o 81 % a uzavření českých škol v Šumici, Rovensku a Bígru. V současnosti fungují pouze 3 české menšinové školy: ve Svaté Heleně, v Gerníku a v Eibenthálu.

Změna ve vedení rumunského státu znamenala vstřícnější přístup státu k národnostním menšinám. Do roku 1989 totiž probíhala výuka českého jazyka na základních školách pouze 3 až 4 hodiny týdně, zbytek výuky probíhal v rumunštině. Od počátku 90. let se situace na českých menšinových školách obrátila k lepšímu, a navíc od roku 1998 Česká republika obnovila tradici vysílání českých učitelů do tamní krajanské komunity, aby pozvedli úroveň češtiny a kulturní činnost. V současnosti působí u krajanů dva vyslaní kantoři. Jeden učí na základní škole v Eibenthálu a na kurzech češtiny v Oršavě a Ešelnici. Učitelka vyučuje na základní škole v Gerníku, Svaté Heleně a provozuje kurzy češtiny v Nové Moldavě. V multietnickém Eibenthálu probíhá výuka v rumunštině pod dohledem české ředitelky pocházející z komunity krajanů na prvním stupni. Výuku v rumunštině na stupni druhém zajišťuje rumunská Srbka. Vyslaný učitel vyučuje český jazyk 3 až 4 hodiny týdně ve dvou malotřídkách; pro první a pro druhý stupeň. Vyslaná učitelka na školách v Gerníku a Svaté Heleně vyučuje předměty na prvním stupni kompletně v češtině. Několik hodin rumunštiny týdně vyučuje český učitel pocházející z krajanské komunity. Na druhém stupni probíhá výuka již v rumunštině, kterou zajišťuje rumunský učitel ze spádové školy v obci Coronini. Čtyři hodiny českého jazyka týdně naopak opět vede vyslaná učitelka.

Dle dostupných závěrečných zpráv od vyslaných učitelů docházelo s jistotou od roku 2017 k průměrnému poklesu počtu dětí navštěvujících hodiny češtiny s vyslanými učiteli. Ve školním roce 2021/22 však vrostl počet žáků v Gerníku a Eibenthálu, což mohlo souviset s návratem tří rodin z České republiky.

Z důvodu malého počtu české komunity v Rumunsku není a nikdy nebyla zřízena na žádné rumunské střední škole forma výuky v češtině. To brzdí potenciální školáky, kteří by se v češtině chtěli dále na území Rumunska rozvíjet.

Na vstřícnější přístup rumunských vlád k národnostním menšinám musela zareagovat i samotná rumunská ministerstva, na jejíž popud došlo v 90. letech k vypracování oficiálních výukových materiálů schválené rumunským státem. Z důvodu neatraktivnosti a nízké kvality těchto učebnic a pracovních sešitů mají čeští vyslaní učitelé velkou oporu v příspěvkové organizaci DZS poskytující výukové materiály z českého prostředí v mnohem lepší kvalitě. Dále si vyslaní učitelé začali vytvářet vlastní pracovní listy, které nejlépe pokryjí individuální potřeby žáků.

V učení se českému jazyku velmi napomáhaly od roku 1996 bezplatné kurzy češtiny. Od roku 2006 navíc začala ČR poskytovat možnost dvousemestrálního studia na některé z českých vysokých škol. Tyto aktivity byly následně vloženy do „Programu českého kulturního dědictví ve světě“, v rámci kterého se mohou v současnosti zájemci zúčastnit měsíčního rekvalifikačního kurzu češtiny a čtrnáctidenního metodického kurzu pro lektory, to vše v Česku. I nadále mohou nadaní jedinci studovat na vybraných českých vysokých školách.

Srbsko. Na rozdíl od Čechů v Rumunsku nedocházelo počátkem 90. let u Pémů v Srbsku k emigraci do ČR a nestalo se tak ani po vstupu Česka do EU. Dle výpovědí respondentů začalo nejvíce krajanů odcházet za prací v posledních pěti letech. Ze sčítání lidu je od 90. let nicméně patrný setrvalý pokles obyvatel hlásící se k české národnosti. Za tímto fenoménem stála špatná kondice české minority a s tím spojená nedostatečná podpora českého jazyka ze strany srbských škol, neboť od 50. až do 70. let bylo vyučování češtiny na prvním stupni základních škol zrušeno. Stalo se tak ve Velikom Središti (1952), Bělehradu (1959-1960), Bele Crkvy (přibližně 1960), Kruščici (1965) a Češkom Selu (1974). Kvůli tomu vstupovala česká komunita v Srbsku do 90. let z jazykového hlediska v již velmi špatném stavu a se silnými tendencemi k asimilaci. Kulturní činnost a s tím spojené používání a výuka češtiny byla navíc v průběhu balkánských válek silně utlumena. V 80. a 90. letech tedy v Srbsku neexistovala instituce věnující se výuce češtiny. Tento jazyk se tedy pasivně předával v česky mluvících rodinách, nebo v rámci aktivnějších spolků prostřednictvím kolektivního předčítání českých textů.

Poměry v české komunitě se začaly měnit k lepšímu s příchodem prvního vyslaného českého učitele v roce 2000 (tedy v porovnání s vyslanými učiteli v Rumunsku s dvouletým zpožděním). Na rozdíl od systému v Rumunsku neprobíhala výuka češtiny s vyslaným učitelem v Srbsku v rámci školního rozvrhu na srbských státních školách, ale na dobrovolné bázi v prostorách českých spolků. V současnosti tato praxe funguje v obcích Bela Crkva, Kruščice, Vršac a formou přátelských návštěv v Češkom Selu. Dle dostupných závěrečných zpráv vyslaných učitelů dochází od roku 2017 k mírnému poklesu počtu žáků. Zmíněný formát výuky neposkytuje procvičování češtiny pouze dětem, ale i dospívajícím či lidem v důchodovém věku. U dvou posledně zmíněných věkových kategorií nicméně dochází k poklesu zájmu se těchto kurzů účastnit. Vyslaný učitel působí i v nevládní organizaci Škola Plus založené na přelomu let 2001 a 2002. Na zájmovou aktivitu učení se českému jazyku dochází ve školním roce 2022/23 celkem 9 žáků.

V roce 2011 došlo k implementaci předmětu „Český jazyk s národnostními prvky“ do školních rozvrhů celkem ve čtyřech státních základních školách v lokalitách s nejvyšší koncentrací Čechů v populaci. Tento předmět se dodnes vyučuje na dvou základních školách v obci Bela Crkva a ve dvou základních školách v Gaji a v Kruščici. Tyto hodiny češtiny se vyučují dvakrát v týdnu pod vedením dvou učitelů pocházejících z tamní krajanské komunity. Český jazyk s národnostními prvky navštěvuje v současnosti přibližně 170 žáků a dle dostupných informací zájem o tyto hodiny na státních školách stoupá. Z důvodu účasti i srbských žáků však nelze s jistotou říct, kolik českých dětí je na tento předmět v současnosti přihlášeno. Kvůli vzdálenosti Bělehradu od lokalit, kde působí vyslaný učitel a existuje výuka předmětu češtiny na státních školách, je tamní komunita odkázána na vlastní kurzy českého jazyka pro začátečníky, pokročilé a nejpokročilejší. Tato forma výuky funguje ve spolupráci se studenty bohemistiky v Bělehradu. Před příchodem koronavirové pandemie se poprvé v novodobé historii povedlo zrealizovat kurz češtiny pro děti.

Ohledně potenciálního zavedení formátu výuky prvního stupně v češtině (tedy jako v Rumunsku) panují u respondentů nejistoty z důvodu prozatímního nedostatku informací. Dle některých dotazovaných by přibližný počet 170 žáků stačil na výuky první až čtvrté třídy v českém jazyce, kdyby se tito žáci koncentrovali na jedné škole. V čem se nicméně respondenti shodují, je nechuť vedení české menšiny s tím něco dělat a nezájem rodin o tuto možnost.

Společně se začleněním hodin češtiny do čtyř zmiňovaných základních škol vydal v roce 2011 srbský stát oficiální materiály pro výuku. V současnosti existují učebnice a pracovní sešity pro první a druhý ročník, nicméně respondenti neskrývají rozčarování a nespokojenost s těmito učebními pomůckami. Volnější pole působnosti má vyslaný učitel, který tak jako jeho kolegové v Rumunsku používá své vlastní pracovní listy a v případě potřeby se taktéž může obrátit na DZS.

Žáci z českých rodin mohou kromě kurzů s vyslaným učitelem a předmětem českého jazyka na čtyřech základních školách taktéž využít od roku 2000 rekvalifikační kurz češtiny v Poděbradech nebo již zmíněné dvousemestrální studium na některé z českých vysokých škol.

7.3. Jak se Češi uplatňovali a uplatňují po absolvování českých škol v Rumunsku a Srbsku

V jaké míře pomáhají české kulturní prvky pro uplatnění na pracovním trhu ve zmíněných zemích?

Jakou důležitost hrálo v Rumunsku a Srbsku české vzdělání v průběhu sledovaného období?

Odpovědi respondentů lze v této výzkumné otázce rozdělit do dvou rovin. Jedna z nich zohledňuje čas a druhá místo. Další dělení nastává v souvislosti s podotázkami. První a druhá zahrnuje důležitost českého vzdělání/české kultury na vesnicích v Rumunsku a Srbsku na přelomu 80. let a dnes. Třetí a čtvrtá se zaměřuje na důležitost českého vzdělání/české kultury v rumunských a srbských městech na přelomu 80. let a dnes.

Rumunsko. Na přelomu 80. a 90. let nastal zlom ve vnímání dostatečnosti vzdělání. České školy v českých nebo multietnických viskách již nedokázaly poskytnout vyšší než základní vzdělání, tím pádem nastal odliv Čechů do měst s většinovou rumunskou populací. Mezi nejoblíbenější střední školy české menšiny patří katolické gymnázium v Temešváru a baptistické gymnázium v Rešici. V návaznosti na otevření rumunské ekonomiky a příliv zahraničního kapitálu se ve zmíněném státu začaly zřizovat pobočky mezinárodních společností, ve kterých mohla sledovaná národnost menšina uplatnit svůj český mateřský jazyk. Rychlé a stabilní internetové připojení v českých vesnicích však v sobě skrývá příslib

do budoucna, neboť by mohla i mladá generace pracovat z domácího prostředí online, čímž by se zpomalil odliv Péků z vesnického prostředí.

Česká národnostní menšina v Rumunsku se může chlubit pověstí poctivých a schopných pracovníků. Tato pověst vznikla na základě historické skutečnosti, neboť Češi byli schopni pěstovat plodiny i na neúrodných kopcovitých políčkách, kde byly české vesnice založeny. Dále byla tato reputace přizívána faktem, že mnoho českých rodin si dokázalo udržet svá hospodářství i přes to, že mnoho z nich bylo paralelně zaměstnáno i v blízkých dolech nebo šachtách. Na základě výpovědí respondentů jistá souvztažnost mezi pracovními návyky, českým jazykem a dobrým pracovním uplatněním v městském prostředí existuje. Otázka však zní, zda zmíněná dobrá reputace není přeceňována a neslouží spíše jako nástroj pro vymezení se vůči rumunskému majoritnímu obyvatelstvu.

Ač přelom 80. a 90. let minulého století znamenal obecně pozitivně vnímanou postupnou demokratizaci země, rumunští Češi se měli velmi dobře již v předešlých 20 letech za vlády Nicolae Ceaușesca. Pémská komunita na vesnicích mohla v té době pobírat plat v dolech a zároveň si přilepšovat naturáliemi ze svého hospodářství a polí. Z důvodu neúrodné půdy v tamních končinách totiž nedošlo ke kolektivizaci v zemědělství. Situace se začala měnit s již zmíněným uzavíráním dolů, čímž tamní komunita ztratila možnost uplatnění základního vzdělání z českých obecních škol. Na druhou stranu členové českého etnika v důchodovém věku, dříve pracující v dolech, pobírají v současnosti vysoký důchod, neboť za minulého režimu působili v zaměstnání privilegovaných horníků. To v souvislosti se stárnoucí populací Čechů dává výhodu těm vískám, jejichž život byl v minulosti víc odkázán na důlní činnost.

Změna politických poměrů nicméně přinesla české národnostní menšině i velká pozitiva. Od roku 1995 zprostředkovala Nadace Člověk v tísní dodání traktorů do českých vesnic nebo pomohla založit cívkárnu Winding v Gerníku, kde dodnes Češi mohou pracovat. Česká republika taktéž podpořila založení truhlářství Pecovi ve Svaté Heleně či zorganizovala motivační zájezd do Plzně pro podporu drobného podnikání. V neposlední řadě zpřístupnění Rumunska začalo lákat české turisty a díky kulturní vazbě na českou kotlinu se již dvanáct let pořádá Festival Banát v Eibenthálu. Tyto akce a ve větší míře častý turistický ruch znamenají pro obyvatele vesnic velmi důležitý dodatečný příjem. Tamní Češi

tak mohou nabízet autentická ubytování a prodávat své domácí produkty. Reagují tak na turistickou poptávku, neboť v průběhu 30 let došlo k popularizaci rumunského Banátu, a tím pádem se turistický ruch nese ve stále více komerčním duchu, s čímž však vesnice počítají. S kultivací vesnic a se sezónními pracemi pomáhá například nezisková organizace Brontosaurus. I tento druh pozitivního vlivu od České republiky pomáhá bojovat proti vyliďňování českého venkova v Rumunsku.

Srbsko. Situace v Srbsku na přelomu 80. a 90. let kopírovala rumunský trend v přístupu k vyššímu než základnímu vzdělání. Češi v Srbsku se v městském prostředí taktéž dobře pracovní uplatňují, a to i díky svému mateřskému jazyku. Ten je atraktivní i pro srbské obyvatelstvo, neboť v něm vidí vstupní bránu na český pracovní trh. Z výpovědí respondentů lze však usuzovat, že například zákaznická call centra již začínají mít problém obsadit danou pozici osobou plyně hovořící česky. K příčinám se může řadit malá populace české národnostní menšiny v kombinaci s tím, že mnoho lidí plyně hovořících česky již odešlo do mnohem lukrativnějšího prostředí české kotliny.

Dle výpovědí respondentů jsou taktéž Češi v Srbsku vnímáni jako schopní a dobří zaměstnanci. Tím, že většina tamní české populace se v průběhu 19. století přemístila z tehdy již existující enklávy v Rumunsku, také ona disponovala efektivními postupy v zemědělství, čímž tehdy své okolí předčila. Dobrá reputace se následně umocnila počátkem 20. století, kdy vlivní a zámožní Češi povznesli tamní úroveň podnikání a života. Za zmínku stojí vybudování pobočky Pražské úvěrové banky v roce 1910 v Bělehradě a s tím související rozvoj cukrářského průmyslu a pivovarnictví, či založení výrobního závodu Baťa. Někteří z respondentů však za rozhodující prvek pro lepší pracovní uplatnění považují nikoliv etnickou příslušnost, ale příslušnost politickou.

Pracovní uplatnění a obecně blahobyt v dnešním Srbsku koncem 80. a počátkem 90. let minulého století silně ovlivnila všeobecná nespokojenost, následně balkánské války a hyperinflace. Tím více se však v letech devadesátých uchylovali dle respondentů Češi k vesnickému způsobu života, aby byli více surovinově samostatní. Jako jednu z překážek v zemědělské obživě dotazovaní zmiňují proběhlou privatizaci a existenci velkých podniků, kterým malohospodáři nedokáží konkurovat cenou svých produktů. Starousedlíkům dále

chybí motivace držet svá pole a malochovy, neboť jim chybí vyhlídka předání svého „gruntu“ z důvodu odlivu mladé generace za prací do měst. Pémové v důchodovém věku jsou, tak jako ti v Rumunsku, odkázáni na svůj důchod, jež zohlednil zaměstnání každého z nich; horníky a státní zaměstnance výměr privileguje, hospodáře a zemědělce diskriminuje.

Společně s postupným uklidněním politické situace koncem 90. let a začátkem nového století se společnost v ČR polehku začínala dozvídat o české národnostní menšině v Srbsku. Tím započal turistický ruch do obcí s českým kulturním elementem, který vyústil kolem roku 2009 v první ročník akce Paprikašijáda, jedné z nejvýznamnější tamní české kulturní události. Jistým příslibem do budoucna by se mohlo stát propojení Paprikašijády s Festivalem Banát v Rumunsku, čímž by došlo k větší propagaci Pémů v Srbsku, jež jsou trochu zastíněni známější krajskou komunitou v Rumunsku. Druhou akcí s větším mediálním dopadem je bezesporu od roku 2012 několikadenní festival Krása různorodosti věnující se národnostním menšinám v Srbsku. Slavnost probíhá v Bele Crkvy a v Kruščici. Každoročně tyto aktivity přilákají mnoho českých turistů, čímž se rok od roku zvyšuje povědomí o české enklávě v Srbsku. K jednomu z úskalí pořádání těchto akcí patří fakt, že tamní komunita nemá možnosti nebo není naučena využívat tyto příležitosti k vydělání dodatečných finančních prostředků plynoucích ze zmíněného turistického ruchu. A právě turismus patří k jednomu z lákadel, z čeho může tamní oblast obydlená Čechy na srbské straně Dunaje do budoucna těžit. Toho si byla vědoma i nezisková organizace Hnutí Brontosaurus, která minulý rok pokračovala ve vyznačování turistických tras mezi obcemi s českou kulturou.

8. Seznam literatury

8.1. Literární zdroje

- BABOR, T. F.; PATES, K.; MIOVSKÝ, R.; O'REILLY, M.; CANDON, P. *Publishing Addiction Science*. London: Ubiquity Press, 2017. 381 s. ISBN 978-1-911529-09-5.
- BAKER, C.; PRYS JONES, S. *Encyclopaedia of Bilingualism and Bilingual Education*. Philadelphia: Multilingual Matters Ltd, 1998. 784 s. ISBN 1853593621
- BARŠOVÁ, A.; BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova Univerzita, 2005. 308 s. ISBN 8021038756.
- BECKER, H. S. *Sociological Work*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009. 368 s. ISBN 978-0-87855-630-4.
- BOIA, L. *Rumunsko – krajina na hranici Európy*. Bratislava: Kalligram, 2012. 272 s. ISBN 978-80-8101-651-6.
- BOŽIĆ, I.; ĆIRKOVIĆ, S.; DEDIJER, V.; EKMEČIĆ, M. *Istorija Jugoslavije*. Beograd: Prosveta, 1972. 608 s.
- BUDIL, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 1992. 260 s. ISBN 80-900904-5-1
- CRESWELL, J. W. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998. 406 s. ISBN 0-7619-0143-4.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. s. 374. ISBN 80-246-0139-7.
- DRBOHLAV, D. UHEREK, Z. Reflexe migračních teorií. *Geografie–Sborník České geografické společnosti*, 2007. Vol. 112(2): s. 125-141.
- DROBNJAKOVIĆ, M.; MILLEKER, F. *Letopis opština Podunajske oblasti*. Pančevo: Štampania Napredak, 1929.
- ĐURIĆ, V.; TASANKOVIĆ, D.; VUKMIROVIĆ, D.; LADJEVIĆ, P. *Етноконфесионални и језички мозаик Србије*. Bělehrad: Státní statistický ústav, 2014. 206 s. ISBN 978-86-6161-126-1.
- EXNEROVÁ, V. *Globální problémy a rozvojová spolupráce: témata, o která se lidé zajímají*. Praha: Člověk v tísni, 2005. 255 s. ISBN 80-86961-00-1.
- ERIKSEN, T. H. *Sociální a kulturní antropologie: Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál 2008. 559 s. ISBN 978-80-7367-465-6.
- FASOLD, R. *The Sociolinguistics of Society: Introduction to Sociolinguistics*. Svazek I. Oxford-Cambridge: Blackwell, 1984. s. 13-60. ISBN 0631133852.
- FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-367-6.
- FISHMAN, J. *Language and ethnicity in minority sociolinguistic perspective*. Philadelphia: Multilingual Matters, 1989. 728 s. ISBN 1-85359-006-1.
- FISHMAN, J. *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Language*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 1991. 448 s. ISBN 1-85359-121-1.
- GESCE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrmann, 2013. 461 s. ISBN 978-80-87054-31-4.

- GLASER, B.; STRAUSS, A. L. *The discovery of grounded theory*. New York: Aldine, 1967. 271 s. ISBN 9780202300283.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HLADKÝ, L.; CHOCHOLÁČ, L. J.; ŠTĚPÁNEK, V. *Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů v 19. a 20. století*. Brno: Matice moravská, 2005. 311 s. ISBN 80-86488-18-7.
- Ilustrovaná encyklopedie: Díl 3: Q – Ž*. Praha: Encyklopedický dům, 1995. 492 s. ISBN 80-901647-6-5.
- IROVIĆ, J. M. *Od národní knihovny a čítárny pro Českou besedu Kruščice*. Kruščice: Česká beseda Kruščice, 2022. 85 s.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007. 286 s. ISBN 80-7367-269-3.
- JANSEN, C. J. *Readings in the Sociology of Migration*. Michigan University: Elsevier Science & Technology, 1970. 402 s. ISBN 0080069150.
- JURČÍKOVÁ, S. *Komunikace při soudním řízení. Výslech svědka, obviněného*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce: JUDr. Drahomíra Houbová, CSc.
- KLINGAN, K; GUST, K. *A Utopia of Modernity: Zlín*. Berlin: Jovis, 2009. 304 s. ISBN 978-3-86859-034-0.
- KOKAISL, P. *Etnické minority v Evropě*. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, Katedra psychologie, 2014. 438 s. ISBN 978-80-213-2524-1.
- KOKAISL, P. *Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice – Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, o. s., 2009. 435 s. ISBN 978-80-254-5924-9.
- KOKAISL, P., et al. *Pestrá Evropa*. Praha: Nostalgie, 2018. 110 s. ISBN 978-80-906207-7-3.
- KOVAČEVIĆ, Ž. *Amerika i raspad Jugoslavije*. Beograd: Filip Višnjić, 2007. 448 s. ISBN 978-86-7363-536-1
- Kruščice v srdci*. Kruščice: Krušprint Kruščica, 2019. Propagační materiál.
- LOVE, J. L. *Crafting the Third World: theorizing underdevelopment in Rumania and Brazil*. California: Stanford University Press, 1996. 348 s. ISBN 0-8047-2546-2.
- LUNE, H.; BERG, B. L. *Qualitative research methods for the social sciences*. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2017. 250 s. ISBN 978-1-292-16439-7.
- Matice česká – česká beseda 1922-2002*. Bela Crkva. Propagační materiál Matice České.
- MORAVCOVÁ, I. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. 280 s. ISBN 80-7194-547-1.
- MZV ČR. *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od července 1998 do prosince 1999*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2000. 296 s. ISBN 80-86345-01-7.
- MZV ČR. *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2001 do prosince 2001*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2002. 316 s. ISBN 80-86345-24-6.
- MURPHY, R. F. *Úvod do sociální a kulturní antropologie*. Praha: Slon, 2004. 230 s. ISBN 80-86429-25-3.
- ONDRČKA, P. *Makroekonomie různých ekonomických proudů*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 253 s. ISBN 80-210-3993-0.
- PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Nakladatelství Brána, 2012. ISBN 978-80-7243-597-5.
- PELIKÁN, J. *Jihoslovanská krize. Kořeny a souvislosti*. Praha: Karolinum, 1996. 118 s. ISBN 80-7184-287-7.

- PIRJEVEC, J. *Jugoslávie 1918–1992: Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha: Argo, 2000. 537 s. ISBN 80-7203-277-1.
- POLÁK, V. *Transformace českého menšinového školství v Rumunsku od konce totalitní vlády do současnosti*. Praha, 2020. Bakalářská práce. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta. Vedoucí práce: doc. Ing. PhDr. Petr Kokaisl, Ph.D.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: Příručka nejen pro učitele*. Praha: Trilon, 2006. 167 s. ISBN 80-7254-866-2.
- ROSZKOWSKI, W. *East Central Europe: A concise history*. Warszawa: Instytut Jagielloński, 2015. 542 s. ISBN 978-83-65972-20-0.
- RUPNIK, J., et al. *The western Balkans and The Europe: The Hour of Europe*. Challiot Papers, 2011. 186 s. ISBN 978-92-9198-187-8.
- RYCHLÍK, J.; TEJCHMAN, M.; VOJTĚCHOVSKÝ, O., et al. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 670 s. ISBN 80-7106-671-0.
- ŘÍMAN, J., et al. *Malá československá encyklopedie, sv. I*. Praha: Academia, 1986.
- SALDANA, J. *Fundamentals of Qualitative Research*. Oxford University Press, 2011. 208 s. ISBN 9780199838356.
- SCURTU, I.; BUZATU, G. *Istoria românilor în secolul XX: (1918-1948)*. Paideia, 1999.
- SINHA, V. C.; ZACHARIA, E. *Elements of demography*. Allied publishers private limited, 2009. 604 s. ISBN 81-7764-044-5.
- SPATACEAN, J. *Romania's implementation of European Union standards: Rule of law, democracy, and human rights*. Ann Arbor: Regent University, 2013. 110 s. ISBN 9781303137792.
- STEENSEN, T. *Grundtatsachen zur Zwei-und Mehrsprachigkeit*. Bredstedt: Verlag Nordfriisk Instituut, 1998. 28 s. ISBN 3880072701.
- SVOBODA, J. *Češi nad dunajskými soutěskami*. Praha: Sdružení Banát, 2022.
- SVOBODA, J. DOKOUPIL, I. *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. Brno: Kudrna, 2015. 192 s. ISBN 978-80-260-0263-5.
- ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Cargo Pub., 2001. 216 s. ISBN 8090295215.
- ŠESTÁK, M., et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Nakladatelství lidové noviny, 1998. 756 s. ISBN 80-7106-266-9.
- ŠÍSTEK, F. *Stručná historie států: Černá Hora*. Libri, 200, s. 126. ISBN 978-80-7277-355-8.
- ŠÍŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. 280 s. ISBN 80-7178-285-8.
- ŠVAŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. 384 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TEJCHMAN, M. *Balkán ve 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. 438 s. ISBN 978-80-2463-178-3.
- TEJCHMAN, M. *Dějiny Rumunska*. Praha: Karolinum, 1997. 86 s. ISBN 80-7106-348-7.
- TREPTOW, K. W., et al. *Dějiny Rumunska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 544 s. ISBN 8071063487.
- TSCHERNOKOSHEWA, E; MISCHEK, U., et al. *Beziehungsgeflecht Minderheit*. Münster: Waxmann Verlag, 2009. 155 s. ISBN 978-3-8309-2213-1.
- URBAN, R. *Čechoslováci v Rumunsku*. Bukurešť: Knihovna československého ústavu zahraničního, 1930.

- VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha: Libri, 2009. 319 s. ISBN 978-80-7277-397-8.
- WILDEMUTH, B. M. *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Westport, CT: Libraries Unlimited, 2009. s. 222-231. ISBN 8086889017.
- WILLIAMS, R. *Keywords: a vocabulary of culture and society*. New York: Oxford University Press, 1983. 286 s. ISBN 0-19-520469-7.
- ŽÁČEK, V.; STARČEVIĆ, V., et al. *Dějiny Jugoslávie*. Praha: Svoboda, 1970. 516 s.

8.2. Časopisy a odborná periodika

- AKKERMANS, D.; HARZING, A.-N.; VAN WITTELOOSTUIJN, A. Cultural Accommodation and Language Priming: Competitive versus Cooperative Behavior in a Prisoner's Dilemma Game. *MIR: Management International Review*, 2010. Vol. 50(5): s. 559-583.
- CAHA, S. Srbský Banát se otevírá Čechům. Zatím zvolna. *Jihlavský deník: Vysočina*. 14. 7. 2022. Vol. 162: s. 2.
- COSTACHIE, S., et al. Czech minority in Banat-Romania: A social geography survey. *Geographica Pannonica*, 2011. Vol. 15(1): s. 7-15.
- GILBERG, T. Ethnic minorities in Romania under socialism. *East European Quarterly*, 1974. Vol. 7(4): s. 435-458.
- HUBINGER, V. Etnos a etnikum. *Český lid*, 1988. Vol. 75(1): s. 43-50.
- HULIN, C. L.; MAYER, L. J. Psychometric Equivalence of a Translation of the Job Descriptive Index into Hebrew. *Journal of Applied Psychology*, 1986. Vol. 7(1): s. 83-94.
- JARABINSKÝ, I. Diskursivní rovina sporu o volební reformu v Rumunsku v roce 2012. *Středoevropské politické studie*, 2014. Vol. 16(1): s. 29-51.
- KASPER, M. Etniska zhromadnosť – řeč – etniske sebjewědomje. *Rozhľad*, 1981. Vol. 31(6): s. 225.
- KUPKOVÁ, I. Vývoj a význam projektu Děti dětem. In: *Okénko: Svatá Helena – Gerník – Nová Moldava*, 2018. s. 11.
- LINGARD, L.; ALBERT, M.; LEVINSON, W. Qualitative Research: Grounded Theory, Mixed Methods, and Action Research. *BMJ: British Medical Journal*, 2008. Vol. 3(7667): s. 459-461.
- LUKIĆ, T., et al. Geo-demographic Structure of the Czechs in Vojvodina Province (Serbia). *European Geographical studies*, 2016. Vol. 11(3): s. 108-119.
- NEČAS, C. Pražská úvěrní banka a počátky její obchodní činnosti v Haliči. In: *Sborník Filozofická fakulta brněnské university*, 1989-1990. Vol. 38-39: s. 37-44.
- NEKVAPIL, J. Sociolingvistika v systému encyklopedických hesel. *Češtinář*, 2001. Vol. 11(1): s. 15-24.
- PAVLÁSEK N. Česká menšina v jihobanátské obci Veliké Srediště. Její počátky a etnické procesy. *Národopisná revue*, 2010, Vol. 1: s. 3-19.
- PETERSEN, W. A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 1958. Vol. 23(3): s. 256-266.
- PLETER, T. Particularitățile sistemului fonologic al graiului ceh din Peregul Mare. *Analele Universității București*, 1965. Sv. 14: s. 81-91.

- POLÁK, V. Proč je pro Čechy v Rumunsku a Srbsku čeština stále důležitá? *Český Banát: časopis českých krajanů v Rumunsku a Srbsku*, 2022. Vol 2: s. 21.
- RAVENSTEIN, E. G. The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 1889. Vol. 52(2): s. 286–289.
- REEVES, S.; KUPER, A.; HODGES, D. Qualitative research: Qualitative research methodologies: ethnography. *BMJ: British Medical Journal*, 2008. Vol. 337(7668): s. 513.
- SECKÁ, Milena. Češi v rumunském Banátu. *Češi v cizině*, 1995. Vol. 8: s. 92-115.
- SYMMONS-SYMONOLEWICZ, K. The Polish Peasant in Europe and America. *The Polish Review*, 1968. Vol. 13(2): s. 24-25.
- ŠATAVA, L. České etnikum v jinonárodním prostředí. *Češi v cizině*, 1989. Vol. 4: s. 63-74.
- ŠTĚPÁNEK, V.: Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. In: *Národopisná revue*, 2003. Vol. 1: s. 3-10.
- VRHEL, F. Jazyk a obraz světa. *Český lid*, 1996. Vol. 83(3): s. 221-227.
- WURM, S. Prospect of language preservation in the North. *Senri Ethnological studies*, 1997. Vol. 44: s. 35-53.
- YANG, K. S.; BOND, M. H. Ethnic affirmation by chinese bilinguals. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1980. Vol. 7(4): s. 411-425.
- ŽÁDNÍKOVÁ, K. Na Erasmus do Banátu. *Krajiny češtiny*, 2022. Vol. 14(2): s. 20.

8.3. Internetové zdroje

- Asistenční pomoc v českém Banátu. In: *Visitbanat.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Asisteční pomoc Banátu | VisitBanat.com](https://www.visitbanat.com)
- Černá hora vyhlásila nezávislost. In: *Euractiv.cz* [online]. 5. 6. 2006. ©2023 [cit.2023-03-01]. Dostupné z: [Černá hora vyhlásila nezávislost – EURACTIV.cz](https://euractiv.com).
- Češi v Bělehradě žijí už přes 150 let. In: *Krajane.net* [online]. ©2023 [cit.2023-03-25]. Dostupné z: [Češi v Bělehradě žijí už přes 150 let - Krajane.net](https://krajane.net).
- Čeští učitelé v Banátu. In: *Visitbanat.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-23]. Dostupné z: [Čeští učitelé v Banátu | VisitBanat.com](https://www.visitbanat.com).
- Demokratický svaz Slovákov a Čechov v Rumunsku. In: *Slovacivrumunsku.sk* [online]. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Slováci v Rumunsku \(archive.org\)](https://archive.org)
- DORAZÍN, M. Bývalá velvyslankyně v Srbsku získala vysoké státní vyznamenání. In: *Irozhlaz.cz* [online]. 21. 9. 2004. ©2023 [cit.2023-03-09]. Dostupné z: [Bývalá velvyslankyně v Srbsku získala vysoké státní vyznamenání | iROZHLAS - spolehlivé zprávy](https://irozhlaz.cz)
- ERIKSEN, T. H. Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy. In: *Hks.re* [online]. ©2023 [cit.2023-02-27]. Dostupné z: [Etnicita a nacionalismus \[Hospodářská a kulturní studia\] \(hks.re\)](https://hks.re).
- Etický kodex české asociace pro sociální antropologii. In: *Casaonline.cz* [online]. ©2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: [Etický kodex České asociace pro sociální antropologii | CASA \(casaonline.cz\)](https://casaonline.cz).
- Festival Banát. In: *Visitbanat.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-28]. Dostupné z: [Festival Banát | VisitBanat.com](https://www.visitbanat.com).
- Godina jubileja – dvadesetogodišnjica NVO “Škola plus” Bela Crkva. In: *Vojvodinauzivo.rs* [online]. 1.12.2021. 2021. ©2021 [cit.2023-03-25]. Dostupné z: [Godina jubileja –](https://vojvodinauzivo.rs)

- [dvadesetogodišnjica NVO “Škola plus” Bela Crkva | Vojvodina uživo \(vojvodinauzivo.rs\).](#)
- Gymnázium Jána Kollára. In: Jankollar.org [online]. ©2021 [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Báčskom Petrovci \(jankollar.org\).](#)
- Gymnázium Mihajla Pupina Kovačica. In: *Krajan.sk* [online]. © 2021 [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Gymnázium Mihajla Pupina Kovačica \(krajan.sk\).](#)
- Hejtman navštívil krajany v Srbsku. In: *Kr-kralovehradecky.cz* [online]. 7. 7. 2005. ©2018 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Hejtman navštívil krajany v Srbsku | Královéhradecký kraj \(kr-kralovehradecky.cz\).](#)
- Chart of signatures and ratifications of Treaty 148. In: *Coe.int* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Full list - Treaty Office \(coe.int\).](#)
- Chart of signatures and ratifications of Treaty 157. In: *Coe.int* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Full list - Treaty Office \(coe.int\)](#)
- China's Hisense ups stake in Slovenia's Gorenje to over 95 percent. In: *Reuters.com* [online]. 28. 6. 2018. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [China's Hisense ups stake in Slovenia's Gorenje to over 95 percent | Reuters.](#)
- Independent Serbia. In: *Britannica.com* [online]. ©2019 [2023-03-03]. Dostupné z: [Serbia | Britannica.com \(archive.org\).](#)
- JANEV, J.; TÁBORSKÁ, M. Srbsko má první evropský autonomní region – Vojvodinu. In: *Irozhlas.cz* [online]. 30. 11. 2009. ©2023 [cit.2023-03-11]. Dostupné z: [Srbsko má první evropský autonomní region - Vojvodinu | iROZHLAS - spolehlivé zprávy.](#)
- Jednostranné vyhlášení nezávislosti Kosova nebylo v rozporu s mezinárodním právem. In: *Plus.rozhlas.cz* [online]. 23. 7. 2010. ©2023 [cit.2023-03-01]. Dostupné z: [Jednostranné vyhlášení nezávislosti Kosova nebylo v rozporu s mezinárodním právem | Plus \(rozhlas.cz\).](#)
- Klaus Iohannis obhájil post rumunského prezidenta. Získal 63 procent hlasů. In: *Irozhlas.cz* [online]. 25.11.2019. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Klaus Iohannis obhájil post rumunského prezidenta. Získal 63 procent hlasů | iROZHLAS - spolehlivé zprávy.](#)
- KOHOUTKOVÁ, Z. David proti jugoslávskému Goliášovi: Slovinská válka za samostatnost. In: *Stoplusjednicka.cz* [online]. 10.12.2020. ©2007-2011 [cit.2023-03-03]. Dostupné z: [David proti jugoslávskému Goliášovi: Slovinská válka za samostatnost \(2\) | 100+1 zahraniční zajímavost \(stoplusjednicka.cz\).](#)
- KOVÁŘ, J. Rusíni v Srbsku. In: *Pestraevropa.hks.re* [online]. 2016 [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Rusíni v Srbsku \(hks.re\).](#)
- LANGER, J. Boj rumunských Čechů s větrnými mlýny. In: *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 11. 7. 2012. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Boj rumunských Čechů s větrnými mlýny - Aktuálně.cz \(aktualne.cz\).](#)
- LAZAREVIČ, A. 20 let od nejděsivější hyperinflace v Evropě. In: *Mesec.cz* [online]. 5. 5. 2014. ©2023 [cit.2023-03-03]. Dostupné z: [20 let od nejděsivější hyperinflace v Evropě - Měsíc.cz \(mesec.cz\).](#)
- LUX, M.; SUNEGA, P.; MIKESZOVÁ, M.; VEČERNÍK, J.; MATYÁŠ, F. Analýza opatření bytové politiky směřujících k podpoře flexibility práce v ČR. 1. díl. In: *Migrace – základní charakteristika* [online]. [cit.2023-03-01]. s. 24-25. Dostupné z: [1 Migrace – základní charakteristika \(muni.cz\).](#)
- Malé Česko za Dunajem. In: *Brontosaurus.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-28]. Dostupné z: [Malé Česko za Dunajem – Hnutí Brontosaurus.](#)

- Nacionalni savet češke nacionalne manjine: Dokumenta. In: *Savetceha.rs* [online]. ©2021 [cit.2023-03-11]. Dostupné z: [Dokumenta - Nacionalni savet češke nacionalne manjine \(savetceha.rs\)](#).
- Nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“: Program nadační činnosti a dalších akcí Nadání 2023. In: *Hlavkovanadace.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Hlávkova nadace \(hlavkovanadace.cz\)](#).
- Национални савет чешке националне мањине. In: *Savetceha.rs* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [O nama - Nacionalni savet češke nacionalne manjine \(savetceha.rs\)](#).
- Neopakovatelný výlet za českými krajany do Rumunska a Srbska. In: *Festivalbanat.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-28]. Dostupné z: [Festival Banát | 12. ročník festivalu 15.–20. srpna 2023 \(festivalbanat.cz\)](#).
- Otevřen český lektorát v Novém Sadu. In: *Mzv.cz* [online]. 30. 9. 2022. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Otevřen český lektorát v Novém Sadu | Velvyslanectví České republiky v Bělehradě \(mzv.cz\)](#).
- Peněžní dary v roce 2015. In: *Mzv.cr* [online]. ©2023 [cit.2023-03-09]. Dostupné z: [Peněžní dary v roce 2015 | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#).
- Peněžní dary krajanským spolkům v roce 2022. In: *Mzv.cz* [online]. 29.06.2022. ©2022 [cit.2022-11-20]. Dostupné z: [Peněžní dary krajanským spolkům v roce 2022 | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#).
- Peněžní dary poskytnuté v roce 2006. In: *Mzv.cr* [online]. 24. 8. 2006. ©2023 [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [Peněžní dary poskytnuté v roce 2006 | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#).
- POLÁK, V., et al. Češi v Rumunsku. In: *Hks.re* [online]. ©2023 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: [Češi v Rumunsku \[Hospodářská a kulturní studia\] \(hks.re\)](#).
- Pomoc Banátu. In: *Banat.cz* [online]. ©2021 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Pomoc Banátu | Banát \(banat.cz\)](#).
- Populatia dupa etnie la recensamintele. In: *Insse.ro* [online]. [cit.2023-03-05]. Dostupné z: [Wayback Machine \(archive.org\)](#)
- Pravidla pro poskytování peněžních darů. In: *Mzv.cr* [online]. 24. 8. 2006. ©2023 [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [Pravidla pro poskytování peněžních darů \(včetně formuláře pro vyúčtování\) | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#)
- Primele date provizorii pentru Recensământul Populației și Locuințelor, runda 2021. In: *Insse.ro* [online]. INSTITUTUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ [cit.2023-03-05]. Dostupné z: [Microsoft Word - Date provizorii RPL cu anexe 30122022 \(insse.ro\)](#).
- Procvičování češtiny online. In: *Umimecesky.cz* [online]. [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Umíme česky – Online procvičování češtiny \(umimecesky.cz\)](#).
- Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí. In: *Dzs.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí | Dům zahraniční spolupráce \(dzs.cz\)](#).
- Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí: Závěrečné zprávy učitelů. In: *Dzs.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-19]. Dostupné z: [Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí | Dům zahraniční spolupráce \(dzs.cz\)](#).
- Před 30 lety vypukla občanská válka v Bosně a Hercegovině. In: *Vhu.cz* [online]. 28.02.2022. ©2023 [cit.2023-03-03]. Dostupné z: [VHU PRAHA](#).
- Přehled kontaktů na krajanské spolky v Rumunsku. In: *Mzv.cz* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Přehled kontaktů na krajanské spolky v Rumunsku | Velvyslanectví České republiky v Bukurešti \(mzv.cz\)](#)

- Přehled učitelů působících u krajských komunit od 1997. In: *Dzs.cz* [online]. [cit.2023-03-21]. Dostupné z: [Přehled učitelů od roku 1997.pdf \(dzs.cz\)](#).
- Publication plan of the 2022 census data. In: *Popis2022.stat.gov.rs* [online]. ©2022 [cit.2023-03-06]. Dostupné z: [PUBLICATION PLAN OF THE 2022 CENSUS DATA | ABOUT CENSUS \(stat.gov.rs\)](#).
- Registr smluv. In: *Smlouvy.gov.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Podrobné vyhledávání | Registr smluv \(gov.cz\)](#).
- Rezultate definitive ale Recensământului Populației și al Locuințelor – 2011. In: *Recensamantromania.ro* [online]. INSTITUTUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ [cit.2023-03-05]. Dostupné z: [Wayback Machine \(archive.org\)](#).
- Romania – the new European tiger. In: *Aecom.com* [online]. ©2023 [cit.2023-03-01]. Dostupné z: [Romania - the new European tiger \(aecom.com\)](#).
- Rumunsko. In: *Euroskop.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-01-22]. Dostupné z: [Rumunsko - Euroskop](#).
- Rumunský parlament schválil novou vládu premiéra Citsua. In: *Ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 23. 12. 2020. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Rumunský parlament schválil novou vládu premiéra Citsua — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](#).
- Sitel. In: *Sitel.co.sr* [online]. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Sitel d.o.o. – Providing innovative solutions since 1975](#).
- Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији. In: *Publikacije.stat.gov.rs* [online]. 29.11.2012. [cit.2023-03-26]. Dostupné z: [Microsoft Word - Saopstenje29novembarKnjiga1.doc \(stat.gov.rs\)](#).
- Slovník cizích slov. In: *slovník-cizich-slov.abz.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-02-27]. Dostupné z: [relace - ABZ.cz: slovník cizích slov](#).
- SPINELLI, M. Invisible exclaves Slovak and Czech minority in Serbia. In: *Researchgate.net* [online]. 2020. 20 s. ©2022 [cit.2022-11-28]. Dostupné z: [\(PDF\) Invisible exclaves Slovak and Czech minority in Serbia \(researchgate.net\)](#).
- Společnost IMG MANUFACTURING d.o.o, člen české skupiny firem IMG, zahájila výstavbu ve Vršáci. In: *Mzv.cz* [online]. 23.12.2021. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Společnost IMG MANUFACTURING d.o.o, člen české skupiny firem IMG, zahájila výstavbu ve Vršáci | Velvyslanectví České republiky v Bělehradě \(mzv.cz\)](#).
- Srbsko. In: *Mzv.cz* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Srbsko | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(mzv.cz\)](#).
- Srbsko dnes oficiálně požádá o členství v EU. In: *Euroskop.cz* [online]. 22. 12. 2009. ©2023 [cit.2023-03-01]. Dostupné z: [Srbsko dnes oficiálně požádá o členství v EU – Euroskop](#).
- Srbským prezidentem se opět stal Vučić. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 4. 4. 2022. ©2023 [2023-03-03]. Dostupné z: [Srbským prezidentem se opět stal Vučić — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](#).
- Soud: Rumunsko musí vyřešit, co se stalo v roce 1990. In: *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 9. 3. 2015. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Soud: Rumunsko musí vyšetřit, co se stalo v roce 1990 - Aktuálně.cz \(aktualne.cz\)](#).
- ŠAJTAR, J. Rudá armáda a osvobození: Nejde zdaleka jen o maršála Koněva, ale o primitivní pokus přepisovat dějiny. In: *Reflex* [online]. 9. 9. 2019. ©2023 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [Rudá armáda a osvobození: Nejde zdaleka jen o maršála Koněva, ale o primitivní pokus přepisovat dějiny | Reflex.cz](#).

- Štefan Klepaček (*1950). In: *Pametnaroda.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-11]. Dostupné z: [Štefan Klepaček \(1950\) \(pametnaroda.cz\)](#).
- Textual Material about Ceaușescu. In: *Ceausescu.org* [online]. ©2005 [cit.2023-03-02]. Dostupné z: [www.ceausescu.org - the leading infosource on the web about Ceausescu and his era!](#).
- Točená česká zmrzlina v Srbsku slaví úspěch. In: *Businessinfo.cz* [online]. 1. 10. 2017. ©2023 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Točená česká zmrzlina v Srbsku slaví úspěch | BusinessInfo.cz](#).
- Usnesení vlády České republiky: ze dne 14. září 2020 č. 926. In: *Dzs.cz* [online]. [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY \(dzs.cz\)](#).
- Usnesení vlády České republiky ze dne 15. března 1995 č. 153 + P. In: *Kormoran.vlada.cz* [online]. [cit.2023-03-08]. Dostupné z: [k zásadám pro poskytování zahraniční pomoci - \(vlada.cz\)](#).
- Usnesení z 27. zasedání Zastupitelstva Královéhradeckého kraje. In: *Kr-kralovehradecky.cz* [online]. 21. 3. 2016 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [27 ZK 21.03.2016 Usnesení ke zveřejnění \(kr-kralovehradecky.cz\)](#).
- Vaš oslonac u gradnji i renoviranju. In: *Daibau.rs* [online]. ©2022 [cit.2023-03-27]. Dostupné z: [Daibau.rs - izvođači radova, ponude i proizvodi za gradnju i renoviranje](#).
- Velvyslanci České republiky v Srbsku. In: *Mzv.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-09]. Dostupné z: [Velvyslanci České republiky v Srbsku | Velvyslanectví České republiky v Bělehradě \(mzv.cz\)](#).
- Zákon č. 273/2001 Sb.: Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In: *Zakonyprolidi* [online]. ©2023 [cit.2023-02-27]. Dostupné z: [273/2001 Sb. Zákon o právech příslušníků národnostních menšin \(zakonyprolidi.cz\)](#).
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. In: *Paragraf.rs* [online]. ©2023 [2023-03-04]. Dostupné z: [Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina \(paragraf.rs\)](#).
- Závěrečná zpráva o působení učitele u krajanů. In: *Docplayer.cz* [online]. ©2023 [cit.2023-03-10]. Dostupné z: [Závěrečná zpráva o působení učitele u krajanů - PDF Free Download \(docplayer.cz\)](#)

9. Přílohy

	1980	1990	2000	2010	2020
mateřská škola	25	28	15	7	5
1. třída	17	14	6	4	1
2. třída	13	14	7	3	1
3. třída	13	10	12	4	1
4. třída	17	16	6	7	2
5. třída	12	14	10	3	6
6. třída	16	16	17	4	2
7. třída	12	11	7	3	4
8. třída	16	16	10	5	2
Celkem	141	139	90	40	24

Příloha 1 - Celkový počet žáků základní školy ve Svaté Heleně v Rumunsku

Školní rok	1980-1981	1990-1991	2000-2001	2010-2011
1. třída	18	19	11	2
2. třída	16	15	10	0
3. třída	19	17	3	2
4. třída	12	14	11	2
5. třída	16	15	7	3
6. třída	11	11	10	6
7. třída	18	18	7	5
8. třída	16	16	9	3
Celkem	130	128	68	25

Příloha 2 - Celkový počet žáků základní školy v Gerníku v Rumunsku

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Svatá Helena	17	16	13	10	9
Gerník	7	6	5	4	7
Nová Moldava	7	7	6	0	5
Eibenthál	16	11	9	11	14
Ješelnice	kurzy	kurzy	kurzy	2	7
Oršava	kurzy	kurzy	kurzy	11	

Příloha 3 – Počet žáků navštěvující hodiny češtiny s vyslaným učitelem v Rumunsku

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Kruščice	33	31	31	31	31
Bela Crkva	17	17	17	17	17
Češko Selo	4	4	0	0	0
Vršac	4	0	0	0	0

Příloha 4 - počet žáků navštěvující hodiny češtiny s vyslaným učitelem v Srbsku

	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída	5. třída	6. třída	7. třída	8. třída
2011/12	8	/	/	/	/	/	/	/
2012/13	10	/	/	/	/	/	/	/
2013/14	7	10	8	/	/	8	/	/
2014/15	/	7	10	8	/	/	/	/
2015/16	10	/	7	10	8	/	/	/
2016/17	6	10	/	7	8	8	/	/
2017/18	9	7	10	/	6	/	/	/
2018/19	5	9	5	10	10	6	/	/
2019/20	6	5	9	5	10	9	6	/
2020/21	9	6	5	9	5	10	9	6
2021/22	10	9	6	5	10	6	10	10

Příloha 5 - počet žáků navštěvující český jazyk na základní škole v Kruščici